

Sastamalan Joulu ¹⁹⁹⁶

Sivää Joulua ja
Onnellista Uutta
Vuotta!

 Säästöpankki

Vammala, puh. 514 2750

Tuotteita maanrakennukseen ja maanpuolustukseen.

Turvallisuutta talviliikennöintiin Vammala RG-181 tiehöylällä. Mekaaninen lumen ja jään poisto on miellyttävä vaihtoehto tiesuolalle.

Työtä jo yli 50 vuoden ajan Vammalassa.

VAMMAS OY

PL 18, 38201 Vammala

Sastamalan Joulu 1996 n:o 9

Kustantaja:

Lions Club Vammala r.y.

Toimituskunta:

Pentti Hannula pj.
Pekka Mäkinen
Erkki Vainio
Timo Jokinen
Pekka Kauko

Ilmoitushankinta:

Matti Järvelä pj.
Kalle Lomma
Eero Hietamo
Rauno Peltonen

Myyntitoimikunta:

Mauri Vanha-Kämppeä pj.
Heimo Kuusisto
Matti Levoranta
Simo Lehtomäki

Kansi:

Pentti O. Hannula

Ladonta ja taitto:

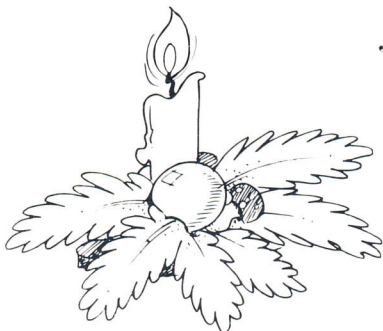
IDEA-mainos

Paino:

Painohäme Oy 1996

Sisällys

Sastamalan Joulu – Lions Club Vammala	2
Kaupunkimme muutosten edessä	3
Lahja jokaiselle	4
Minä ilmoitan suuren ilon	5
Joulu on	5
Muistojen paikalla tänään	6
Joulu	6
Lousaja saa harrastustalon	7
Britan joulukalenteri	8
Mummon kirkkomatka / Talvi	9
Vammalassa ilmestyneet joululehdet	10
Nyt on joulu	13
Onko kaikilla jouluna hyvä olla?	14
Autio koulu	14
Muistojen polut	15
Tyrvään kirkko nuoruutemme maiseman keskus	16
Vamma	17
Tyrvään poikien matkassa	18
Petra, kaupunki vuoren sisällä	19
Tyrvään Lastu	21
Tyrvään Lastu-seura	22
Tyrvään Lastu	23
Nuupalan kylän synty	24
Kesämuistoja Irlannista	26
Ruumiit ne vain kolisee	28
Kallialan koulu on 90-vuotias	30
Tämmöinen se oli, jos oikein muistan	32
Ufojako, onko niitä?	33
Muistiin merkittyä Seesjärven Karjalan matkalta	34
Viimeiset 15 senttiä	37
Syysmietteitä	39
Viiden alueen Illo	40
Maastamuuttajat	41
Tyrvään Pyhän Olavin kirkon paanukaton entistämistyö	42
Evon kylästä	44
Sastamala Gregoriana	45
Tiilen tekoa kesällä 1946	46
Hämeen linnan uusi asema	48
Kuvanveistäjät graniitin kimpussa Vammalassa	49
Operaatio lumihiihtä turvaa matkan	51
Suurtalkoot 1942-44 Pappilan metsässä	52
Sotamuistelmia	54
Pitsuska	57
“Maaseudun tulevaisuus”	60
Miten kabaree syntyy, on salaisuus, se on ikivanha, mutta aina vain uus	61
Miten luomutuotantoa valvotaan	63
Kallialan koulu 90 vuotta	64
Ailakkajärveltä Aatsalle	66
Lounais-Pirkanmaan seutukunta tilastojen valossa	69

*Sastamalan Joulu kiittää
kirjoittajia ja ilmoittajia
arvokkaasta tuesta!*

Hyvää Joulua!

Timo Jokinen
Lions Club Vammala
presidentti

Sastamalan Joulu - Lions Club Vammala

Hyvä lukija, kädessäsi on Sastamalan Joulu -lehden numero yhdeksän. Lehden tavoitteena on tuoda lukijalleen miellyttäviä jouluisia lukuhetkiä, mutta toimia myös kotiseutuaiheisten artikkelien julkaisijana. Viimeksimainittu osa lehteä on tuonut tänäkin vuonna mielenkiintoisia Vammalan lähihistoriaan liittyviä kirjoituksia. Kun tämä on toistunut jo kahdeksan kertaa aikaisemmin, voidaan Sastamalan Joulu -lehteä pitää perustellusti huomattavana, seudun lähivuosisikymmeniä kuvaavana lehtenä.

Sastamalan Joulun toimituskunta on vaihdellut vuosittain, mutta kaikkia yhdeksää lehteä on ollut toimittamassa Pentti Hannula. Esitän hänelle parhaimmat kiitokset ja uskon, että seuraavinakin vuosina voimme lukea hänen johdollaan toimitettua lehteä.

Lehti tarjoaa myös mahdollisuuden seudun kirjoitushaluisille esittää aikojen myötä syntyneitä kirjallisia töitään. Tämä on ollut joka vuosi yksi lehden onnistumisen edellytyksistä.

Sastamalan Joulu luo myös taloudellisen perustan LC-Vammalan toiminnalle. Lehdestä saadut varat käytetään Lions-toiminnan periaatteiden mukaisesti vanhusten, nuorten ja avuntarpeessa olevien hyväksi.

Lions-toimintaa voidaan tarkastella kolmella tasolla: kansainvälinen, valtakunnallinen ja paikallinen toiminta.

Vammalan klubi osallistuu kansainväliseen toimintaan lähinnä LCIF:n (Lions clubs international foundation) kautta. Säätiön toimintaan kuuluu mm. jakaa apurahoja koulutukseen ja avustuksia suurтуhohen uhreille.

Kotimaan toiminta jakaantuu koko valtakuntaa, piirejä, alueita tai lohkoja koskeviin tapahtumiin. Näihin klubi osallistuu osaksi tapauskohtaisesti, osaksi jäsenyys järjestössä määrittelee toimintatavat. Viimeksi mainittuun ryhmään kuuluu valtakunnalliset suurkeräykset, joista seuraava on vuonna 1999.

Klubin toiminta painottuu pääasiassa paikallisiin tapahtumiin. Merkittävä kohde on Sastamalakoti. Säännöllisiä tapahtumia ovat joulujuhla, siivoustalkoot ja asiointi- ja kyydityspalvelu. Lisäksi tarpeen mukaan tehdään muuta avustustyötä ja järjestetään erilaisia tilaisuuksia.

Vuosittain avustetaan kansainväliseen nuorisovaihtoon osallistuvia nuoria ja jaetaan kouluille sekä järjestöille stipendejä.

Edellä esitetyt asiat ovat perinteistä klubin toimintaan liittyviä aktiviteetteja. Haluan myös tässä yhteydessä tuoda esiin kaksi aktiviteettia: Lions Quest ja ympäristönsuojelu.

Lions Quest on ollut mukana koko 1990-luvun. Toiminnan merkitys on kasvanut jatkuvasti, kun aktiviteetin luonne avautunut jäsenistölle ja päättäjille. Lions Quest on nuorisoon kohdistuva kasvatusohjelma. Tavoitteena on opettaa varhaisnuorisohallitsemaan tehokkaasti niitä muutoksia, joita he tänä aikana käyvät läpi sekä niitä haasteita, jotka heitä aikuisena odottavat.

Ohjelman tarkoituksena on auttaa nuoria kehittymään ja tekemään päätöksiä, jotka sekä tyydyttävät heitä itseään että ovat sosiaalisesti rakentavia. Suomessa tähän toimintaan on koulutettu lähes 2000 opettajaa ja Vammalassa viisi opettajaa.

Miksi Quest toiminta on koettu tärkeäksi? Merkittävä syy on, että on löydetty hyvä tapa valistaa nuoria päihteiden ja huumeiden käyttöön liittyvistä riskeistä ja näin vaikuttaa asioihin myönteisesti sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla.

Ympäristönsuojelu on tulossa myös Lions-toimintaan. Toimintatavat ovat vasta alullaan, mutta lähivuosina nämäkin asiat ovat klubien jokavuotisia aktiviteetteja.

Kiitän lehden toimitukseen ja myyntityöhön osallistuneita sekä kirjoituksillaan lehteä avustaneita ja ilmoituksillaan tukeneita.

Toivotan lehtemme lukijoille Rauhallista Joulua ja Onnellista Uutta Vuotta.

Paavo Salli

Kaupunkimme muutosten edessä

Kehittämistä sanotaan olevan ainakin kahdenlaista. Kehittämistä on ensinnäkin pyrkiminen siihen, mitä haluaa. Toiseksi kehittämistä on sopeutuminen siihen, mitä ei voi välttää. Kaikki organisaatiot joutuvat miettimään tulevaisuuttaan sekä tavoitteellisuuden että sopeutumisen näkökulmista. Myös Vammalan kaupungin kehittämisotteessa molemmat ajattelutavat ovat selkeästi esillä. Sama taitaa koskea jopa omia jouluostoksia, tavoitteita kyllä olisi, mutta sopeuttaa täytyy.

Vammalassa yhteinen tulevaisuutemme riippuu kannattavasta yrittäjyydestä, sen kehittymisestä kaupungissamme ja koko seutukunnalla. Olemme jo nyt yhdessä – kaupunki, yrittäjät ja tukiorganisaatiot – piirtäneet kuvaa siitä Vammalasta, jossa kaikki haluamme vuonna 2003 elää. Kun kuva saadaan sanotuksi oikein sekä yrittäjiä että kaupunkia motivoivalla ja puoleensa vetävällä tavalla, voidaan uusia työpaikkoja odottaa Vammalaan syntyvän. Seuraava teksti voisi olla alustusta asiaan:

”Vuonna 2003 kilpailemme ostovoimasta laadukkaan kaupunkikeskustan avulla. Sen kilpailuasema tukee ohikulkuliikenteen siirtymisen uudelle sillalle. Erikoisliikkeet ja marketit ovat viihtyisiltä ja tilavilta pysäköintialueilta helposti jalan tavoitettavissa. Monilla aloilla koulutuksen uusiutuminen ja tuotekehittäminen ovat entistä tärkeämpiä painopisteinä. Ellivuorella on vireää ja täyttä elämää. Matkailijat ja muut vierat kokevat Ellivuoren ja koko Vammalan palveluja ja tapahtumia järjestävän kumppanien verkoston avulla. Yritysten kanssa olemme saaneet

aikaan uusia työpaikkoja ja työttömyys on selvästi kaupungissamme vähentynyt.”

Tällaisena myönteisenä näemme kehityksen kulkevan. Samalla kuitenkin tiedämme, että valtiovalan päätösin verovähennykset kasvavat. Kaupunkilaisille jää rahaa käteen enemmän, mikä on luonnollisesti hyvä asia. Kaupungin verotulot sensijaan vähenevät valtionosuuksien leikkausten rinnalla.

Sopeutuminen on parasta ajatella vahvana kehittämisenä. Mitä uutta voisimme saada aikaan palveluiden järjestämisessä? Entä mitä kuntayhteistyössä? Kuinka vähentää kaupungin palveluissa kiinteitä kustannuksia? Uudet toimintamallit saattaisivat parhaiten avautua eri tahojen yhteistyönä. Erinomaisen arvokasta olisi löytää sellaista kehittämistä, jossa yritykset vastaisivat omasta kustannusosuudestaan. Silloin yhdessä sitouduttaisiin ja vahvat odotukset monelta taholta ohjaisivat työn kohti tuloksia. Laajentaisimme kannattavaa yritystoimintaa Vammalassa.

Vuoden 1997 alusta aloittavan valtuuston tärkeänä tehtävänä on yritys yhteistyön edistäminen, kaupungin kehittämis- ja sopeuttamistavoitteiden asettaminen. Niiden suunnasta ja sisällöstä viestii valtuuston käsiteltävä kuva yhteisestä Vammalastamme vuonna 2003.

Nyt kuljemme värikylläisen kauniista syksystä kohti joulun juhlaa. On aika hiljentyä ja suoda aikaa läheisille. Toivotan kaikille Sastamalan Joulun 1996 lukijoille Rauhallista Joulua sekä Yhteistyön ja Luovuuden Vuotta 1997.

Ekumeeninen rukoushetki Tyrvään Pyhän Olavin kirkossa takavuosina, arkkipandriitta Pantheleimon ja kirkkoherra Osmo Ojansivu.

Pikkujoulukuusen äärellä.

Osmo Ojansivu

Lahja jokaiselle

Erityisesti lasten jouluodotukseen liittyy sen miettiminen, mitä haluaisi, toivoisi saavansa lahjaksi. Tuhannet ja tuhannet lapset eri puolilta maailmaa lähettävät jälleen Korvatunturin joulupukille lahjatoiveensa. Lapsikin tajuaa, että lahja annetaan. Sitä voidaan odottaa ja toivoa, mutta sitä ei oteta. Lahja yllättää ja tuo iloa. Hauska on taas seurata lasten jouluodotusta ja olla sitä heille luomassa. Siinä vanhakin mieli nuortuu. Kunhan vain emme olisi liiaksi materialisoimassa lasten tai omaa jouluamme. Sellainen joulu on raamit ilman taulua.

Varmasti parasta, mitä lapsille ja

ylipäätään toisillemme voimme antaa on lämmin ja kiireetön yhdessäolo, kiitollisuuden osoittaminen, hyvän mielen luominen, välittäminen. Tähän kaikkeen meillä jokaisella on mahdollisuus ilman kaupallista ostoshysteriaa. Toista ihmistä me kaipaamme ja sen me myös voimme antaa, jos tahdomme.

Mutta tuo ei vielä ole oikea joulu. Se voi olla joulun vaikuttamaa. Lahja isolla kirjaimella on siinä, mitä olemme saaneet Taivaan Jumalalta. Emme ole sitä ansainneet. Jumalan valtava hyvyys näkyy siinä, että Hän välittää jokaisesta. Yksikään ei ole Hänelle

ulkopuolinen. Jumalan lahja on Jeesus Kristus ja Hänen tuomansa pelastus. Joulu on pelastuksen juhla, Jumalan suuren lahjan juhla.

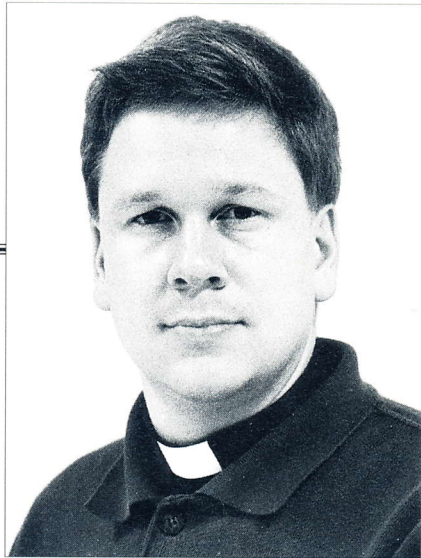
Näinä aikoina moni kokee ulkopuolisuutta, syrjäytymistä ja sivullisuutta. Elämä on liian monelle karu erämaa. Toivoisin, että tämä joulu olisi juuri Sinulle joka näin tunnet, keidas, tankkauspaikka ja jokaiselle meistä ilon ja siunauksen lähde. Jumalan lahja kuuluu kaikille.

Toivotan kaikille joulurauhaa ja Jumalan siunausta uuteen vuoteen!

Minä ilmoitan suuren ilon

On sotia, saasteita ja otsonikato. On sairautta, riitoja kodeissa ja työtömyyttä. Tänä jouluna ei ehkä ole varaa siihen, mihin ennen oli. Silti on aihetta iloon. Jouluyön enkelin viesti paimenille oli juuri ilosanoma. "Minä ilmoitan teille suuren ilon. Teille on syntynyt Vapahtaja." Vapahtaja tarkoittaa syntien Sovittajaa ja syntisten Pelastajaa.

Suurin ongelmamme onkin synty – se että paha asuu meissä ja että siksi me teemme pahaa. Siksi on sotia, luonto tuhoutuu, riidellään, ollaan itsekkäitä ja toiset kärsivät. Synnistä seuraa vielä näitäkin pahempaa: Jumala on pyhä. Hän vaatii hyvää ja vihaa pahaa. Meissä asuu synty, me olemme tehneet syntiä ja siksi olemme ansainneet Jumalalta tuomion. Tuomio on pahin mahdollinen: ikui-

Jari Rankinen

nen ero hyvästä Jumalasta.

Emme osaa poistaa niitä pienempiä synnin seurauksia. Vaikka päätämme, ettei enää sodita, kuitenkin sotia syttyy. Emmekä kykene poistamaan sitä pahinta synnin seurausta. Emme saa itsestämme pois sitä pahaa, jolla ansaitsemme Jumalan tuomion. Jumalan täytyi tehdä se, mihin me emme pysty. Ja sen hän teki: Hän tuli

Pojassaan maan päälle ja kulki Betlehemin tallista Golgatan ristille. Ristillä hän sovitti syntimme. Hän järjesti meille syntien anteeksisaamisen. Kun saa synnit anteeksi Jumalalta, ei tule tuomituksi. Jumalan Poika avasi meille taivaan. Eikä siellä ole mitään sitä pahaa, jota tämä maailma on täynnä, koska siellä ei ole syntiä.

Jeesus on sinunkin Vapahtajasi. Sitä varten hän syntyi ihmiseksi, että sinäkin saat anteeksi, pääset Jumalan lapseksi ja pelastut taivaaseen. Nämä ovat valtavia asioita. Näistä saa jo tähän elämään sellaista hyvää, mitä ei saa mistään muusta. Näissä on aihetta iloon silloinkin, kun tämä maailma tai oma elämä näyttää synkältä. Näistä saat sen todellisen joulumielen.

Ethän torju Vapahtajaasi ja niin jää vaille sitä, mitä hän toi meille.

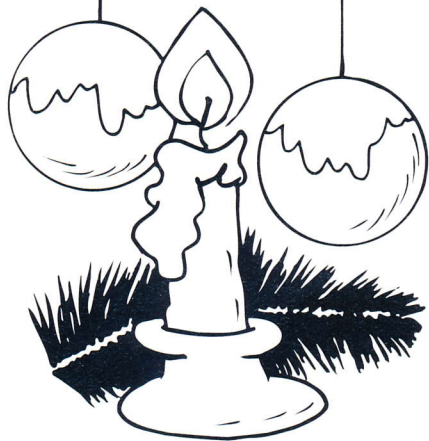
Oiva Virtanen

Joulu on

Joulu on lapsen Nasaretilaisen.
Ikvihreänä kiertää kirjassa sanomansa:
mm. hyvyydestä, kivittäjästä, rauhasta,
tasa-arvosta, rikkaan miehen taivasosuudesta.
Paljon kirjoitetusta sanomastaan
on näinä päivinäkin ajankohtaista,
vaikka joutuu odottamaan ovillamme,
kaikuu kuuroille korvillemme.
Syy ei ole Nasaretilaisen,
vaan meidän tulkitsijoiden!

Joulu on myös elämää kiireisten ihmisten,
jotka joukolla rientävät ostosparatiiseihin,
vyöryvät jättiläislaineiden tavoin:
Etsimään, ostamaan, uhraamaan
hyvänmielen tavoittelullekin.
Unohtaen juhlan todellisen merkityksen,
arveluttavinkin joulunviettotavoin.
Rättiväsyneenä eletään hetkessä
Tapaninpäiväkin ohii!

Kummasta valitsemme joulutunnelmamme:
Nasaretilaisen sanomasta,
vaiko ostosparatiiseista!

*Karkun kunnan
Korkeanojan
kansakoulun
päästötodistuksen
saaneet oppilaat v.
1928. Opettaja Anna
Toivanen.*

*Opettaja Anna Toivosen yli
40 vuotta kestänyt työ
Karkun kunnan Korkeanojan
kansakoululla päättyi 31. 5.
1953. Seuraavassa osia
lähtöjuhlassa esitetystä
runosta.*

Aili Uotila

Muistojen paikalla tänään

Tämän rakkaan kouluni ovet
nämä lapsena aukaissut oon
vuosien vaiheet niin monet
ovat jääneetkin muisteluun . . .

Sinivalkoisen lipun alla
työhön käsiksi käyty on
hengen satoa vienyt ei halla
se ollut on mittaamaton.

Kaikkivaltias apuna aina
täällä elettyjen aikojen
aina arkena, sunnuntaina
yli nousevan huomisen.

Näin korkealla päivän voima
kotiseudulla olla ei vois
hyvin paljon on täytynyt tehdä
että kirsi on sulanut pois.

Kiitoksen aika on tänään
lehti kirjassa kääntyvä on . . .
Työ tulee tänne jäämään
– Luoja Opettajan palkitkoon!

Aili Uotila

Joulu

Taas kaunis on jouluihin aika
siihen tulee ihmeiden taika.
Ylväänä metsässä loistava kuusi
on niinkuin alkaisi ihme uusi
kaunis katajapensas varjoihin jää
vihreys lumen alta pilkistää . . .

Joulutietä kiireessä kuljetaan
kaikkia ystäviä ajatellaan
niin monta on yksin tutulla tiellä
tuhannet tähdet tuikkivat siellä . . .
On aika joulun niin salainen
moni vaihtaapi sydämen avaimen . . .

Sen voi havaita jokainen
joulu on avointen ovien.
Yön niin pitkän päivän lyhyen
tarjoaa matka jouluihin.
Rinnassa sydän voi hehkua
onnekkaita aikoja toivoa . . .

Joulurauhan joulun lapsi toi
kauniisti joulun kelloinkin soi.
Kynttilät loistavat kaikkialla
joulu on enkelin siipien alla.
Lahjaksi Seimen lapsi syntynyt on
käymme yhdessä joulun viettohon!

Kotiseudun joulua ei voita mikään
Sastamalan seuduilla hiljennytään
viestiä viedään sukupolvien tiellä.
Ristien suojassa kohdataan vielä
– Tummalla taivaalla tähtien tie
jouluiset muistot perille vie . . .

Talo sai uuden keltaisen maalipinnan nuorten voimin.

Seinäkoolaus on hyvää harjoitusta nuorelle.

Pertti Parkkinen

Lousaja saa harrastustalon

Vammalan kaupungin pohjoispuolelle on toivottu pitemmän aikaa nuorisotiloja. Vammalan kaupunki hankki Muistolan koulun läheltä vanhan omakotitalon, joka päätettiin kunnostaa nuorisotaloksi.

Kaupungin nuorisotoimi antoi talon kunnostuksen nuorten työpajan tehtäväksi. Kaupungin talousarvion investointiosaan varattiin kohteeseen tarvittava tarvikemääräraha 190 000 markkaa.

Talon kunnostus on jaksotettu nuorten työpajan työohjelmaan sopivalla tahdilla. Kesällä 1995 talosta purettiin sisältä pois vaihdettava seinä- ja lattiamateriaali. Nuorten työleiriläiset olivat myöskin apuna mm. piha-alueen kunnostuksessa.

Syksyllä 1996 talon ympärille tehtiin salaojat ja rakennukseen tehtiin vesi- ja viemärijohdot. Sisäpuolella ennen talvea saatiin tehtyä seinäkoolaukset, lämpöeritykset ja osa seinälevytyksistä sekä ikkunamaalaukset.

Talvikauden kunnostustyössä pidettiin taukoa ja pajalaiset olivat muissa töissä.

Kesällä 1996 olivat taas työleirillä olevat nuoret apuna. Nuoret raapivat talon ulkoseinistä vanhan maalin pois.

Työpajan rakennusryhmä teki kohteessa seuraavaksi ulkomaalauksen ja vesikaton uusimisen.

Talo sai uuden vesikatton ja komistui huomasti.

Ulkopuolisten töiden tultua valmiiksi ryhmä siirtyi sisäpuolisiin levytyks- ja maalaustöihin.

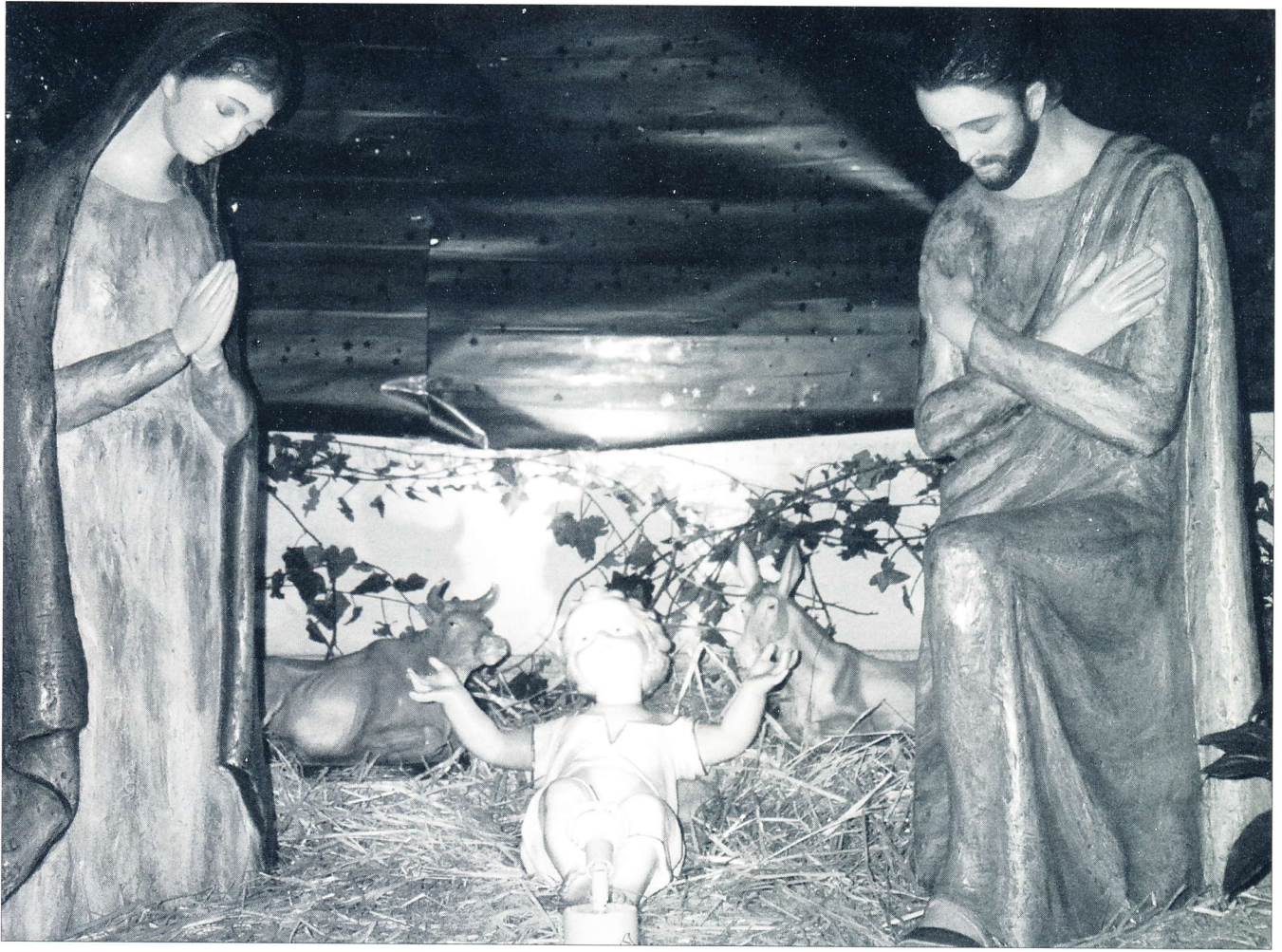
Sähkötyöt kiinteistössä tekee kaupungin sähköasentaja.

Nuorten työpajalla on kunnostettu huonekaluja; sohvia, tuoleja ja kaappeja, joilla tullaan tila kalustamaan.

Huonekaluja on saatu yksityisiltä henkilöiltä lahjoituksena.

Lousajan nuorisotalo projekti on ollut erinomainen työtehtävä nuorten työpajalle.

Olisiko seuraava työkohte nuorisotalo Pilvi?

Brita Santala

Britan joulukalenteri

1. joulukuuta ja ensimmäinen adventti

On "Hoosianna-pyhä" niin kuin lapsena sanottiin. Sytytän yhden adventtikynttilän nelihaaraiseen kynttilänjalkaan. Tänään saan laulaa Georg Joseph Voglerin Hoosianna-hymnin monta kertaa. Jumalanpalveluksessa on juhlallista, kun kirkko-kuoro yhdessä seurakuntalaisten kanssa nousee laulamaan. Hoosianna, oi auta, pelasta! Illalla laulamme Tyrvään kirkossa vielä adventtivesperin. Sitten ajamme kiiruusti Sammaljoelle. Jouluaika on todella alkanut.

2. joulukuuta

Opiskelen ahkerasti saksaa. Ehkä tapaan lomalle tulevia tuttaviani jouluna. Saksasta vuodelta 1605 löytyy ensimmäinen maininta joulukuusesta.

3. joulukuuta

"Nyt syttyy valot tuhannet myös

tänne pohjolaan..." Matkustaisinko Tampereelle katsomaan jouluvaloja? Entisinä aikoina elettiin ennen joulua pitkiä arkipäiviä hämyssä ja iltoja pärevalkean valossa. Joulukirkkoa valaisivat kymmenet loistavat kynttilät. Valo tuli vasta jouluna. Nyt valoja on joka puussa ja pensaassakin pitkään ennen joulua.

4. joulukuuta

Käväisen torilla, jossa alkaa olla jouluista väriä. Kauralyhde linnuille, punasipuleita lasimestarinsilliin, markan joulukortteja, villasukkia lahjaksi, vihdan joulusaunaan, monenlaista tarpeellista tavaraa torilta saa.

5. joulukuuta

Olisi ensi-iltapäivä. Kannatan lämpimästi ajatusta, että koko joulunetua ei kuluteta tuhannessa touhussa, vaan käydään vaikkapa teatterissa tai taidenäyttelyssä.

6. joulukuuta, itsenäisyyspäivä

Ensi vuonna itsenäinen Suomemme täyttää 80 vuotta. "*Suunaa ja varjele meitä, Korkein kädelläs.*" Toivon, ettei sää ole kovin kylmä, koska silloin hytisemme kirkon portailta laulaessamme. Mutta juhlallista on ja siniristiliput liehuvat.

7. joulukuuta

Jospa osaisin kirjoittaa oikein hyvän joulurunon. Uusia joulurunoja tarvittaisiin kipeästi. Sen olemme ohjaamissani lausuntaryhmissä huumanneet.

8. joulukuuta

"*Jouluna Jumala syntyi, Pyhä poika pakkasilla.*" Avautuuko adventtitalossani tämä ikkuna, runoilan ikkuna?

9. joulukuuta

"*Joulupukki, joulupukki, valkoparta, vanha ukki.*" Tämä P. J. Hannikainen.

sen säveltämä ja sanoittama Joulupukki julkaistiin ensi kerran vuonna 1917. Niin kuin Suomi laulukin täyttää ensi vuonna 80 vuotta.

10. joulukuuta

Nyt on viimeinen tilaisuus valmistaa itse kauniit joulukortit. Ainakin muutamana kerran tekeminen on jouluperinteitäni. Lasna ollessa teimme myös joululehden. Hyvänen aika, joulunovelli pitäisi tarkistaa. Se kertoo Maijasta, joka sai joululahjaksi vain punaisen silkkinauhan.

11. joulukuuta

Tänään kirjoitan kirjeen joulupukille. Pyydän, että hän tuo minulle oikein isossa paketissa mukavan matkan. Pankoon sinne pakettiin myös hyvän matkakumppanin.

12. joulukuuta

Korvatunturi, siellähän joulupukki asuu. Vuonna 1927 paljasti Markussetä lastentunnillaan, että joulupukin asuinpaikka on Korvatunturi.

13. joulukuuta

Joulukuun 13. ja 14. päivän välinen yö on perimätiedon mukaan vuoden pisin yö. "Lucia pisimmän yön and-a." Lusia, Lucia, valon neito, valitaan tänään.

14. joulukuuta

Pakkanen kiristyy. Ihanaa! Tänään voi aloittaa jäälyhtyjen valmistamisen. Kynttilät tuikkivat niissä sitten loppiaiseen. Tevretuloa, ystävät! ne toivottavat.

15. joulukuuta

"Maa on niin kaunis, kirkas Luojan taivas." Tänään lauletaan kauneimmat joululaulut.

Jokainen laulamaan tullut lapsi ja aikuinen saa laulaa tuttuja laulumuistoja omalla äänellään.

16. joulukuuta

Komeat jouluamaryllit aloittavat kukintansa. Todella jaloja ovat nämä ritarini eli jaloritarinkukat. Kuitenkin kaipaamme pikku maatiaisamaryllistä, jonka vahingossa päästin kuolemaan.

17. joulukuuta

Tänään haluan käydä katsomassa sairasta sukulaista ja tuttavaa. Osaisinpä olla hiljaa ja kuunnella. Osaisinpä tehdä matkaa joulun sydämeen.

18. joulukuuta

On Aapon nimipäivä. Aapoa sopii muistaa lukemalla Aleksis Kiven Seitsemää veljestä. "On joulu-ilta. Ilma on suoja, harmaat pilvet peittää taivaan ja vasta tullut lumi peittää vuoret ja laaksot. Kuuluu metsästä hiljainen kohina, teeri illastaa urpuudessa koivussa, tilhiparvi punoittaa

vassa pihlajassa, ja harakka, männistön kärkeä neito, kantelee varpuja vastaisen pesänsä perusteeksi."

Näin rauhallisesti ja jo kevään odotuksinkin alkaa kertomus joulusta Impivaarassa, siitä ankarasta joulusta, jolloin komea ehtoollinen ja oiva joulusauna päättyi tulipaloon.

19. joulukuuta

Otan esille jouluseimen. Siinä ovat pienoisikoissa kuvattuina ensimmäisen joulun ihmiset, Maria, Joosef, Jeesus-lapsi ja tietäjät itäisiltä mailta. Jouluseimen keksi Franciskus Assisilainen. Joulukuussa on Tampereen tuomiokirkon alasalissa seiminäytely.

20. joulukuuta

Tänään haluaisin vain olla ja miestiskellä. Haluaisin tehdä pitkän rauhallisen kävelyretken. Haluaisin istua nojatuolissa ja lukea joululehteä tai hyvää kirjaa. Molemmat kuuluvat jouluuni itsestään selvästi.

21. joulukuuta

Monena jouluna olen suunnitellut tekeväni upean piparkakkulinnan salaperäisine torneineen ja portaineen. Viime vuonna tein sokeripaloista lumilinnan, jonka sisällä oli pikku piparkakkukarhu ja jota vartioi tomera tonttu. Kerran leivoin suuria hevosia, joihin yhteen meni iso taikina. Hollannissa sellaiset piparkakut leivotaan suuriin puisiin muotteihin. Sisareni säilytti hevosia vintillään kunnes muutti toiseen taloon. Kuka säilyttää ja missä komean linnani, jos sen teen? Kelpaako linna syötäväksi?

22. joulukuuta

Aamulla on noustava aikaisin ja lähde Tuomaankirkkoon. Onko lamppu kunnossa kuin viisaillo neitsyeillä? Lyhtyjen muodostamaa valonauhaa on mukava katsoa. Mutta miksi kilpailemme siitä, kuka jaksaa kävellä nopeammin?

23. joulukuuta

Olohuoneen täyttää valkoisten kukkien hieno tuoksu. Melkein joka vuosi olen onnistunut istuttamaan tasettien sipulit juuri sopivasti, että ne tulevat kukkaan jouluksi. Joulu on valkea juhla huurteisten puiden ja lumitähtien maassa.

24. joulukuuta, jouluaatto

Joulupöytä on katettu valmiiksi, kun pukeudumme lämpimästi ja lähdemme ajamaan Kiikan kirkolle. Haudoilla palavat jo kymmenet kynttilät, sillä me tulemme aina melko myöhään. Kynttilän syttyessä muistellemme lapsuuden jouluja ja isää. Monta kertaa hän vei meidät ulos tähtiä katsomaan. Toivomme löytävämme joulun tähden tänäkin vuonna.

Ulla Ylinen

Mummon kirkkomatka

Tummana, kuin tuonen virta,
mataa kristikansa
pyhäamun autereessa
kohti kirkkoansa.
Sisään astun toisten myötä,
askeleeni kajaa,
katson ylös alttarille
kohti Vapahtajaa.

Tuttuun penkkiin istahdan
ja alas painan pääni,
tunnen, kuinka pyhän rauha
hiipii sisimpääni.
Urut alkaa pauhaamaan,
jo tulee papin vuoro,
seurakunta messuaa
ja laulaa kirkkokuoro.

Virret veisaan ulkoa, –
tietenkin – vanhat sanat,
manaan uuden virsikirjan
ja sen uudistajat.
Tämän päivän uhrilahjan
saakoon Romania,
köyhä, sairas lapsonen
on avun tarvitsija.

Liekoveden tuuli henkää
hiljaa rappusella,
kellot soi, on kirkkomatka
aikaa ajatella.
Kaunis oli saarnakin
ja mieleen painui Sana,
siksi astun kirkkostani

Talvi

Luonto talviunta nukkuu,
kukat lumen alle hukkuu,
katulyhdyn tulta vastaan
hiutaleet nään ainoastaan,
muualla on pimeää,
– tyypillinen talvisää.

Myöskin menninkäinen metsän
mieltii, kuinka talven kestän,
ruuasta on silloin tiukkaa,
marjoja ei löydy hiukkaa,
luolaani käyn lepäämään,
tyydyin silloin vähempään.

Talitintti, pieni raukka
pelastui, kuin ihmeen kautta,
lapset sille ruokaa antoi,
siemenet ja murut kantoi,
nyt pä linnun hyvä on,
silti – kevät tulkohon!

Paikkakunnalla on ilmestynyt paikallisia joululehtiä huomattavan kauan. Ensimmäinen vuodelta 1926 lienee yleensäkin paikallisten joulujulkaisujen joukossa vanhimpia. Ensimmäisten lehtien julkaisutausta näyttää olevan taloudellinen, sillä ne julkaistiin silloin lehtitalojen toimesta. Toisaalta niiden kulttuuriarvoa ei ole syytä väheksyä, levisivähän ne myös niihin kansalaispiireihin, jotka silloin vähemmän harrastivat muuta kaunokirjallista lukemista. Näyttää siltä, että niiden sisältö oli tarkoitettu aikuisille, niissä ei lapsille ole mitään omaa, lukuunottamatta kuvitusta, sillä tuohon aikaan kaikki kuvamateriaali oli lapsille kelpaavaa katseltavaa.

nettu Kalle Havaksen tussipiirros, joka esittää kirkkokansaa menossa sisään Tyrvään vanhan kirkon portista. Vinjettien tekijä jää tuntematta, samoin ainoa piirretty kuva. Lisäksi painokuva, jossa paimenet kedolla tervehtivät Betlehemin tähteä. Sen 16 sivua sisältää pari runoa, joista toinen, *Kallialan kirkko, kirkon herra ja Lusifer*, on kirjoitettu kalevalatyypiksi. Se sisältää lisäksi kolme hengellistä kirjoitusta, joista yksi on Kallialan koulun opettajan Vihtori Pakulan kirjoittama. Kaksi muuta kirjoitelmää, joista toinen on tyrvääläissyntyisen lehtori Juho Äijälän kirjoittama. Rovasti L. Hj. Svanberg kirjoittaa samana vuonna tekemästään matkasta Jerusalemiin. Lisäksi siinä on kertomus Mouhijärven Selkeen kartanon tulipalosta 1700-luvun alkupuolella. Vaatimattomanoloinen lehti on painettu Tyrvään Kirjapainossa.

Satakunnan Joulu 1927

Nähtävästi edellisen joulun lehdenmyynti onnistu niin, että päätettiin

nopaikkana Tyrvään Kirjapaino.

Satakuntalaisen Joulu 1928–1931

Seuraavana vuonna joululehti oli saanut hieman muuttuneen nimen ja uuden kustantajakokoonpanon. Hankkeessa olivat nyt mukana *Kuntalainen*, joka oli Kauvatsan, Kokemäen ja Köyliön kunnallislehti. *Lauttakylä-lehti*, *Paikallissanomat*, *Punkalaitumen Sanomat* ja *Tyrvään Sanomat*. Lehteen oli saatu runsaasti ilmoituksia Tampereelta asti. Sisällöstä vastasivat kirjoituksillaan mm. Ensio Svanberg, joka myöhemmin tunnettiin kirjailijanimellä Valentin, opettaja Hannes Niemensivu Kiikoisista, opettaja Ahti Manner (Virkkala) Vammalasta ja Tyrväänkylän koulun runoileva opettaja Valdemar Piha runollaan *Jouluhymni*. Aiheina olivat kertomukset, historialliset tarinat seudulta, henkilömuistelmat, urheilu ja matkakuvaus Petsamosta. Kuvittajia ei mainita. Painatus on tehty Tyrvään Kirjapainossa.

Vuoden 1929 jouluksi saatiin jälleen uusi lehti, mutta nyt sen kustannuspohja oli laajentunut niin, että siinä nyt olivat *Hämeenkyrön Sanomat*, *Ikaalinen-lehti*, *Kuntalainen*, *Lauttakylä-lehti*, *Paikallissanomat*, *Punkalaitumen Sanomat* ja *Tyrvään Sanomat*. Sen kansikuvan aiheena on kello soittava lapsi, mutta muun kuvituksen tekijöistä voi tunnistaa vain Erkki Koposen. Ilmoituksia oli saatu taas runsaasti ja niissä mainostetaan gramofoneista hautakiviin. Painopaikkana Tyrvään Kirjapaino. Kirjoittajina ovat mm. kirkkoherra I.T. Tarmo Kiikoisista, Arne Tuompo, Kyllikki Pohjola, Emil Cedercreutz Tyrvään laulujuhlien puheellaan, jonka hän on kuvittanut silueteillaan, sekä tyrvääläissyntyisen Suomen kielien tutkijan Heikki Ojansuun runo, jonka hän oli sepittänyt Sammaljoen näkötornin paljastustilaisuuteen 1895. Näkötornin rakensi mainittuna vuonna Sammaljoen kansakoulun opettajana toiminut K. Vesala, joka järjesti monena vuonna kursseja seminaariin pyrkiville.

1930 jouluksi lehti taas ilmestyy, mutta sen kustantajista ei ole mainintaa. Lehti on kuitenkin typografialtaan täysin muuttunut funktionalistiseen suuntaan. Varmaan Tyrvään Kirjapainoon on hankittu uutta ajan-kohtaista kirjasinmateriaalia. Kansikuvassa on nyt uudelleen 1926 ilmestyneen lehden aihe, jonka Kalle Havas oli piirtänyt, mutta sitä on laveerattu vaaleanruskealla värillä. Ei var-

Esko Pietilä

Vammalassa ilmestyneet joululehdet

Muutaman väli vuoden jälkeen kustannustausta muuttui, kun Tyrvään seudun Museo- ja kotiseutuyhdistys alkoi julkaista Kotiseudun Joulu -nimistä lehteä oman toimintansa tukemiseksi. Alkanut talvisota keskeytti hankkeen pitkäksi aikaa ja vasta 1950-luvulla alkoi julkaiseminen uudestaan. Sopivien henkilöstövoimien puuttuessa yhdistykseltä, sen myyntiä ei oikein kannattavasti saatu toimimaan ja viimeisten kolmen julkaisun jälkeen ilmestyminen loppui.

Kolmantena vaiheena julkaisutoiminnan jatkajana on nyt jo vuodesta 1988 ollut Lions Club Vammala ry, jonka toimesta ilmestyy nytkin jälleen luettavana oleva Sastamalan Joulu.

Tyrvään Sanomien ja Paikallissanomien Joululehti 1926

Joulujulkaisu ilmestyi nimessään esiintyvien lehtien kustantamana. Siinä on kansikuvana vihreällä pai-

painaa joululehti uudella nimellä. Sen toimittajina olivat kirjailija U.W. Valakorpi ja Tyrvään Sanomien päätoimittaja Hannes Prusi. Todennäköisesti kustantajana oli Tyrvään Sanomat. Nimensä mukaan se oli tarkoitettu edellistä laajempialueiseen levikkiin kirjoittajien valinnasta päätellen. Hankkeen rahoitusta varten siihen on otettu mukaan ilmoitussivut. Ilmoitukset on saatu vammalalaisliikkeiltä ja yksi Hämeenkyrön Säästöpankilta. Sen kansikuvana on sinisellä painetut kirkkomatkaa kuvaava aihe, jossa singneeraus P.S. Muista kuvittajista ei ole tietoa. Sisällössä rovasti Svanberg palaa joulukirjoituksessaan edellisen vuoden Palestiina matkaansa, kirjailija Walavuori kirjoittaa useita runoja ja kertomuksia, kirjailija F.E. Sillanpään kirjoituksen aiheena on Minun Hämeenkyröni. Muista kirjoittajista mainittakoon Elsa Pentti Hämeenkyröstä, kotiseutumies K. E. Kallio Kokenmäeltä ja opettaja ja nuorisoseuramies K.N. Hanhijärvi Kiikasta. Pai-

maankaan taiteilijan itsensä tekemänä. Lehden jokaisen sivun yläreunassa on banderolli, jonka päässä on vastakkaisesti Suomenliput sinisellä painettuna ja nauhassa, koristeellisilla piirtokirjaimilla lehden nimi. Kuvittajaa ei nytkään osaa sanoa. Sisältönä on Herman Sallin pitkäkö kuvaus Palestiina matkalta, jonka hän teki 1926 yhdessä kirkkoherra Svanbergin kanssa. Se on valokuvien kuvitettu. Muina kirjoittajina mainittakoon opettaja Urho Jakkinen ja pastori H.J. Salokangas.

Lehti ilmestyi viimeisen kerran 1931 hieman ohuempuna ja sisällöltään edellisvuoden kaltaisena. Sen kansikuvassa on aiheena joulutähteä ikkunasta katsova tyttö. Muuna kuvituksena on pari valokuvaa ja pääasiassa tyrvääläisen taiteilijan Paavo Hakalan piirroskuvitus. Uusina kirjoittajina esiintyy nimellään rautatievirkailija ja pystykorvien kasvattaja Arne Louna, metsästysaiheellaan. Runojakin on, niistä koko keskiaukeaman käsittävänä, vammalalaisen Helmi Airilan kirjoittama *Marraskuun aamu Tyrvään vanhalla hautausmaalla*.

Näin päättyi sillä erää paikallisen joululehden elämä. Vaikka niiden taso nykyisessä mielessä oli hieman väritön, on niillä varmasti ollut omassa ajassaan tärkeä sija. Niiden taloudellinen tulos ei ehkä riittänyt sen suurempiin tavoitteisiin.

Kotiseudun Joulu 1937–1938 ja 1952–1954

Seuraavan joululehtihankkeen takana oli sitten Tyrvään seudun Museo- ja kotiseutuyhdistys. Kun vuoden 1937 jouluksi ilmestyi uusi julkaisu, oli se edeltäjiään runsaasti komeampi ja kansipapereineen numeroituja sivuja oli peräti 40. Siitä oli myyty mainostilan ostajille seitsemän sivua ja vielä yksi ilmoitus alamarginaalissa. Kansikuvana oli Kalle Havaksen öljymaalaukseen, aiheena jouluihin asetelma. Kuvitus oli piirrosten osalta Paavo Hakalan työtä ja valokuvia oli runsaasti mm. Tyrvään vanhasta kirkosta. Nimiösivulla oli Tyrvään vanhan kirkon alttarikaapista osa kolmen kuninkaan kumarrus. Esittelypainatteessa sanotaan että ”Lehti sisältää novelleja, runoja, koti-

seutuaiheisia kirjoituksia Tyrvään kihlakunnan alueelta y.m. Runsaasti kuvitettu. Avustajina tunnettuja kynänkäyttäjiä alueen eri puolilta ja se ulkopuoleltakin”. Kirjoittajia näyttääkin olevan kauempaakin, vaikka heillä kaikillakin on jokin side paikallakunnalle. Hengellisen osan kirjoittaa rovasti H.O. Mäkelä, joulukertomuksen kirjoittaa Emil Vammaskoski. Hänkin oli lähtöisin Tyrväältä ja oli suomentanut nimensä Fingerroos Vammaskoskeksi. Hän oli kulkeutunut kapitulanttialipuseerina Lappeenrannan rakuunaksi, mutta muisti kotiseutuaan kirjoituksilla. Lehtori Juho Äijälältä on nuotitettu laulu *Tyrvään Lastu*, Valentinkin on mukana kirjoituksellaan, kunnanlääkäri A.I. Kalla kertoo rukiinlapakokoelmastaan, Martta Jaatinen on saanut koko keskiaukeaman runolleen *Tyrvään vanha kirkko ja Olavi Nuutila kertoo Unkarin matkasta*. Tapio Horilalta on hauska kuvaus *Tyrvään kirkonkylän elämästä ja henkilöistä*, ja everstiluutnantti R. Ahonius kertoo *ilmailumme pioneerin tyrvääläisen kuvanveistäjä Adolf Aarnon ensimmäisestä lentoonnoususta Suomessa*.

1938 ilmestyi jälleen uusi *Kotiseudun Joulu*. Ulkonaiselta näyttävyydeltään samanlaiselta kuin edeltäjänsäkin. Kansikuva oli Paavo Hakalan maalaama kirkkoonmenoaihe Tyrvään vanhalta kirkolta, samoin kaikki muu piirretty kuvitus oli hänen käsialaansa. Valokuvia oli entistä enemmän. Kirjoituksista löytyy Jouko Saikkalan katsaus Sastamalan eräelämän vaiheista, rehtori ja nuorisokirjailija Harald Hariolan tarinakirjoitus, Sakari Pälsi kertoo kansatieteellisestä elokuvauksesta, Eino Nikkilän muistelmia Suoniemen Sarkolasta ja Martti Piha kertoo Afrikan matkastaan. Valentin ja Emil Vammaskoski ovat taas mukana kirjoittajina.

Talvisota keskeytti seuraavan joulun kaikki hankkeet ja kotiseudun Joulukin ilmestyi vasta pitkän tauon jälkeen 1952. Toimittajina Aarre Haunia ja Antti Prusi. Mainittakoon, että kansikuvaksi oli otettu sama Havaksen maalaus, joka oli jo jouluna 1937. Oliko kuvan aikaisempi käyttö jo vallan unohtunut vuosien myötä. Kuvittajaksi tuli jälleen Paavo Hakala piirroksillaan, paitsi opettaja Herkko Järvinen Valentinin kirjoituksessa, mutta kirjoittajat olivat osin vaihtuneet. Mukana olivat nyt kirjoituksillaan mm. Vpl. Pyhäjärveltä siirtoväen mukana tullut maisteri ja ruustinna Impi Wiika, joka kertoo kannakselaisesta joulunvietosta, silloinen tohtori Pertti Virtaranta antaa näytteitä tulevasta Vanhaa Sastamala -kirjasta, lehden toinen toimittaja, lehtimies ja myöhemmin jännityskirjojen kirjoittaja Aarne Haunia. Lauri Koski kertoo olostaan Venezuelassa. Runot kirjoittaa opettaja Eero Järven tausta ja kauppalanjohtaja Leino Alinniemi.

1953-joulun lehteä koristaa kansikuvana Into Linturin maalaus mielialheesta Tyrvään vanhasta kirkosta. Piirretyt kuvat Paavo Hakalan. Lehden toimittavat jälleen Aarre Haunia ja Antti Prusi. Hengellisen osan kirjoittaa tyrvääläisperäinen pappismies K.A. Aukee. Antti Prusin aiheena on kirkkoherra Johannes Bäck, Wäinö Selander kirjoittaa puumerkeistä. Tutulta nuorisokirjailijalta Usko Moilalta on runo *Vanha kirkko*. Vaikutelma jää edellisiä vuosia hieman ohuemmaksi.

Julkaisemista jatkettiin vielä seuraavanakin vuonna. Tosin lehti oli rinnakkaispainos kotiseutuyhdistyksen vuosikirjasta. Vain kanteen oli painettu nimeksi *Kotiseudun Joulu*. Kannessa oli Veikko Eskolan piirros

kirkon penkin ovesta ja erikoisuutena oli kannen sisäpuolelle painettu kirjoitustila joulutoivotuksella, johon lehden lahjoittaja voi kirjoittaa nimensä. Toimittajina olivat entiset. Kirkonmiehen osuuden kirjoitti kirkkoherra Ilmari Tarjamo. Muita kirjoittajia olivat mm. Aulis Oja Suoniemeltä, T.K:n (Taavetti Kaunisto) muistelmia jääkärien ajalta Saksassa. Wäinö Selanderin laaja kirjoitus Karhun sivistyneistöstä ja Heikki Hosian kirjoitus Punkalaitumen kouluoloista. Mielenkiintoisena voi pitää myös teatterineuvos Eino Salmelaisen muistoja nuorena Vammalassa olostaan. Vähän muutakin sisältöä oli, mutta näyttää siltä, että se ei vastannut enää aikansa lukijoiden odotuksia ja niinpä se olikin viimeinen joululehti historian siinä vaiheessa. Kaikki edelläolevat julkaisut olivat siinäkin mielessä olleet paikallisia, että ne kaikki tulivat kaikkina aikoina painetuiksi paikkakunnan omassa kirjapainossa.

Sastamalan Joulu 1988–

Monien vuosien tauon jälkeen syntyi jälleen uusi ja paikallinen joulujulkaisu. Sen syntyhistoria juontaa alkunsa oikeastaan siitä, että oli säädetty tietosuojalaki, joka kielsi verotietojen julkaisemisen eli ns. verokalenterin. Sen myynnillä oli paikallinen Lions Club Vammala ry rahoittanut toimintaansa vanhusten ja nuorten hyväksi vuosikausia, mutta nyt laki kielsi sen julkaisemisen ja oli keksittävä joku muu korvaava tulonlähde.

Lehden synty

Syyskuussa 1988 klubin kokouksen jälkikeskustelussa, jossa olivat mukana Kalevi Harmaala, Pentti Karhu, Jussi Lehtinen, Rauno Jalkanen, Asko Laiho ja Pentti Hannula, esitti viimeksimainittu, että tulisi ryhtyä julkaisemaan kotiseutuaiheista joululehteä, josta hänellä oli hyviä kokemuksia aikaisemmalta kotipaikkakunnaltaan.

Lokakuussa kokoontunut hallitus sai klubin presidentti Kalevi Harmaalta esityksen, että ryhdyttäisiin julkaisemaan kotiseutuaiheista joululehteä. Asiaan suhtauduttiin myönteisesti ja presidentti nimitti hanketta varten toimikunnan, jonka tuli ryhtyä toimeensa välittömästi. Toimikunnan puheenjohtajaksi tuli Pentti Hannula ja jäseniksi Kalevi Harmaala, Jussi Lehtinen, Pekka Kauko ja Osmo Paulasto. Ilmoitustoimikuntaan tulivat Heikki Aho, Eero Hietamo, Raimo

Savolainen ja Kurt Boedeker.

Toimikunta aloittaa ripeästi

Vuosi oli kulunut jo niin pitkälle, että aika alkoi käydä vähiin. Toimikunta onnistui saamaan lehteä varten sopivia kirjoittajia ja kun Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyskin, joka viimeksi oli joululehteä julkaissut, suhtautui hankkeeseen hyvin myönteisesti, päästiin asiassa toimeen. Lehden nimeksi otettiin Sastamalan Joulu. Painosmääräksi päätettiin ottaa 3000 kappaletta ja painotyö annettiin Alueviesti Ky:n tehtäväksi. Myyntihinnaksi tuli 20 markkaa. Kansikuvan teki Pentti O. Hannula, aiheena Sastamalan kirkko. Lehden ilmoitushankintakin onnistui ja kun koko painos saatiin myydyksi, olikin mahdollista ryhtyä valmistelemaan seuraavalle vuodelle uutta.

Joululehtemme elämä on jatkunut jo monien vuosien ajan, ja nyt taas, ilmestynyt lukijoilleen täyttämään sen jo pitkään totutun tavan, että meillä on jouluna joululehti. Samalla sen sivuille on kertynyt paljon sellaista muistitietoa ja ajankuvaa, joka muutoin ajan myötä tulisi painumaan unohdukseen.

Lehdet ovat vielä, toisin kuin aikaisempina ilmestyneet, helposti saatavissa luettavaksemme, joten niiden sisällön selvittely ei ole tässä paikallaan.

Vielä pari havaintoa jouluun ja paikkakuntaamme liittyvistä julkaisuista

Edesmennyt Tyrvään Säästöpankki lähetti asiakkailleen aikoinaan Säästäjä-lehden. Vuonna 1935 lehden mukana on 8-sivuinen *Tyrvään Säästöpankin Säästäjän Joulun liite*, jonka aiheena on Tyrvään vanha kirkko, kirjoittajana rovasti L. Hj. Svanberg. Se on runsaasti kuvitettu.

Toisena muistamisen arvoisena ja hyvin erikoisena voi pitää Tyrvään Patteriston 6606:n rintamalehden *Tulliloman* joulunumeroita vuosilta 1941–43. Se ilmestyi yksikössä toimitettuna vahamonisteena ja oli hyvin karu sisällöltään, hengellisiä joulujatuksia, runo, tietokilpailu, pari kirjoitusta joulunvietosta yksikössä, Mannerheimin joulutervehdys ja divisiioonan komentaja Hersaloin päiväkäsky. Vaatimattomanakin sen pyrkimys oli tuoda joulun sanomaa kotoa poissa oleville rintamasotilaille.

Raimo Hanski

Nyt on joulu

On jouluaaton aamupäivä. Aurinko on juuri yrittämässä esiin itäiseltä taivaanrannalta, ja melkein päyrytykseksi se myöskin jää, sillä se saa aikaan vain vaatimattoman punerruksen, jonka valossa ihmiset ehtivät suorittaa viimeiset jouluvalmistelunsa, ennenkuin hämärä taas puolenpäivän jälkeen kietoo kaiken harmaaseen vaippaansa.

Kissanvitsikko

Pieni poika taapertaa polviin asti ulottuvassa lumessa, vetäen perässään kelkkaa, johon on narulla sidottu pieni kirves. Poika on kuusenhakumatkalla. Hän vetää kelkkaa jukaan sidotusta narusta ja kelkka kahlaa lumessa ihan istuinlautaa myöden.

”Vedän perille Kissanvitsikkoon ja sitten lepään”, jupisee Poika puoliääneen itsekseen. Olisi Mustassanotkossakin pieniä kuusia kasvaneet muiden pensaiden joukossa, mutta sinne on pidempi matka ja Kissanvitsikosta oli se ”oikea” katsottu valmiiksi jo syksyllä viljankorjuun aikaan. Melkein puoli tuntia taivallettuaan on Poika perillä kuusenkasvupaikalla. Siinä on monenlaista pensaikkaa kasvava kiviraunio pienen hirsiladon vieressä. Rauniossa ja sen ympärillä törröttää lehdeettöminä pajuja, paatsamapensas sekä leppiä, onpa muutama koivukin saanut tungettua juurensa kivikkoon, ja pidemmät niistä nostivat jo latvojaan ladon harjan korkeudelle. Kuin väriläikkänä lehdeettömän, talviasuisen vesaikon keskellä, kasvoi muutamia männyntaimia ja puolisentusinaa parimetrisiä kuusia. Poika istuu ladon kynnykselle ja katselee, kuinka jokin pieni lintu ravistaa siemeniä lumesta törröttävästä ohdakkeesta, ja saatuaan jotain irti, noukkii ”saalista” pienen nokkaansa lumesta. Hetken päästä lintu pyrähtää istumaan ladon räystäälle ja ravistellen puhdistaa siellä höyhenpukuaan.

Kuosan mökki

Poika katsoo kauemmaksi, yli peltovainion, siellä häämöttää

Kuosan mökki. Savu nousee ”korsteenista” suoraan pakkastaivaalle ja poika ajattelee, että Kuosan mummo siellä keittää korviketta ja kutoo lapasta. Toissapäivänä hän oli käynyt Mummon luona sovittamassa lapasia kavennusta ja peukalonpaikkaa varten. Mummo oli Pojan mielestä yksi maailman parhaista ihmisistä. Keväällä, kun Poika täytti kuusi vuotta, antoi Mummo lahjaksi vartavasten kasvatetun balsamin ruokkuineen. Kesällä kun kuori alkoi irrota pajusta ja lepästä, teki mummo Pojalle pajupillin sekä näytti tarkasti kaiken, että Poika osasi jo itsekin tehdä soivan pillin. Lapasta sovittaessaan oli mummo luvannut katsoa tarkkaan, jos Pukki ajaisi ohi, että hän voisi heittää sille paketin Pojalle vietäväksi. Arvasihan Poika, että paketti sisältäisi lapaset, mutta ei hän sitä kehdannut sanoa.

Kauko Aaltonen

Tormoviikkejä

– Itäiseltä taivaalta alkoi kuulua voimistuvaa jyrinää ”vuua, vuua vuu”. Poika siristeli silmiään ja koitti katsoa äänen aiheuttajaa, ja sitten yhtäkkiä sai hän näkökenttäänsä taivaanrannalta mustia pisteitä, jotka koko ajan suurenivat – viholliskoneita ne olivat, ”Tormoviikkejä” ihan varmasti! Eivät ”omat” lentäneet noin suurina laiveina, eivätkä tuossa suunnassa; kohti Sortavalaa ja Viipuria! Poika alkoi laskea koneita: yksi, kaksi... neljätöistä, ainakin neljätöistä

”pommaria” matkalla tekemään tuhojaan. Äiti oli aamulla sanonut radion uutisten jälkeen, että jos eivät Molotovit ja Timosevskit lopeta tuota pommitteluaan, niin evakoonlähtö on taas kohta edessä, niinkuin talvisodankin syttyessä. ”Ja voip’ olla jot se siun täänpäivä-ne kuuseis on välleen viimene, mitä saahaa Karjalas katsella.” (Niinkuin sitten olikin, juhannusviikolla seuraavana kesänä lähdettiin evakomatkalke kohti Länsi-Suomea).

Hevosmiehensolmu

Vilu alkaa väristellä ladon kynnyksellä istuvan kuusenhakijan hartiaa. Poika nousee, ottaa kirveskalhansa ja alkaa, ensin potkittuaan lumet pois kuusen juurelta, hakata sitä poikki. Kuusi kaatuu muutama minuutin aherruksen tuloksena, ja Poika köyttää sen ja kirveen kelkkaan. Hän osaa jo tehdä ”hevosmiehensolmun”, joka aukeaa yhdellä nykäyksellä, vaikka köysi olisi jässäkin, mutta pysyy myöskin varmasti narun ”lukkona”, isä on hänelle ”konstin” opettanut. Poika alkaa vetää kuormaansa kohti kotia, josta saattaa aistia, vaikkei hajuja vielä tunnukkaan, joululeipomisten ja -ruokien tuoksun. Eilen postista haetuista lehdistä on vielä ”Kieku ja Kaiku”, sekä ”Rymy Eetu” ja ”Antti Puuhaara” luke-matta. Ei Poika vielä oikein osaa lukea, vähän vasta tavailla, mutta vanhempien ja siskon avulla pääsee hän kuvateksteistä selville. Äiti tulee rappusille vastaan: ”Jätä nyt se kuormais siihe ja tuu tuppaa lämmittelemää, nostetaa sitt kuus saunaan sulamaa, koha panna lämpimää. Koht sielt tulloot isä ja toisetkii kirkokylästä, jot päästää jouluvietto. Ko oot lämmitelt ja mais-tant pullaa, saat männä hakemaa kauralyhteen riihest lintuloil” joululahjaks. Poika hymyilee itsekseen, hänellä on aivan erikoinen hyvänolon tunne; nyt on joulu, eikä pommituksenkaan jyrinää kuulu Sortavalan suunnasta. – Jospa ”Timosevskin pojat olivatkin vain harjoituslennolla tai menossa joululomille?”

Maria Puisto 9A
Sylvään yläaste

– *Joulu on taas,
joulu on taas,
kattilat täynnä
puuroo.*

*Nyt sitä saa,
nyt sitä saa,
vatsansa täyteen
puuroo. –*

Onko kaikilla jouluna hyvä olla?

Joulu on taas tulossa. Ensin tulee lumi, joka leijaillee hiljaa maahan kuin linnun höyhen tai tulee yllättäen, nopeasti piiskaten. Lumi roikkuu puiden oksilla ja painaa niiden päät kumartamaan talvelle. Pikkulapset avaavat joulukalentereidensa luukuja ja radiosta kuuluu joulumusiikkia, jonka sävelet sekoittuvat suloiseen ruoan tuoksuun. Pöytä pistetään koreaksi. On mehevää kinkkua, perinteistä rosollia, kotona tehtyä peruna-, porkkana- ja lanttulootaa, lipeäkalaa, mummon reseptillä leivottua joululimppua, riisipuuroa rusinasopan kera ja piparkakkutalo. Pöytä on koristeltu kauniisti kynttilöin ja ikkunalaudalla kukkia joulutähti. Ei muuta kun kimppuun! Jokainen saa syödä vatsansa täyteen, niin paljon kuin mahaan mahtuu.

Mahtaako kukaan koskaan ajatella, että kaikki voisi olla toisin? Entä jos löytäisitkin itsesi jouluaattona Afrikasta? Pakettimatka kurjuuteen. Toki saisit riisivelliä, tosin kuhmuiseista peltimukista, ilman rusinasoppaa ja manteleita, karpäsillä höystettynä. Täytyisikö vatsasi, olisitko kylläinen? Toivottavasti, sillä ei ole ollenkaan sanottu, että saisit santsata, sillä ruokittavana on satoja muitakin suita ja avustusjärjestöllä vähän varoja. Miltä tuntuisi nähdä itsesi, ystäväiesi ja sukulaisiesi elävän kurjuuden keskellä?

Tasan ei käy onnen lahjat, eikä syntyperäänsä voi valita. Maailman kolmansissa maissa on tuhansia ja taas tuhansia ihmisiä, jotka elävät vain päivän kerrallaan, ruoka-annoksesta toiseen, roikuen kynsin hampain kiinni elämässä, jolla ei ole heille mitään tarjottavaa. Nyt joulun aikaan, kun maassa on rauha ja ihmisillä hyvä tahto, kuuluisi heidänkin saada maistaa palanen elämän leipää. Vielä ei ole myöhäistä auttaa.

Autio koulu

Maria
Mustalahti

Pimeässä illassa piiskaa syksyinen sade –
on niin tyhjää kaikki...

Ja hetki sitten vielä täällä elämä
hehkui ja sykki –
niinkuin vuosikymmenien ajan...

Graniittikallio on alla –
seinät honkaista hirttä –
valmiina kestäämään.

Mutta tuskallisena painaa asian ehdottomuus –
ei koskaan enää...

Ei koskaan kukaan laula aamuhartausvirttä –
ei koskaan toista kaiku lasten ääniä
pihamaan leikeistä –
hiljaa huokaa korpi...
Pienten askelten jäljet ovat häipyneet
hiekaista...

Minä luulin,
että kouluni oli kuollut –
kun hiljaa kuunnellen kuljin
autioissa huoneissa –
mutta sitten havahduin;

se hengitti raskaasti huokailen myrskyn kourissa...

Kun seisoin ulkona pimeys ympärilläni,
se kohosi takanani korkealla kalliollaan –
valkoiset seinät yönmustina.
Sade valui sen jyhkeiltä hartioilta
ja se huusi –
kutsui takaisin sitä elämää
joka sille kuuluu...

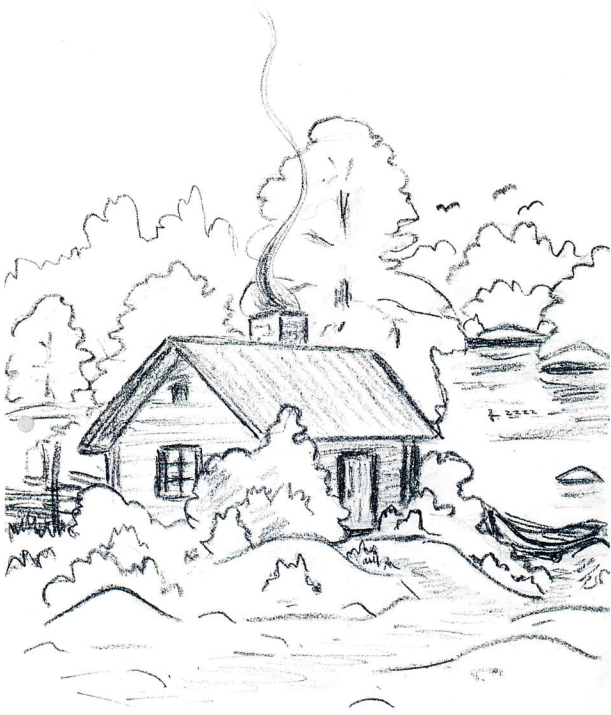
Ja minä tunsin
kuinka rakas se oli minulle –
sellaisena hyljätynä ja autionakin –
avuttomana ja voimattomana...

Se oli yhä minun kouluni –
oli siitä hetkestä asti
jolloin pieni sinne vapisevin polvin
ensikertaa astui
ja sen mukana sitten eli
vuosikymmenien arjen ja juhlan...

Näki kevätuuhiin tulevan
valkoisin ikkunaverhoin –
ja syksyjen syttyvät valot...

Käännyin
ja laskin käteni sen ovenkahvalle – lohduttaen...
Tyrvään Ekojärvellä lokakuussa 1967

Maria Mustalahti

Muistojen polut...

Meillä jokaisella on omat polkumme – myös muistoissa. Sieltä jostakin ne tulevat esiin, iloineen ja suruineen...

Toisiin palaamme mielellämme, toiset haluamme unohtaa.

Muistot tulevat usein kuin silmin nähtyinä.

Muistot ovat suuri rikkaus.

Yksinäisyyteen lohtua tuovina, ystävien kanssa tavatessa, entisiä kerratessa, uusia ideoissa – sitä ne ovat.

On paljon muistoja, joita ajatellessa mieleen nousee syvä kiittolisuus.

Joka päivä niitä löytyy.

Ne ovat osa arkipäivää ja juhlaa.

Ei kaikki ole itsestänselvyksiä, vaan asioita, joista saamme kiittää.

Yksi kiitoksen aihe on kiitos heille, jotka ennen meitä ovat täällä uurastaneet, työtä tehneet, uskoneet ja taistelleet.

Monta kertaa aivan selvänä näkee sen; tämän he tekevät, jotta jälkipolvilla olisi helpompaa.

Sen ja sen johdosta on meillä näin hyvin.

On sanottu, että hyvistä muistoista löytyy myös voimavara.

Jos kysyisin tapaamiltani, vaikkapa lapsuuden pihapiiriin liittyvistä hyvistä ja kauniista muistoista, se olisi jokaisella tietysti erilainen.

Joku näkisi edessään tutun pihapolun tai pihaveräjän.

Joku varjoisan pihakoivun ja penkin sen alla.

Joku muistaisi lauantaiehtoon rauhassa lämpiävän saunan.

Joku kuulisi, heinäkuisen helleaamun äänenä pihakaivon luota, viikatteen hionnan äänen – joku muisteli pihapiiriä hankien kimmellyksessä kuutamolla.

Muistuisi mieleen reen jalasten rahina lunta vasten ja tuhat muuta asiaa.

Näin maalla.

Mutta myös kaupungin pihapiiri voi samalla tavoin tuoda omat muistinäkymänsä.

Monille matkat maalle mummolaan ovat herkinä muistoissa.

Elämäntilanteita on jokaisella lukematon määrä.

Kaikilla on myös muistojen kohdalla valoja ja varjoja.

Haluaisin kuitenkin jokaisen saavan sen lahjan, että valo ja lämpöä heijastuisi tulevan joulun ja tulevien päivien hetkiin.

Se voi tulla ja olla niin eri muodoissa.

Toisille rauhana ja hiljaisuutena.

Toisille läheisten ja rakkaitten tapaamisena, lasten ja lastenlapsien iloisena mekastuksena.

Se voi olla kortti läheiseltä tai tutulta.

Ystävällinen hymy, puheille pysähtyminen tai kuulumisien kysely.

Sitä voi olla lämpimäisleipä, kahville kutsu ja monta muuta asiaa.

Emme ole vain saajia, jokainen on kutsuttu myös jatkamaan.

Saamme itse olla antamassa iloa, lämpöä, lohdutusta ja toivoa.

Joulun Sanoma on Ilosanoma!

Siihen sisältyy se kutsu: ”Tulkaa minun tyköni kaikki...!” Myös väsyneet, taakankantajat, huolien painamat, pettyneet, unohtetut – kaikki! Iloinne ja suruinne!

Valoa, lämpöä, iloa, rauhaa, toivoa ja joulumieltä jokaiselle!

Unto Salo

Tyrvään kirkko, nuoruutemme maiseman keskus

Professori Unto Salon puhe, jonka hän piti Tyrvään kirkkomaalla 8. 6. 1996 keväällä 1945 Tyrvään yhteiskoulussa keskikoulun suorittaneiden luokkakokouksessa.

Ystävät, luokkatoverit,
rakas opettajamme Alli

Tyrvään kirkko on meidän täältä muuttaneiden mielessä meidän lapsuutemme ja nuoruutemme maiseman keskus, sen symboli; sisareni Inga itki, kun takavuosina kerrottiin, että tuhopolttajat olivat sytyttäneet kirkon. Kirkko kuuluu meidän sielunmaisemaamme, kuten se kuului edellisten polvien sielunmaisemaan.

”Tule, aaltonen, kirkkorantaan,
tule helmasta ulappain!

Lyö jälkesi hienoon sanaan,
kuin muistoksi unelmain!”
soivat Yrjö Kilpisen suvenihanan
sunnuntailaulun sävelet.

Suomen luonnonkin kauneuteen, itse elämän kauneuteen kuuluu siihenkin kirkko, Otto Mannisen kuolemattomin säkein:

”Ja joskus onnensa julki
ylen suuren ne joikuivat,

Luokkakokouksen osanottajat Unto Salo (vas.), Anja Piha, Antti Mäkinen, Erkki Innilä ja Risto Tainio opettajiensa Sanni ja Toivo Riukulan haudalla.

ja soinnut aalloilla kulki,
niin aavistuttelevat,
kuin hyminä huomenkelloin
salokappelin kaukaisen,
ja aallot vienosti velloin,
yli kantoi kaikua sen.”

Tyrvään kirkolla on kehyksensä, hau-
tausmaa, ikikoivujen siimeissä. Tääl-

tä avautuu meidän lapsuutemme sini-
nen, tukinhajuinen, kaislarantainen
Liekovesi, täältä näkyvät sitä saarta-
vat pellot ja rinteet ja talot, nykyisin
tehtaatkin. Täällä ovat totta virren sä-
keet

”On kaunis synnyinmaamme,
maat, metsät, järvet sen.

Me Luojan töitä saamme
katsella kiittäen.
Taas lauhat tuulet soittaa
urkuja hongiston
ja Herraa kunnioittaa,
hän kaiken luoja on.” (virsi 574)

Täällä Liekoveden ja Rautaveden rannoilla me näemme satakuntalaisen maiseman, me näemme karun ihanan luonnon, jonka piirteet vuosituhansien viljely on lientänyt hymileviksi. Tämä on meidän sydämissämme ”kotomaamme koko kuva, sen ystävälliset äidinkasvot”. Se on meille luonnon ja historian synteesi, täynnä merkitystä, elämän merkittävyyden tunnetta. Se herättää meissä syvää kiittollisuutta elämän lahjasta, kiittollisuutta lapsuudesta ja nuoruudesta Karkussa, Keikyässä, Kiikassa, Suoniemellä, Tyrväässä ja Vammalassa tai mistä kotoisin olemmekin. Kiittollisuutta opista, jota saimme, kuka Muistolan, Tyrväänkylän tai Vammalan kansakoulussa tai muualta. Kiittollisuutta siitä opista ja ohjauksesta, jota meille antoivat opettajat Tyrvään yhteiskoulussa: he – ja heidän joukossaan Sinä, Alli – te valmistitte meidät elämää varten, ettekä valmistaneet huonosti. Kiittollisuutta me tunnemme kaikkia Teitä kohtaan, te pois nukkuneet opettajat, te pois nukkuneet vanhemmat, ystävät, tuttavat, te sankarivainajat ja sodassa olleet, jotka säilyitte meille vapaan ja itsenäisen isänmaan. Me olemme laskeneet kiittollisuutemme kukat sankarivainajille, me laskemme kiittollisuutemme seppeleen teille muille, laskeamalla sen Sanni ja Toivo Riukulan haudalle.

V.A. Koskenniemen sanoin:
”Nää, oi mun sieluni,
katoovan elämän autuus!
Niinkuni ääretön temppelellä
on se sun eessä,
alla sen holvien on
ikiaiikojen hartaus
mestarin hengen.”

Toimituksen huomautus:
Puheessa mainittu opettaja Alli tarkoittaa FM Alli Kaskista (92 v.), joka toimi suomen kielen ja historian opettajana Tyrvään yhteiskoulussa 1937–1950. Hän oli myös luokkakousta pitäneiden luokanvalvoja.

Edesmenneistä Riukulan avio- puolisoista FM Sanni R. opetti TYK:ssa saksan ja englannin kieliä 1927–1959 sekä toimi osan aikaa koulun johtajattarena ja vararehtorina. DI Toivo R. opetti matematiikkaa ja luonnonoppia 1927–1951.

Tämä puisto on vielä maanviljelyskäytössä.

Matti Härmä

Vamma

Suurissa ja pienissä kaupungeissa on jokaisella osoitteensa. New Yorkin kaltaisessa jättiyhteisössä on numeroihin perustuva osoitteisto varmasti paras mahdollinen. Suomen pääkaupunkiseudulla on nimissä varsin outojakin piirteitä Tontunmäki- neen Joulupukinte- neen.

Vammalassa on nimestykseen vielä jaksettu panostaa ja paikallishistoriaa tutkien on saatu teille ja raitteille perinteisiä osoitteita. Vammala sinänsä antaisi tietysti loogisen nimivalikoiman jaotellen eri alueiden vammat eri kaupungin osiin. Tälle tielle ei onneksi olla ryhdytty.

Ratakadun ja Satakunnantien alueelle sijoittuu Patuen puisto. Nimi ei varmasti sano paljoakaan tavalliselle lousajalaiselle, mutta silläkin on oma historiansa ruumillisine ja henkisine vammoineen.

Patuen Fredrik eli Anna-Liisa vaimoineen pienessä pirtissään lähellä nykyistä rautatietä jo paljon ennen veturin keksimistä. Lapsia heillä ei tiettävästi ollut. Elettiin 1800-luvun alkupuolta.

Fredrik lähetettiin Turkuun myy-

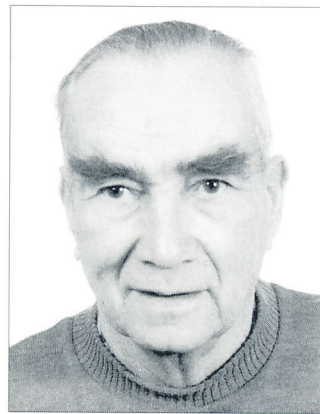
mään maataloustuotteita sekä tekemään ostoksia kaupungin tavaroista. Yleisestä silloisen ajan käytännöstä poiketen Fredrik joutui lähtemään matkaan yksin. Taival ei ollut vaaraton. Maantierosvot saattoivat uhata isompiakin ryhmiä, ja siksi matkaaja

otti kaiken varalle matkaansa miekan. Pahat pelot osoittautuivatkin oikeiksi raskaassa ylämäessä rosvon pidättäessä Fredrikin. Varkaan alkaessa tutkia kuorman laatua tempaisi matkaaja hutmanttelin alta miekkansa ja sivalsi päin rosvoa. Vamma oli pahinta mahdollista laatua ja irronnut pää pyöri alas jyrkkää rinnettä.

Vamma jäi painamaan myös Tyrvään miehen mieltä hänen koko loppu elämäk-

seen. Vasta kuolinvuoteellaan hän kertoi tarinansa naapurin isännälle.

Meillä vammalalaisilla niinkuin kaikilla muillakin on näkyvät tai salaiset vammamme kannettavinamme. Useimmilla ne ovat kantajistaan raskaita. Näin Joulun lähestyessä muistakaamme miten paljon olemme saaneet itse anteeksi ja siksi huomakaamme lähimmäistemme taakat ja osoittakaamme armeliaisuutta.

Antti Härmä on kuullut kertomuksen Patuen Fredrikistä Kalle Härmältä (1874-1946)

Jussi Lehtinen

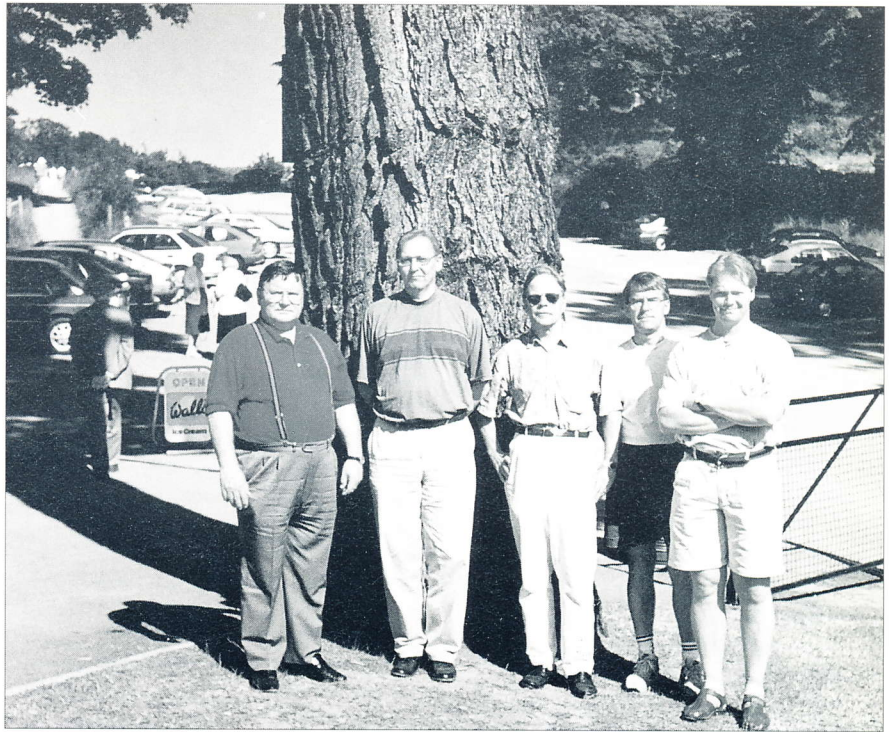
Tyrvään poikien matkassa

Vajaa kymmenen vuotta sitten neljän miehen ryhmä Vammalassa sai päähänsä lähteä katsomaan Saksaan jalkapallon EM-kisoja. Tästä muodostui perinne, joka jatkuu edelleen. Vuosittain Tyrvään pojat käyvät josain kansainvälisessä urheilutapahtumassa jalkapallon ja jääkiekon ollessa suosituimmat lajit.

Olli Reunanen ja allekirjoittanut ovat olleet mukana joka matkalla kahden muun paikan vaihdellessa. Tällainen urheilumatka, joka suuntautuu yleensä isoihin kaupunkeihin, antaa se hovin että hyödyn. Kilpailutapahtumien lisäksi tarjoutuu mainio tilaisuus tutustua paikkakunnan nähtävyyksiin, kulttuuriin ja ihmisiin, varsinkin kun pyrimme aina kulkemaan paikallisliikenteen puitteissa ympäri kohdetta.

Tänä vuonna matka suuntautui Englantiin, missä pelattiin kesäkuussa jalkapallon EM-kisat. Ollin ja minun lisäksi mukana olivat shakkimestarina tunnettu Pekka Kauko ja entinen vammalalainen Kari Laaksonen Tampereelta.

Matkan järjestelyjä miettiessämme tuli mieleen entisen vammalalaispariskunnan Heikki ja Irma Mäkisen asuminen Englannissa. Siitä vain Mäkisten puhelinnumero ja osoite tiedoksi ja homma alkoi pyöriä. Kiitos heidän aktiivisuutensa meille järjestyi otteluliput kolmeen otteluun ja mukava majapaikka muutaman kilometrin päässä Mäkisten kotia. Paik-

Mainio oppaamme Heikki Mäkinen vei meidät jopa kahdesti Walesin puolelle. Kauniissa puistossa otettiin kuva mahtavan puun edessä. Herrat vasemmalta Heikki Mäkinen, Pekka Kauko, Jussi Lehtinen, Olli Reunanen ja Kari Laaksonen.

kakunta on nimeltään Warrington ja se sijaitsee Liverpoolin ja Manchesterin välissä. Hankimme itse lentoliput ja kaikki oli valmiina matkaa varten.

Majapaikkamme oli pieni muuttaman huoneiston hotelli ja siihen kuului erillinen ravintolarakennus. Italialaissyntyinen aviopari omisti tämän kokonaisuuden isännän ollessa varsin innokas jalkapallomies. Rautatieasemalle oli reilun puolen tunnin kävelymatka ja yhteydet kumpaankin suurkaupunkiin varsin hyvät.

Meillä oli tilaisuus seurata otteluita Tsekki-Saksa, Italia-Venäjä ja Tsekki-Venäjä. Heikki tai Irma oli aina mukana otteluissa ja tapasinpa Manchesterin asemalla entisen VaP-Sin kovan jalkapalloilijan Kalevi Koivusen, joka oli Euran Pallon

edustusjoukkueen kanssa pelejä katsomassa.

Avausottelumme oli Tsekki-Saksa ja jos silloin olisi lyönyt vetoa siitä, että nämä joukkueet ovat myös loppuottelussa, olisi kääriinty mukavat voitot.

Etukäteen pelättiin kovasti mahdollisia mellakoita otteluiden yhteydessä, mutta niistä onneksi vältyttiin. Kaikissa käymissämme otteluissa ei minkäänlaisia järjestyshäiriöitä esiintynyt. Stadioneilla ei ollut alkoholitarjoilua, mutta niiden ympärillä olevat pubit olivat aina ennen otteluita kuin nuijalla lyödyt.

Viikon aikana ehdimme käydä junalla mm. Lontoossa, mutta mieliinpainuvien päivien oli tutustuminen Walesiin, jonne majapaikastamme oli n. tunnin ajomatka. Heikki Mäkinen tunsipa paikat kuin omat taskunsa ja täytyy todeta eron Englannin ja Walesin välillä olevan melkoinen. Luonto on aivan toisenlaista, samoin ihmiset ja kaikki tämä Walesin eduksi.

Jälleen kerran voi todeta vanhan kuluneen sanonnan – matkailu avartaa.

Jalkapallon merkeissä seuraava iso tapahtuma on Ranskassa 1998 pelattavat MM-kisat, joiden karsintaottelut ovat alkaneet.

Niistä kisoista taitaa muodostuakin ryhmämme osalta historialliset, sillä vakaa tarkoitus on ottaa tyttöystävät mukaan!

Tällaisia portteja ei näe Tyrväällä. Portti sijaitsee Manchesterissä ja omistajaksi otaksuimme joko prinsessa Dianan tai sulhaspoika Charlesin!

Petra, kaupunki vuoren sisällä

Israelin itäisen naapurin, Jordanian kuningaskunnan merkittävimpiä nähtävyyksiä on autiomaassa sijaitseva Petran kalliokaupunki. Petra on Kuolleen meren takaisella vuoriylängöllä. Pohjoiseen Ammaniin on matkaa 260 km ja etelään Akabaan Punaisen meren rannalle 130 km. Suomalaisen silmin koko seutu näyttää ihmisen hylkäämältä maalta, jossa punaisten kallioiden keskellä tuskin mikään kasvaa. Aikanaan paikka on kuitenkin ollut sekä kaupallisesti että poliittisesti tärkeä Lähi-Idän keskus.

Nabatealaiset

Petran kaupungin rakensivat n. 600 e.Kr. nabatealaiset, jotka ilmestyvät aikanaan esiin historian hämäristä ja katoavat sinne taas, kenenkään tarkkaan tietämättä mistä ja mihin. Heidän aikansa kestää noin 700 vuotta ja se päättyi roomalaisten valloitukseen 106 j.Kr.

Todennäköisesti nabatealaiset tulevat jostakin Arabiasta ja ovat alunperin paimentolaiskansa. He omaksuvat kuitenkin elinkeinokseen kansainvälisen kaupankäynnin, ja näyttää siltä, että nabatealaisten karavaaniyhteydet kaukaa idästä halki Siinain Välimerelle asti, olivat aikanaan tärkeimpiä kaupan kanavia Niilin laaksoon ja Eurooppaan. Vielä tänä päivänä näytetään Siinain erämaassa Mooseksen vuorelle ja Pyhän Katariinan luostariin johtavan tien varressa kalliota, jossa on nabatealaisten kirjoituksia heidän vanhan karavaanitiensä varrella.

Nabatealaiset omasivat kirjoitustaidon omine kirjaimineen. Heillä oli myös arabiheimoja järjestyneempi, demokraattiseen järjestelmään perustunut yhteiskunta. Kansan päämiehen asema ei priytnyt suvussa, vaan päämies valittiin. Mikäli hänen toimintansa ei tyydyttänyt yhteiskuntaa, hänet voitiin myös erottaa ja valita ti-

lalle uusi. Heidän kansainvälisistä yhteyksistään ja taloudellisesta voimastaan kertoo parhaiten Petran mahtava kaupunki vielä tänä päivänä. Nabatealaisten on ollut välttämätöntä hankkia, ei vain asiantuntemusta, vaan asiantuntijat antiikin Hellenistisestä maailmasta. Välimeren rannoilta, rakentamaan mielikuvituksellista kaupunkiaan Edomin erämaahan.

Nabatealaisten valta ulottuikin suurimmillaan Välimerelle asti. Apostoli Paavali kertoo Raamatussa 2 Kor. 11:32, mitenkä ”Damaskoksessa kuningas Aretaksen alainen päällikkö antoi vartioida kaupunkia pidättäkseen minut, mutta minut laskettiin muurinaukosta korissa alas, ja niin pääsin pakenemaan hänen käsistään.” Tämä kuningas Aretas oli nabatealaisten kuningas Aretas IV, joka hallitsi Kristuksen syntymän kahden puolen, 9 e.Kr. – 40 j.Kr. Nabatealaisten historia kiinnittyy näin myös meidän jouluaikaamme. Tiedetään, että

”Luostari” ylhäällä vuorella. Vuoren laki on 1350 m merenpinnan yläpuolella. Keskimmäisen tornin katolla on ihmisiä.

evankeliumin kuningas Herodeksen puoliso oli tämän Aretaksen tytär. Kun Herodes Antipas rakastuttuaan Herodiaaseen yritti ottaa hänestä eron, syntyi siitä ulkopoliittinen kriisi. Muuten nabatealaiset mainitaan Raamatussa vain apokryfikirjoissa 1. Makkabilaiskirjan 5:25 ja 2. Makk. 5:8, joissa kerrotaan makkabilaissotien ajoista.

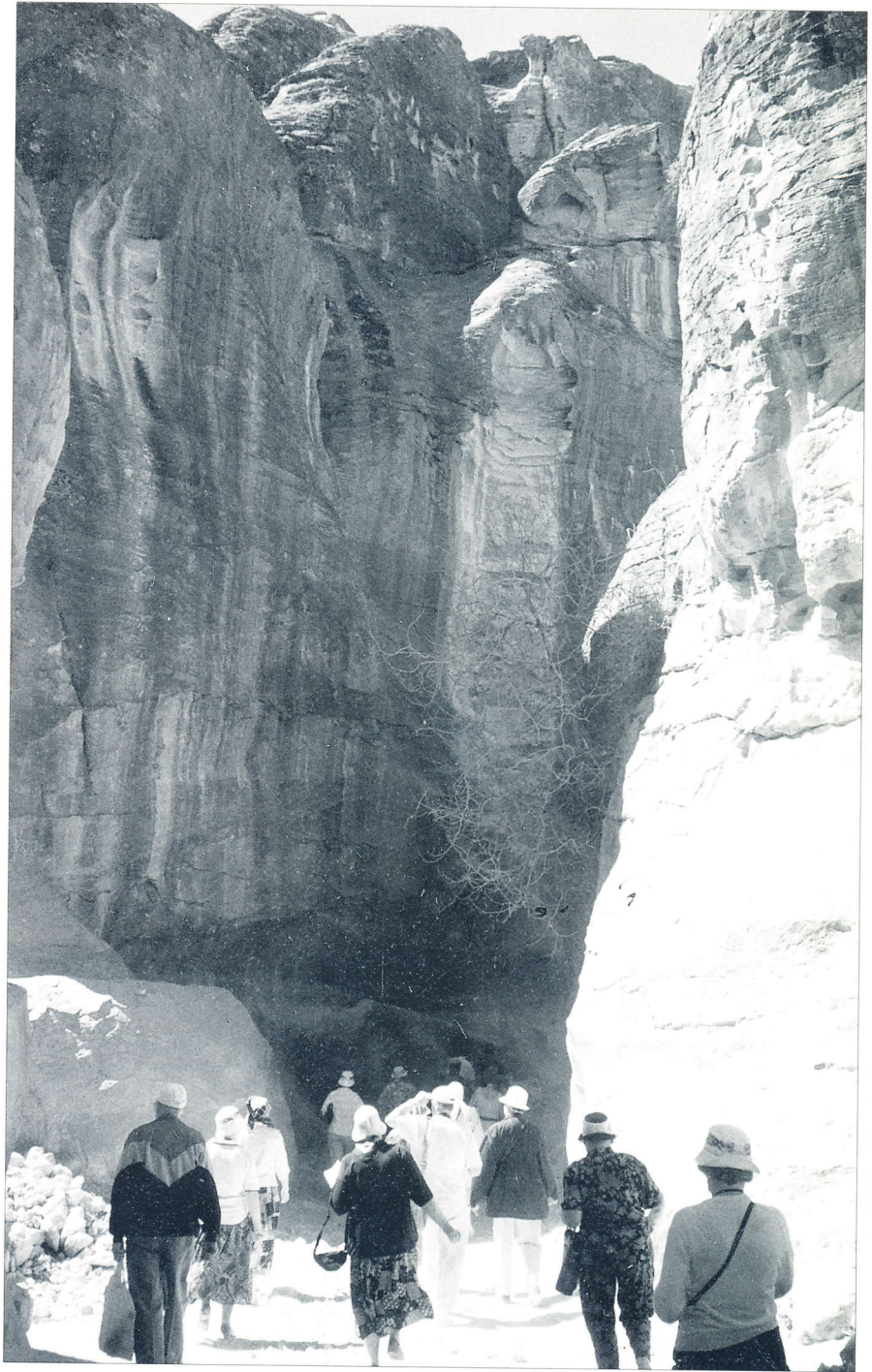
Petra

Kaikkien Lähi-Idän linnoitusten ja kaupunkien sijaintia ovat ohjanneet kaksi asiaa, puolustettavuus ja veden saanti. Tästä johtuen kaupungit olivat yleensä vuorten päällä. Veden saanti oli saatettu turvata jopa louhimalla keskelle vuorta pystysuora kaivanto, jonka pohjalle vesi voitiin johtaa vuoren juurella olevista lähteistä.

Nabatealaiset eivät rakentaneet kaupunkiaan vuoren päälle vaan vuoren sisään. Kaupunkiin vie vuoren halkaiseva kapea halkeama, jonka kallionseinät nousevat 70 metrin korkeuteen. Paikoin ylettyä levitetyin käsivarsin koskettamaan rotkon molempiin seinämiin. Tämä noin 1 1/2 kilometrin pituinen käytävä avautuu sitten vuoren sisäiseksi tasanteeksi, jota ympäröiviin pystysuoriin kallioseinämiin nabatealaiset ovat hakkauttaneet kaupunkinsa. Saapujaa vastassa on kohta ensimmäisenä "Faraon aarrekammiksi" nimetty rakennus, joka sekä kooltaan että kauneudeltaan on kaupungin edustavimpia. Se on 43 m korkea.

Kävijä huomaa pian, että mahtavinta Petrassa ovat kuitenkin vain julkisivut. Niiden takana oleva kallioon hakattu huone on lopulta hyvin vaatimaton, koristelematon neliseinäinen kallioluola, joka synnyttää mielikuvan vanhasta kalliohaudasta. Sitä nämä säilyneet Petran mahtavat rakennukset lienevät olleetkin. Se kaupunki, jossa elettiin, asuttiin, käytiin kauppaa ja hoidettiin yhteiskuntaa, oli perinteisesti rakennettu avoimelle tasanteelle, mutta se kaupunki on maanjäristysten perusteellisesti tuhoama. Vain kallioon hakattu on säilynyt.

Faraon aarrekammion ohella toinen yhtä mahtava rakennus on korkealla vuoren laella, arviolta 400 metriä Petran yläpuolella oleva "Luostari". Vielä tänään tie sinne on rotkon kielekkeitä ja reunoja pitkin johtava polku. Jyrkimpiin paikkoihin on kallioon hakattu askelmat. Vas-

Tie, "SIK", painuu vuoren sisään.

taan tuleva jalankulkijakin pitää siivuttaa varoen. Kuumuus on armoston ja ilma ohutta. Nousu vaatii kaikki voimat. Mutta perillä avautuva näky korvaa kyllä nousemisen vaivat.

Ylätemppelein ylimmällekin kattokruunulle on mahdollista nousta hämmästelemään, millä keinoin nämä valtavat hakkaukset aikanaan on voitu aikaansaada. Vuori on sikäli merkittävä, että sekä juutalaisen että islamilaisen perimätiedon mukaan sen laella olisi Mooseksen veljen Aaronin hauta.

Nabatealaisten jälkeen

Petran valloitti lopulta roomalainen keisari Trajanus. Säilyneen tiedon mukaan valloitus tapahtui siten, että hyökkääjä katkaisi kaupunkiin johtavan vesijohdon, minkä jälkeen kaupunki antautui taistelutta. Nabatealaisvaltakunnan tilalle Rooma perusti Arabian provinssin. Rooman vallan jälkeen Petra oli asuttu vielä bysanttilaisajalla 300-luvulla, kunnes maanjäristys v. 323 tuhosi kaupungin perusteellisesti.

Rotkotien päässä avautuu eteen kaikessa mahtavuudessaan "Faraon aarrekammio". Aarteen uskottiin olevan ylimmässä maljassa, joka on rikkiammattu.

Suomalaisten kannalta on ollut mielenkiintoista, että loppuvuodesta 1993 tehdyissä kaivauksissa tehtiin Petrassa merkittävä käsitteellinen löytö. Muinaisen bysanttilaisajan kristillisen kirkon kaivauksia suojattaessa osuttiin kokonaiseen kirjastoon, kirjakäärövarastoon, joka aikanaan oli tulipalossa pahoin tuhoutunut. Maailman muutamasta harvasta asiantuntijasta kirjakääröjen avaamiseen, konservoimiseen ja lukemiseen kutsuttiin suomalainen professori Jaakko Frösen, jonka ammattitaito arvioitiin maailman parhaimmaksi. Suomalai-

nen osaaminen sai 1994–95 tallettaa maailmanlaajuisen tutkimuksen käytettäväksi ainutlaatuista arkeologista aineistoa. Työ oli erityisen vaikea siksi, että hiiltyneet kirjoitusmateriaalit ei saanut murentua tuhkakksi sitä avattaessa. Toisaalta vain hiiltyneenä löytynyt arkisto oli voinut säilyttää vuosituhantiset tietonsa meidän päiviimme. Palamattomana se olisi Petran ilmastossa tuhoutunut ja lahonnut. Nyt Petra elää sekä punaisissa temppelissään että hiiltyneissä kirjoituksissaan sekä turistien että tutkijain ainutlaatuisena ihmeenä

Sepitti ja sävelsi
Juho Äijälä

Tyrvään Lastu

Kun Tyrvää, Kiikka, Kiikoinen
vain sattuu kieleen sulle,
niin muistot seudun kultaisen
heräävät mieleen mulle.

Kaukolan lastu suunnan ties
ja matkans' alkuvaiheen,
vaan niistä Kokemäen mies
sai vainoretken aiheen.

Seuramme "Tyrvään lastu" nyt
on yhdysside meille,
elämän virta viskellyt
ehk' oiskin eri teille.

Kuin ihmekirjan lehtiä
me oomme lastussamme,
kiinnostavinta tekstiä
kasvoissa, muistissamme.

Jo juoksee juoni juttujen
puheisiin puhkee suumme,
selviävät seikat tuttujen
ja suuret sukupuumme.

Meill' ulkovehnä harmaampi
kuin korppu kotipellon,
vain äidin ääni armaampi
kuin kotikirkon kellon.

Kouluissa, kotipuistoissa
mi huollaan, hymyillähän,
se täällä lapsuusmuistoissa
uudelleen eletähän.

Sisäisen silmän etehen
saa saaret, niemet, kosket,
ja aivot läiskää vetehen
käy juhliin punaposket.

Miespolvet vuosituhanten
ne kuiskii kumpuin alta,
pyhättö vuosisatojen
ei vaiti olla malta.

Me kotiseudust' alkehet
sen suuren tunteen saamme,
mi täyttää rinnan palkehet,
kun kaikuu laulu "maamme".

Julkaistu Kotiseudun Joulu 1937

Tyrvään Lastu-seura

Varmaankin rakkaus kotiseutuun ja lapsuusajan kultaiset muistot saivat Helsingissä sattumalta kokoon-tuneet entiset tyrvääläiset puuhaamaan kotiseutuyhdistystä, joka sai nimekseen vanhan kansantarinan mukaan Tyrvään Lastu. Kerrotaan, että Lastuseuran synnyinsanat olisi lausuttu toukokuussa Urpon päivän aikaan vuonna 1936.

Ensimmäisestä vieraskirjasta löytyy puolisensataa nimeä, aktiivisimpia jäseniä olivat mm. prof. Pekka Katara, pankinjoht. Väinö, Sipi, kaupan. Santeri Salomaa, kuvanveist. Kaapo Wirtanen, leht. Juho Äijälä, fil.tri Martta Jaatinen ja fil.tri Arvo Junnila. Kiikassa seuran yhdysmiehenä toimi opettaja K.N. Hanhijärvi ja Vammalassa päätoimittaja Hannes Prusi. Seuran tarkoituksena oli olla yhdyssiteenä sekä nykyisten että entisten tyrvääläisten, kiikkalaisten ja kiikoislaisten kesken. Seuran kotipaikasta päätettiin, että se olisi luonnollisesti Tyrvää. Lastut olivat valinneet keskuudestaan toimikunnan, joka vastasi kokoontumisista, tiedottamisesta ym. järjestelyistä. Seura oli epävirallinen ja kokoontui satunnaisesti.

Ensimmäistä vuosijuhlaansa Lastut viettivät perustamisen jälkeisenä vuonna kokoontumalla elokuun ensimmäisenä sunnuntaina jumalanpalvelukseen Tyrvään vanhaan kirkkoon, juhlat jatkuivat viettämällä ”Tyrvään Lystiä” Seuratalossa Vammalan kauppalassa.

Juhlakansaa viihdytti suojeluskunnan torvisoittokunta, juhlapuhe sekä tri Martta Jaatinen juhlaa varten kirjoittama runo Tyrvään Lastu, jossa on peräti 16 säkeistöä. Seura oli saanut oman laulunsakin, sen taas oli sanoittanut ja säveltänyt leht. Juho Äijälä. Juhlakansaa oli runsaasti, mm. kiikkalaissyntyinen maaherra ja rouva Kyttä, väkeä oli saapunut aina Viipuria ja Käikisalmea myöten. Lysteissä nautittiin tyrvääläinen pitoateria, moni sai nauttia pitkästä aikaa kutunjuustoa ja kakkoo, monien tuttujen herkkujen kera. Kaiken tämän kruunasi ystävien ja tuttavien tapaaminen.

Joskus Lastut kokoontuivat myös Helsingissä Lallukan taiteilijakodissa, niinpä vieraskirjasta erottuu Kirsti Gallen-Kallelan nimikirjoitus. Hänen juurensa liittyivät Jaatsin taloon isänsä ja isoisänsä kautta.

Lastut kokoontuivat myös Vehmaan talossa vuonna 1958 Antti Litzeliuksen syntymän 250-vuotisjuhlien yhteydessä ennen varsinaista tilaisuutta. Päätettiin elvyttää toiminta uudelleen sota-ajan hiljaiselon jälkeen, tämän vakuudeksi viitisentoista henkilöä piirsi nimensä vieraskirjaan.

Intomielisen jäsenen tri Martta Jaatinen aloitteesta Lastut kokoontuivat huhtikuun 5. päivänä seuraavana vuonna Satakuntalaisen Osakunnan huoneistossa illanviettoon, jossa oli runsaasti ohjelmaa. Musiikkiohjelmien, puheiden ja yhteislaulun jälkeen kuultiin kaksi esitelmää, jotka oli pyydetty pitämään Tyrvään murteella. ”Koska me Helsingin tyrvääläiset emme tätä lapsuutemme kieltä enää täysin hallitse, minkä vuoksi opitunti olisi meille hyvin tarpeellinen ja muutenkin tilaisuus olisi saatava kotiseudun henkeä edustavaksi.”

Varsin mielellään opettaja Vihtori Pakula kertoi Tyrvään menneisyydestä sekä päätoimittaja Antti Prusi piti esityksen Tyrvään nykyisistä taloudellisista mahdollisuuksista. Vielä tutustuttiin samassa talossa olevaan Maila Talvio -museoon, jonka jälkeen ilta huipentui yhteiseen ateriointiin vapaan seurustelun merkeissä. Tämä kokoontuminen olikin sitten viimeisiä suurempia tapaamisia. Lastun jäsenten keskuudessa oli herännyt ajatus patsaan aikaansaamiseksi Akseli Gallen-Kallelalle. Opettaja Vihtori Pakula kääntyi asiassa tri Arvo Junnilan puoleen. ”Kyseessä on koko kansakunnan kunnianosoitus suurelle pojallemme ja sen paikka lankeaa luonnostaan tänne Tyrvää-Vammalaan.”

Kirjeenvaihdosta selviää, että Lastut eivät yksinteoin niin suuresta urakasta selviä, mutta voivat mainiosti antaa henkistä apua sekä tiedustella kenelle voitaisiin luonnoksen teko

antaa. Helsingin Lastujen avulla löytyi kuvanveistäjä Nina Sailo ja hankkeen rahoittajiksi saatiin joukko yhteisöjä ja yksityisiä. Oman kortensa kekkoon kantoi laulajatar Pirkko Gallen-Kallela antamalla Vammalassa pidetyn konsertin tuoton veistoksen hyväksi.

Syksyllä samana vuonna Vihtori Pakula kiittää Arvo Junnilaa vaivannäöstä patsashankkeessa ja kysyy: ”Voidaankohan kai sitten keväällä sitä Tyrvään Lastu kokoustakin taas ajatella?”

Niinkuin monissa hyvissä asioissa alkuinnostus jatkuu jonkin aikaa, sota-aika katkaisi tapaamiset, aikalaiset ikääntyivät, rivit harvenivat ja uusia ”Lastuja” ei ollut liittynyt joukkoon – niinpä Lastutkin loppuivat. Kuitenkin jälkipolville jäi heiltä muistoksi joukko asiapapereita, komea nahkakantinen vieraskirja, joita varten he olivat teettäneet kauniin visakoivuisen lippaan Sammaljoen huonekaluverstaassa. Lippaan kannessa on kauniisti veistetty lastu.

Tyrvään Lastu-seuran lipasta ja asiapapereita säilytetään Tyrvään seudun museossa.

Toimituksen lisäys:

Sakari Topelius kertoo Maamme Kirjansa luvussa ”Kuinka erämaat tulivat asutuiksi” mm.:

Kun ruotsalaiset toivat maahan kristinuskon, muutti monta pakanaa takamaille saadakseen rauhassa elää vanhassa uskossaan. – – Useimmat eivät olleet tottuneet tasaamaan maata naapuriansa kanssa. Naapurina pidettiin melkein vihollisena. – – Kokemäen pitäjässä sanotaan muinoin olleen ainoastaan yhden talon. Talon isäntä näki lastun kulkevan virran mukana ja arvasi siitä, että hän oli saanut naapurin. Hän lähti kohta etsimään naapuriansa ja tapasi hänet siinä, missä nyt on Kaukolan kylä Tyrvään pitäjässä, kuuden peninkulman päässä Kokemäeltä.

Martta Jaatinen

Tyrvään Lastu

Jo ani varhain aikain huomenessa,
kun maalle tälle kulki Suomen kansa,
yks' erämiesi maata samoillessa,
etsien paikkaa kodin kaipuussansa,
Saapumaan sattui Tyrvään Kaukolahan,
sen kolmen kauniin kosken rantamahan.

Sä tästä älä enää mene ohi,
vaan rantaan tähän laita koto oma.
Ain' Ahtolasta nousee lahna, lohi,
myös maahan muokkaa peltotilkku soma.
Tää kotikontusi on tyrvääläinen;
Oot siihen kaiketi sä tyytyväinen...

Tuon kutsun kumman kuuli erämiesi
ja astui siitä laelle kunnahan.
Sen taivon Taaton käskyksi hän tiesi;
ja silmäellen yli maiseman
hän virkkoi: ihananainen luonto Luojan;
Mä tähän laitan oman kodin suojan.

Siin' ikihongat rantamalla seisoi,
ja latvojansa taivoon tavoitteli.
Siell' asumaton korpi versoi,
ja erämaata pedot samoeli.
Mutt' talttahansa tarttui Tyrvään mies,
iskien honkaan, koivuhun kenties.

Jo kaatuu runko yks' ja toinen,
ja aukeama syntyy salohon.
Siin' kirves heiluu, jyske aikamoinen,
kun hirsyä hän veistää talohon.
Kas tuossa suuri lastu kirposi;
se suoraa päätä jokeen sinkosi.

Se kohta keinui kosken kuohuissa,
ja liukui eelleen varsin rivakasti;
Siks' kunnes lainehissa vuolaissa,
Se pian ehti Kokemäelle asti.
Siin, kiittäessään yhä merta kohti,
sen pinta valkea lainehilla hohti.

Se penikulmaa kuusi liplotteli,
ja seudun autiutta ihmetellen,
sen rantatörmäitä vain ihaeli,
siks' kunnes suvannossa lekotellen,
jo keksi silmä kokemäkeläisen
tuon lastun lähettämän tyrvääläisen.

Kas tuossa lastu tänne saapuvi.
Se varma merkki onpi asutuksen.
On mulla ilmestynyt naapuri,
mi anastaapi saaliin kalastuksen.
Mutt' täällä sellaista ei kaivata,
se täytyy kohta poies raivata.

Tyrvään Kaukolassa 31. 7. 1937.

Hän siitä sotisopahansa sonnustihe,
myös miekan peitsen pannen paksuun vyöhön.
Kun jokivartta ylös ponnistihe,
niin mieli musta paloi pahaa työhön.
Mutt' miten tietää, missä kaukolassa,
tuo lempo lienee hirttä hakkaamassa?

Vaan Tyrvään miesi miettii tulevaisuuttansa.
ja kahta kiivahemmin hirttä lyö,
hän uneksien omaa onneansa,
min luo vain ahkeruus ja työ:
Mä tänne pian noudan oman vaimon,
ja hänen kanssaan voitan taiston vainon.

Mutt' kaukana ei ollut vainolainen,
Se kiirein kiiti kuusi penikulmaa.
Siit' kohta naapuriinsa saapui vainen;
ja kateutta, vihaa puhkui julmaa:
Miks' tulit tänne kalavesille?
Ja miekat peitsit syöstiin esille.

Kas siinä syntyi tuima tappelu,
miss' kokemäkeläinen tarun mukaan,
ois' tyrvääläisen tappanut.
Mutt' jälkeläiset paremmin kuin kukaan,
ja saman seudun uljas asutus,
On tyrvääläisen voiton todistus.

* * *

Sua tyrvääläisten ylväst' esi-isää,
mi kotiasi kaunista noin puolustit,
ja maata yhä raivasit viel' lisää,
myös meille viljan kylvit, istutit,
me kiittelemme siunatusta työstä,
sun muistos' pelastamme unhon yöstä.

Vaan ennen kaikkea ain' taivon Luojaa,
me kiittäkäämme kotiseudustamme,
ja pyytäkäämme kaiken hyvän suojaa,
ett' siunaisi hän myöskin lapsiamme,
He että aina vaalein kotiansa,
ja työtä tehden oisi Herran kansa.

Me nykyissukupolven tyrvääläiset,
mi' saimme kotiseudun ihanan,
tuon jalon esi-isän jälkeläiset,
mi raivas meille konna kauneimman,
ain' lastuja me uusia veistäkäämme,
ja elon virtaan niitä heittäkäämme.

Ett kuulun esi-isän lastun lailla,
ne työstä tyrvääläisen viestin veisi,
mit' auroin, aattein tehdään näillä mailla,
myös maailmalle muulle kertoileisi,
ett' asuu täälläin kalevainen kansa,
mi rakastaapi kotiseutuansa.

Rautakautisen kalmiston löytöpaikka Nuupalan kylässä lähellä Vammalan asemaa.

Unto Salo

Nuupalan kylän synty

Milloin se oikeastaan alkoi, Nuupalan asutus? Se alkoi niistä kirveeniskuista, jotka avarsivat metsää Nuupalan vanhimpien talojen ympäriltä, nykyisten tietojen mukaan viikinkiajalla (800–1050). Viikinkiajan löytöjä, ilmeisesti haudoista, tunnetaan näet Vähkärän (minun lapsuudessani Vähkärän) mutkan tienoilta, Vammalan aseman ja vaneritehtaan alueelta, Nuupalan vanhan kylätontin liepeiltä; isonjaon jälkeen aseman seutu kuuluu Vännin tilaan. Emme tiedä, ovatko löydöt yhdestä tai kahdesta kalmistosta, mutta erillistä kalmistoa merkitsevät varmastikin entisen Jaatsin, Akseli Gallen-Kallelan lapsuuskodin maalta löydetty pari viikinkiajan miekansıilää. Niiden löytöpaikka ei ole tiedossa, mutta kun Jaatsin ja Vännin raja, jota ei ole merkitty nykyisiin peruskarttoihin, kulki asemalta kaksikolmesataa metriä itään, Jaatsin miekkoja erottaa Vähkärän löydöistä noin neljänsadan metrin matka. Näyttää siis siltä, että Nuupalaan olisi viikinkiajalla syntynyt ainakin kaksi taloa ja että se oli jo silloin todellinen kylä. Vähkärän mutkan haudat hävitettiin aseman rakennustöissä ja so-

ranajossa, ja hävinnyt lienee Jaatsinkin kalmisto: meillä on siis vain rippeitä Nuupalan rautakautisesta historiasta. Voimme kuitenkin arvailla, että talot olisi rakennettu Liekoveden rantarinteille, mutta kalmistot sijoitettu ylemmäksi moreeneille, joilla laidunnettiin karjaa mutta joita ei voitu viljellä. Paljon emme siis tiedä Nuupalan asutuksen alkuvaiheista.

Mutta on meillä muitakin viitteitä. Tuntuu ilmeiseltä, että ensimmäinen asukas muutti Kallialasta, sillä sieltä tunnetaan jo kansainvaellusajan (400–550) löytöjä. Näin vanhoja ja vanhempiakin löytöjä on myös Kaukolassa, Tyrväässä (T:nkylässä), Roismalassa ja Vammalan sydämessä Marttilan kylässä. Mutta näitä kyliä ei silti voi yhdistää Nuupalan asuttamiseen, kuten yhdistän Kallialan. Päätelmäni perustuu siihen, että Nuupala kuului isossajaossa Kallialan jakokuntaan, kuten kuuluivat kaikki muutkin kylät Liekoveden ja Rautaveden pohjoispuolella Vaunujoesta Karkun rajaan (Heinooseen) asti. Kaukola, Vinkkilä ja Lihuhala olivat sen sijaan Kiimajärven jakokuntaa, jonka itärajana oli Vaunujoki, aiem-

min Koiranoja, ja omaan jakokuntaansa kuuluivat myös Liekoveden ja Rautaveden eteläpuoliset kylät. Kalliala lienee siis Nuupalan emäkylä; sillä olikin vanhoja niittyomistuksia Vaunujoen varressa kuten muillakin kylillä aina Hätilää ja Vihattulaa myöten. Niittyomistukset osoittavat, että Vaunujoen-Koiranojan varsi, itäpuoli, oli aikoinaan koko jakokunnan vanhaa yhteisniittyä, mutta jaettiin sittenkin kylien ja talojen kesken.

Kallialasta lienee siis ollut kotoisin Nuupalan kylän ensimmäinen asukas. Kuka hän oli? Otaksun, että hän oli Nuupa, mies, josta koko kylä sai arvattavasti nimensä. *Nuupalan* kantana *Nuupa* lienee miehen nimi. Sitä ei näet voitane johtaa, ainakaan tyydyttävästi, mistään suomen kielen sanasta, vaikka Heikki Ojansuu ajatteli-kin joskus, että sen lähtökohtana oli sana *nuupea* 'lyhyt, niukka, haluton'. Kaikki kunnia kuululle tyrvääläiselle kielentutkijalle, vaikka ehdotankin toisenlaista selitystä: pidän mahdollisena, että *Nuupalan* kantana on skandinaavinen miehennimi *Gnupa!* *Nuupa* voidaan näet johtaa tästä aivan äännelaillisesti. *Gnupan* pitkä u-vo-

kaali siirtyi luontevasti suomenkieliseen asuun, mutta kun vanhassa suomessa ei sanan alussa voinut olla kah-ta konsonanttia, tällaisten sanojen ensimmäinen konsonantti jäi lainattaessa säännöllisesti pois. Siten *gnu-*:sta olisi äänneilmaisesti tullut *nuu-*. Ainoa ongelma on *Gnupan* toisentavun p, sillä siitä olisi ehkä pitänyt tulla suomessa pp; tämän seikan jätän kielentutkijoiden pohdintaan. Aluksi *Nuupala* oli varmaankin talon nimi, mutta jäänyt talon hävittyä kylän-nimeksi; kylän vanhoja, mutta kantata-loa myöhempiä taloja olivat Jaatsi, Vänni, Teukku, Karhu (Innilä) ja Væri.

Gnupa oli nimeltään se ruotsalainen ruhtinas, joka valloitti Jyllannin niemimaan tyvessä sijainneen Hedeby'n (Haithabun) viikinkikaupungin 800-luvun lopussa. Tästä Gnupasta vanhan Tyrvään Nuupala ei tietystikään voi johtua; jos selitys on yli-päänsä oikea, kyseessä on ainoastaan nimen samuus. Kriittinen lukija kysyy tietysti, miten on mahdollista, että Kallialan mies olisi ollut viikinkikuninkaan kaima? ”Hyvä kysymys!”

Selitystä voidaan ehkä etsiä siitä, että Liekoveden ja Rautaveden nykyinen asutus näyttää syntyneen niiden uudisasukkaiden taloista, jotka 300- ja ehkä 400-luvullakin saapuivat Satakunnan rannikolta ja perustivat uudistalonsa tänne. Nämä rannikkolai-

set olivat vanhan kantasuomalaisen väestön ja rannikolle toisen esikristil-lisen vuosituhannen puolivälissä muuttaneiden kantagermaanien jälke-läisiä. He olivat kieleltään suomalaisia, mutta heidän kieleensä ja kaikein henkilönnimiinkin oli voimakkaasti vaikuttanut kantagermaaninen kieli. Tämä näyttää ilmenevän myös Vam-malan keskeisissä vesien nimissä, jot-ka täytynee tulkita rannikolta muutta-neiden siirtolaisten antamiksi. Näitä ovat *Liekovesi*, *Vammaskoski* ja *Hou-hajärvi*, kuten Vammalassa koulunsa käynyt Aimo Hakanen. Punkalaitu-men poikia ja Turun yliopiston suomen kielen professori, on perustellut. Omasta puolestani tahtoisin rinnastaa edellä mainittuihin myös *Rautaveden*; sen alkuosana oleva metallinimi on kantagermaaninen lai-nasana ja omaksuttu viimeistään vuo-den 500 tienoilla eKr. Tätä vanhempi se ei voi Rautavedenkään nimessä olla, mutta voi hyvinkin olla seudulle 300- tai 400-luvulle asettuneiden uudisasukkaiden antama; huomautan, ettei *Rautavesi* voi olla järven alkupe-räinen nimi.

Myös *Kalliala*, otaksutun Nuuvan otaksuttu kotikylä, voi olla alkuperäl-tään skandinaavinen, sillä sen alkuosa *Kalli-* saattaa johtua germaani-sesta miehennimestä *Karl* 'mies'. Tämä esiintyy frankkilaisalueella Länsi-Euroopassa jo karolinkisuvussa, tun-

netuimpina esimerkkeinä Kaarle Martell ('vasara'), joka löi arabit Poi-tiersin taistelussa 732, kuten 30-lu-vun kouluhistoriatkin mainitsivat, ja etenkin Kaarle Suuri, frankkilaiskei-sari, joka kruunattiin vuonna 800 "Rooman keisariksi". Varsinkin Kaarle Suuren jälkeen *Karlista* tuli lähes koko Euroopassa suosittu nimi, toisinaan merkityksessä 'kuningas'. Jos *Kallialaan* sisältyy kantaskan-dinaavinen *Karl*, nimi lienee kuiten-kin Kaarle Suurta huomattavasti vanhempi, mahdollisesti rannikolta siir-tyneen uudisasukkaan tuoma. Tietysti voidaan ajatella sitäkin mahdollisuut-ta, että nimen alkuosaan *kallia-* sisäl-tyisi suomen *kallio*, sekin kantager-maaninen lainasana. Tulkinta olisi kielihistoriallisesti yksinkertainen, mutta ongelmaksi tulee se, ettei Kallialan vanha sydän, jota rautakautiset hautakummut osoittavat, ole mitenkään kallioista; nimi ei voine siis sel-littyä maastosta, vaan johtunee henki-löstä. Siten *Kallialaan* voi siis sisäl-tyä *Karl*, oikeammin sen suomen-kielinen muoto *Kalli*; tämä tunnetaan myös sukunimestä *Kallinen*. Tällaista taustaa vasten on ainakin jossakin määrin ymmärrettävää, miten *Nuupa-la* voi johtua ruotsalaisesta miehenni-mestä *Gnupa*. Silti on täysin selvää, että Nuupalan asutus on alustaan läh-tien ollut suomalaista.

Svännin tila.

Liisa, Walter Itävallasta ja Caroline Ranskasta Maynoothin yliopiston pihamaalla.

Liisa Mustanoja

Kesämuistoja Irlannista

Olen aina suhtautunut matkaesitteiden kauniisiin kuviin ja kertomuksiin melko ennakkoluuloisesti. Siispä kun kuulin saaneeni Vammalan Lions Clubilta stipendimatkan Irlantiin ja aloin selailla maasta kertovia lehtisiä, en uskonut puoliikaan näkemästäni ja lukemastani.

Esitteet olivat pullollaan upeita kuvia vihreistä kukkuloista, mahtavista linnoista ja pienistä vanhanaikaisista taloista. Kuvien alla ylistettiin ihmisten iloisuutta ja vieraanvaraisuutta, sekä heidän kiireetöntä elämänmenoaan. Kaikki tuntui suorastaan liian täydelliseltä ollakseen totta.

Matkani aikana sain kuitenkin itse kokea irlantilaisien ystävällisyyden ja omin silmin nähdä luonnon kauneuden, eikä minun todellakaan tarvinnut pettyä. – Irlanti osoittautui oikeaksi unelmamaaksi!

Reissuun lähdin pitkällisten valmistelujen ja ikuisuudelta tuntuneen jännittävän odotuksen jälkeen aamuyöllä 6. heinäkuuta. Olin päättänyt selviytyä ihan omin avuin alusta alkaen, joten Helsinkiin menin linja-autolla, vaikka sen vuoksi jouduinkin sitten odottelemaan lentokentällä pari tuntia ylimääräistä. Perillä tapasin sovitun kellonaikaan matkatoverini, punkaharjulaisen Sannan.

Niin me kaksi Suomen tyttöä sitten

nousimme koneeseen ja lensimme Tukholman ja Manchesterin kautta Dubliniin, jonne saavuimme klo 14.00 Irlannin aikaa, eli 16.00 Suomen aikaa.

Kentällä meitä oli vastassa leirimme ”isähahmo” Michael Doyle ja ne leiriläiset, jotka olivat tulleet perille ennen meitä. Matkan raskaudet ja huoli saapumattomista laukuista unohtuivat silmänräpäyksessä, sillä vastaanotto oli todella lämmin. Kaikki esittäytyivät ja alkoivat heti jutella kanssamme, eikä suurempia kielivaikeuksiakaan päässyt syntymään, koska jokainen osasi ainakin jotenkuten englantia. Matkalaukkummekin löysivät lopulta onnellisesti omistajansa, tosin pengottuina ja hieman räjäjäisinä, sillä ne oli tarkastettu terroristivaaran vuoksi.

Meitä leiriläisiä oli yhteensä 32, kahdeksastatoista eri maasta: Suomesta, Ruotsista, Norjasta, Tanskasta, Virossa, Saksasta, Ranskasta, Sveitsistä, Itävallasta, Hollannista, Luxemburgista, Unkarista, Turkista, Italiasta, USA:sta, Perusta, Brasiliasta ja Japanista. Kun kaikki olivat saapuneet, meidät jaettiin kahteen 16 hengen ryhmään. Minä kuuluin ryhmään A ja Sanna ryhmään B. Yleensäkin oli tarkoituksena erottaa samasta maasta tulevat, jotta välttyttäisiin eril-

listen ”sisäpiirin” muodostumiselta. Idea toimikin erinomaisesti ja ystävyystyminen toisten nuorten kanssa kävi yllättävän helposti.

Hyvästelimme toisemme lentokentällä ja ryhmä B lähti bussilla kohti kaupunkia nimeltä Tullamore. Me toiset jäimme ensimmäisten neljän päivän ajaksi Dublinin esikaupunkialueelle pienen Dalkeyn kylän ympäristöön. Seuraavan kerran ryhmämme kohtasivatkin vasta kahden viikon kulluttua.

Asuimme paikallisten leijonien kodeissa yksin, kaksin tai kolmissin. Minut ja itävaltalainen tyttö Sissi majoitettiin herrtaisen vanhan avioparin luokse. Vastaanotto oli jälleen lämmin ja uudet vanhempamme tekivät kaikkensa, jotta olisimme tunteneet oloamme kotoisaksi. Perheen isä esitteli meille ympäristöä ja äiti piti koko ajan huolen, ettei meitä vain päässyt nälkä tai kylmyys yllättämään. Totta puhuen irlantilaiset talot olivatkin kyllä melko vilpoisia, mutta onneksi sää oli koko matkan ajan lämmin, suorastaan helteinen, joten ei meidän palella tarvinnut. Ruokaakin saimme enemmän kuin tarpeeksi. Jo pelkällä irlantilaisella aamiaisella olisi elänyt koko päivän: teetä, paahtoleipää, muroja, pekonia, munaa, makkaraa...

Seuraavat neljä päivää vietimme

maan toiseksi suurimmassa kaupungissa Corkissa. Olin tällä kertaa samassa perheessä ranskalaisen Carolinen kanssa. Kuten arvata saattaa, meidät otettiin taas avosylin vastaan ja olomme tehtiin mahdollisimman mukavaksi.

Corkista suuntasimme kulkumme Kilkennyyn, jossa vietimme kuusi päivää. Nyt minä, USA:lainen tyttö Katie ja turkkilainen poika Baris asuimme samassa perheessä. Isämme oli paikallinen leijonapresidentti. Perheeseen kuului lisäksi äiti, kolme aikuista lasta ja erittäin persoonallinen irlanninsetteri Russel. Viihtyvyytemme oli jälleen pääasia. Äitimme, kuten myös kahden edellisinkin perheen äidit, oli jopa ottanut lomaa töistä voidakseen huolehtia meistä mahdollisimman hyvin.

Kaikissa kolmessa kaupungissa meille kuudelletoista oli järjestetty joka päiväksi jotain hauskaa yhteistä tekemistä. Tutustuimme vanhoihin linnoihin ja hautausmaihin, teimme kaupunkikiertoja, kävimme huvipuistossa meren rannalla, vierailimme panimossa, tanssimme kansantansseja, kävimme elokuvissa, ratsastimme, uimme, ammuimme tarkkuutta, pelasimme jalkapalloa, krokettia, tennistä...

Iltaisin menimme tietysti aitoon irlantilaiseen tapaan pubiin. Näin tutustuimme muihinkin nuoriin kuin oman ryhmämme jäseniin. Aina kun olimme muuttamassa kaupungista toiseen, meidän kunniaksemme järjestettiin BBQ eli grillijuhlat, johon saapuivat meidän ja perheidemme li-

säksi myös kaikki kynnelle kykenevät ystävät, tuttavat ja muut kylän miehet. Kaikki huvitukset kuuluivat päivän ohjelmaamme, eikä meidän koskaan tarvinnut murehtia rahasta, sillä sen puolen hoiti aina kyseinen Lions Club.

Kaksi viikkoa kului yhdessä hujauksessa ja yhtäkkiä olikin edessä päivä, jolloin ryhmämme jälleen yhdistyivät. Majoituimme kaikki 32 yhdessä pienen Maynoothin kaupungin perinteikkääseen (ja valtavan kokoiseen!) yliopistoon. Tutustuimme helposti toisenkin ryhmän jäseniin ja nopeasti meistä muodostui yksi tiivis joukko, joka aina ja joka paikassa puhalsi yhteen hiileen.

Ensimmäiset kaksi yötä nukuimme yliopiston vanhassa asuntolassa ainakin sadan italialaisen kielikurssilaisen ja heidän topakan johtajan kanssa. Lopun ajasta sitten vietimme uudessa hienossa asuntolassa, jossa saimme olla aivan rauhassa ilman riehuvia kielikurssilaisia ja hermonsä menettänyttä nunnaa.

Alunperin meidän oli tarkoitus viettää muutama päivä Pohjois-Irlannissa, mutta matka jouduttiin perumaan siellä vallinneiden levottomuuksien takia. Saavuimme Maynoothiin siis tavallaan pari päivää liian aikaisin, eivätkä huoneistomme uudella puolella olleet vielä vapaat, joten siksi majoituimme väliaikaisesti vanhaan asuntolaan. Olihan sekin kasvattava kokemus, kun leirimme kahtakymmentäyhtä tyttöä ja kaikkia kielikurssilaisia kohti oli vain kaksi suihkua, joista tuli joko jääkylmää tai

tulikuumaa vettä. Uusi asuntola olikin sitten onneksi jo aivan toista luokkaa.

Tämä viimeinenkin viikko kului hirvittävän nopeasti. Pakkauduimme joka päivä pikkubusseihin ja vierailimme mm. junamuseossa, perhosfarmilla ja viikinkimaassa. Eräänä iltana laittauduimme hienoiksi ja matkasimme Dubliniin katsomaan teatterinäytelmää irlantilaisien ja englantilaisten välisistä muinaisista kieliongelmistä. Tietysti marssimme myös melkein joka iltä läheiseen publiin, jossa oli noihin aikoihin suurimpana puheenaiheena irlantilaisen uimarinaisen hieno menestyminen Atlantan olympialaisissa. Nukkuminen jäi kovin vähälle, kuten arvata saattaa, mutta hauskaa meillä oli!

Viimeisenä iltana meillä oli suuret juhlat, joihin oli kutsuttu kaikki aikaisemmat perheemme ja muutkin leirin onnistumiseen vaikuttaneet ihmiset. Söimme hyvin, järjestimme pientä ohjelmaa ja luovutimme viirimme. Takaisin yliopistolle palasimme vasta puolenyön jälkeen hyvästelyämme sitä ennen kultaiset perheemme. Kukaan meistä ei nukkunut sinä yönä, vaan kuljeskelimme ulkona tähtitaivaan alla ja istuimme asuntolassa jutellen ja syöden kilokaupalla suklaata. Osoitteita vaihdeltiin puolin ja toisin ja yhteyttä luvattiin pitää.

Oli kasvattava kokemus elää hetki vieraassa maassa täysin eri kulttuureista ja olosuhteista tulleiden nuorten kanssa: oppi todella arvostamaan ja kunnioittamaan erilaisia ihmisiä. Usko itseen ja omiin kykyihin kasvoi myös huimasti, kun huomasi pärjäävänsä "suuressa maailmassa". Kieli- taidollekin matka teki varmasti hyvää, ainakin rohkeus puhua vierasta kieltä parani huomattavasti.

Jäljelle jäivät ihanat muistot, sekä suuri pino valokuvia ja kasa toinen toistaan merkillisempiä muistoesineitä. Tuon kolmen viikon aikana muodostui paljon kestäviä ystävyys-suhteita ja kirjeet maidemme välillä kulkevat ahkerasti. Tuntuu enemmän kuin upealta saada postia ulkomailta ja huomata jonkun kaukana, jopa toisella puolella maapalloa, asuvan ystävän vielä muistelevan minua. Suuri haaveeni onkin, että me kaikki voisimme vielä joskus tavata – vaikkapa unelmieni Irlannissa!

Siis kaunis kiitos Vammalan Lions Clubille saamastani ainutlaatuisesta tilaisuudesta, jota en varmasti koskaan unohda.

Hyvää joulua kaikille!

Liisa (keskellä), sekä Viktoria Saksasta (vas.) ja Sissi Itävallasta. Taustalla maailman suurin lentotukialus J. F. Kennedy.

*Kuvan yläosassa
Nuupalan kylää ja
Vaunujoen
(Koiranojan)
peltoaukiota.*

Riitta Lepistö

Jokaisella kadulla
oli tarinansa

Ruumiit ne vaan kolisee...

Jokainen vammalalainen tuntee oman osoitteensa, mutta harva lienee ajatellut, mitä kadunnimi tarkoittaa. Ehei, ei kannata pelästyä, ei niiden taustoja tunne aina kukaan muukaan. Tuskin se naapurikaan tietää, että *Vaulokatu* on metaforinen nimi. Se yhdistää *Linjakadun* ja *Kontionkadun* kuvainnollisesti aivan kuin laitumen veräjän pajunvitsainen vaulo. Jotkut nimet ovat helppoja: *Asemakatu*, *Haapakuja*, *Lizeliuksenkatu*. Toiset vaativat jo pitempää paikkakunnan tuntemusta: *Feelinkuja* (teurastaja Felix Nurminen), *Hopunkatu* (Hopun talo), *Pesurinkatu* (Pesurinoja).

Osan taustoja on lähes mahdotonta tietää. Tällainen on esimerkiksi Sileekalliolla sijaitseva kolmikko *Eevankuja*, *Hilmankuja* ja *Vernerinkuja*. Pitkien selvittelyjen ja kirkonkirjojen selailun jälkeen kolmikön salaisuus ratkesi. Vernerin on mäkitupalainen Verner Jeremias Helenius (1845–1927), joka asutti Lammin torppaa. Tästä syystä häntä kutsuttiin myös Lammin Verneriksi. Vernerin oli kolme kertaa naimisissa. Toisen vaimon nimi oli Hilma ja kolmannen nimi Eeva. Siitä siis *Eevankuja* ja *Hilmankuja*.

Vernerin oli ilmeisesti melkoinen paikkakuntansa julkkis. Hänestä muistetaan erityisesti se, että hän teki ja myi hevosten valjaita ja luokkia, josta syystä häntä kutsuttiin myös Luokka-Väärneriksi. Moni muistaa, että hän teki siivet, kiipesi puuhun ja yritti lentää. Hän osasi myös soittaa gramofonia. Yhden lähteen mukaan hän kulki markkinoilla esittelemässä kilpikonnan ja tekeytyi välillä kuuroksi. Muut eivät muista mitään kilpikonnan, joten ehkä legenda on sekun saanut siivet.

Muitakin, ehkä vähän laajemmin tunnettuja, kuuluisuuksia Vammalassa on muistettu katuja nimettäessä. Antero Vareliusta muistetaan peräti kahden kadunnimet voimin (*Anteronkatu*, *Vareliuksenkatu*). Ensimmäinen kauppalanjohtaja on saanut *Virkkalankadun*, professori Heikki Ojansuu *Heikinkujan* ja suomenkielisen lehdistön isä Anders ”Antti” Lizelius *Lizeliuksenkadun*. *Sarkiankatu* on nimetty Sylvälle juuri tietyistä syistä, vaikka runoilija olikin alun perin kiikkalainen. Kaarlo-poika kävi koulunsa Vammalassa. Tuona aikana hän oli kerran sorsastamassa muiden poikien kanssa, mutta hyppäsi sitten Syl-

vällä veneestä poimimaan kasveja rannalta. Jonkun pojan pyssy laukesi vahingossa ja luoti osui Kaarloon. Se meni sisään nenän pielestä ja jäi lähelle kaularankaa. Ei siis mikään iloinen muisto runoilijalle Vammalasta.

Aarnontiestä muistamme maan ensimmäisen lentäjän Adolf Aarnon (1897–1918), jonka nimi alun perin oli Karl Adolf Virtanen. Aarno oli kuvanveistäjä, musiikin ja piirustuksen opettaja, hautakiviliikkeen perustaja ja ties mitä. Tunnetuksi hän tuli kuitenkin lennostaan Pirkkalassa yksitoisella ranskalaisvalmisteisella Demoisellellaan vuonna 1911. Toinen taivaalle tähyillyt oli (Kaarle) Eero Erho, joka tunnetaan Suomen ensimmäisenä laskuvarjohyppääjänä. Tästä syystä hänen mukaansa on nimetty *Erhonkatu*. Ensimmäinen hyppy nähtiin Suolahdessa 1920, toinen Tampereella 1921. Suomen taivas ei Erholla riittänyt, vaan hän hyppi ja teki huiomia tempujaan pääasiassa Australiassa.

Vammalassa on myös *Selännekatu*. No, ei se ihan niin moderni ole, että hurraisi joka päivä jääkiekkoilija Teemu Selänteelle, sattuupahan vain sijaitsemaan Marttilanharjun selänteel-

mitä syöriin, kun ruumiit loppu." Tyytyväisenä Majastiina kuunteli, kun hevosrattaat kolistelivat Roismalaa. "Voi voi, tuleeko sieltä ruumis kun noin kolisee."

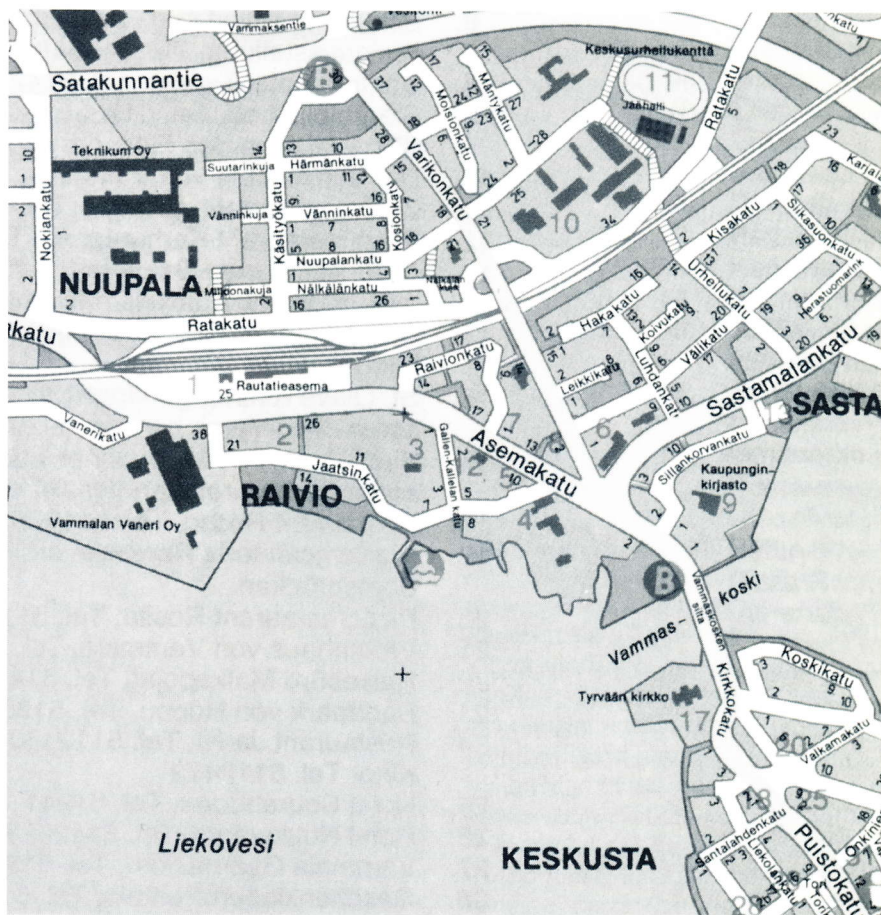
Sileekalliolla on kaunis rykelmä metsämarjojen nimiä kadunnimissä. Ainoa tahra on *Vaapukkakuja*, joka on kyllä kaunis, mutta valitettavasti ei täkäläistä murretta. Kadunnimien tulisi kunnioittaa omaa murretta. Ei meillä syksyisin syödä vaapukoita, vaan vattuja. Sen tiesi asemakaava-alueiden nimitoimikunta ehdottaessaan nimeksi *Vattukujaa* vuonna 1980. Kaupunginhallituksessa taisi olla tuolloin miesenemmistö, sillä se katsoi nimeä kieroon. Oli kuulemma liian härski osoitteeksi. *Juomukkakuja* kyllä kelpasi kaikkine juomuihin...

Vammalan asemakaavassa on nyt 379 kadunnimeä. Osaa niistä ei ole enää olemassa, joitain ei ole vielä edes rakennettu ja kaikki kadut eivät ole vielä lainkaan asemakaavassa, vaikka ne todellisuudessa ovatkin olemassa. Jokaisella nimellä on oma pieni tarinansa. Nyt on aika koota ne yhteen, jotta seuraavatkin sukupolvet tietävät, millä kujalla asuvat.

Nykyistä Nuupalan kylää.

lä. *Hakakatuakaan* ei nimetty Valkeakosken Hakan jalkapallon Suomen mestaruudelle kaudella 1995. Onneksi, sillä Hakalla meni luvattoman huonosti viime kesänä. Kadunnimien pitäisi muutoinkin olla ajattomia. Niitä ei nimetä pörssikurssien heilahtelujen eikä minkään lyhyiden innostusten mukaan. *Nokiankatu* on ihan oikeasti nimetty tämän suuryrityksen mukaan, eikä Nokian kaupungin. Onneksi firma on yhä voimissaan, vaikkakin Teknikumin nimellä.

Päksänkadun tarina on surullinen. Kadun yläpäässä asui aikoinaan 1800-luvulla Päksä-niminen mies. Hän oli kuuromykkä ja teki lopulta itsemurhan. Päksän oikeaa nimeä ei enää muisteta. Iloisemmat muistot ovat Roismalassa asuneesta haudankaivaja (Heikki) Herman Penttilästä (1846–1926) ja hänen vaimostaan Maria Kristinasta, jotka ovat saaneet kadunnimet *Penttilänkatu*, *Penttilänkuja* ja *Penttilänpolku*. "Majastiina" (1844–1901) muistetaan erityisesti hauskoista sananparsistaan. Vainajien hautaaminen tiesi perheelle rahan tuloa, joten Majastiinakin oli huolissaan, kun oli aikoja, jolloin kukaan ei kuollut. Hän valitteli: "En tiä

Kallialan koulu vuonna 1930.

Mauno Westergren

Kallialan koulu on 90-vuotias

Vuosisatamme vaihteessa vallitsi Tyrväässä suuri innostus perustaa uusia kansakouluja. Tämä johtui suureksi osaksi silloin seurakunnassa vaikuttaneesta kirkkoherra J. Bäckistä, joka oli suuri kansansivistyksen ja kansakoulun ystävä. Pitäjä jaettiin 11 kansakoulupiiriin ja vuosisatamme ensi vuosina oli uusi kansakoulu seitsemässä piirissä. Viimeiseksi oli koulu rakennettu Tyrväänkylään ja Myllymaahan. Vihattulan (Kallialan), Kaltsilan, Houhajärven ja Ekojärven piireissä ei ollut vielä kansakoulua. Tyrvään kuntakokous valmisteli uusien kansakoulujen rakentamisjärjestystä ja päättyi sellaiseen lopputulokseen marraskuun kokouksessaan 1905, että Vihattulan koulu rakennetaan vasta viimeiseksi. Silloin maanviljelijät Verner Vitikkala ja Kalle Poussa valittivat tuosta päätöksestä kuvernöörin virastoon ja täällä annettiin tiukka määräys, että koulu on Vihattulan piirissä alettava heti seuraavan vuoden alussa. Joulukuun kokouksessa kuntakokous sitten päättikin totella tuota määräystä ja valitsi

johtokunnan asian toteuttamaan. Siihen kuuluivat herastuomari Oskari Koskinen puheenjohtajana, maanviljelijä Kalle Kuuttila, taloudenhoitajana ja muina jäseninä maanviljelijä Verner Vitikkala, rouva Selma Vitikkala ja agronomi Kalle Rautajoki.

Erityisellä anomuksella saatiin koulun alkaminen siirtymään seuraavaan syksyyn. Maanviljelijä Koskelta vuokrattiin talon päärakennus koulutaloksi neljäksi vuodeksi. Talon pirtti oli kylliksi tilava ja valoisa luokkahuoneeksi, mutta muu huoneusto puutteellinen.

Koulun ensimmäiseksi opettajaksi valittiin Rauman Seminaarista valmistunut Vihtori Pakula. Koulu alkoi toimintansa elokuun 28. pnä. Koulun ilmoittautui oppilaita kaikille luokille ja koulun oppilasmäärä rupe si heti alkuvuosista lähtien olemaan 50 vaiheilla. Huomiota herättävää oli, että myös Karkun puolelta oli tulossa oppilaita, eikä opettaja voinut kokonaan kieltäytyä vastaanottamasta, kun pyyntö oli kova.

Koulun opettaja perusti heti ompe-

luseuran siinä mielessä, että siten saaduilla varoilla perustettaisiin koulupiiriin kirjasto. Samassa tarkoituksessa pidettiin arpajaiset kesällä 1909. Varoja saatiin kokoon lähes 1.000,- mk (kultamarkkoja) ja sillä saatiin huomattava oppilaskirjasto, joka oli Tyrväässä ensimmäinen.

Vuosina 1907–08 kuntakokous käsitte li uusien koulujen rakentamisjärjestystä ja päätettiin lopuksi rakentaa neljä uutta kansakoulua nim. Ekojärvelle, Houhajärvelle, Kaltsilaan ja Vihattulaan. Meidän koulumme suunnitteli rakennusmestari Jeremias Pirjola ja urakoi ja rakensi rakennusmestari Kalle Kulmala. Koulut valmistuivat kesällä 1910. Rautajoen perikunta myi koulun tonttimaaksi yhden hehtaarin suuruisen alueen, mutta lahjoitti sen hinnan 500 mk koululle rahastoksi, jonka korot käytetään vuosittain vähävaraisten oppilaiden vaateavustukseksi. Vihattulan koulupiirin nimi muutettiin Kallialaksi, koska suurin osa piirin alueesta kuului Kallialan kylään. Kallialan koulussa pidettiin vihkiäisjuhla sunnuntaina lo-

kakuun 11. päivänä 1910.

Kun yläkoulussa oppilasmäärä pyrki jatkuvasti olemaan yli 50, niin piirin tarkastaja määräsi vihdoon 1916 syksyllä, että kouluun on otettava toinen opettaja. Niin tapahtuikin. Opettaja Eila Turppa toimi ensimmäisen vuoden koulun toisena opettajana.

Koulupiirin ompeluseura jatkui, nyt vähävaraisten oppilaiden vaatetuksen avustamiseksi. Mutta opettaja V. Pakula järjesti koululle myös koulukeittolan, joka oli Tyrväässä ensimmäinen. Varakkaat maksoivat aterista 5 penniä, varattomat söivät ilmaiseksi. Kolmantena vuonna saatiin valtiolta avustusta 135 mk ja kunnalta polttopuut kuten ennenkin. Neljäntenä vuonna saatiin kunnalta polttopuiden lisäksi 50 mk rahaa ja valtiolta 120 mk. Ilmaiseksi ruoka annettiin keskimäärin 18–26 oppilaalle ja syötiin noin 100–120 päivänä vuosittain, siis kylmimpänä vuoden aikana. Koulukeittolayhdistys avusti koulukeittolaa pienillä summilla ja sieltä saatiin myös oppilaille ruokakuppeja. Vuosina 1919, 1920 ja 1921 saatiin vuotta kohden kunnalta raha-avustusta keittolalle 200 mk. 1922 avustus kohosi 1.500 markkaan, mutta sen arvo oli vain 150 mk entisessä rahassa. Tällainen koulukeittolahomma kovin pienin avustuksin oli vaikeata ylläpitää. Opettajalla siitä oli paljon rasitusta, vaikka koulupiiriläiset avustivatkin. Johtokunta päättikin sen lakkauttaa v. 1924 ja siitä lähtien jaettiin varatto-

mille vain maitoa ja välistä leipääkin. Näin jatkui siihen asti, kunnes koulukeittola otettiin yleiseen kouluohjelmaan. Koulukeittola oli alunperin saunarakennuksessa, josta on enää kivijalka jäljellä koulun ulkorakennuksen takana. Ruoka keitettiin saunan padassa. Nykyisin ruoka laitetaan koulurakennuksessa olevassa keittiössä.

Keittäjinä ovat toimineet mm. Eeva Nuto, Rauha Kettunen ja nykyisin keittäjä-talonmies-siivoojana oleva Pirjo Lahdelma.

Koulun valaistusolot paranivat 1918, kun saatiin koululle sähkövalo, yläkoulurakennukseen 9 valopistettä.

Vuonna 1915 Tyrvään Osuuskassa eli nykyisen Vammalan Seudun Osuuspankin edeltäjä perustettiin Kallialan koululla. Se aloitti toimintansa koulun rakennuksessa vuonna 1922. Vihtori Pakula toimi kassanhoitajana aina vuoteen 1936 asti.

Vuosi 1922 oli merkkipäivä koulun historiassa myös opetuksen kannalta. Silloin saatiin piiriin alakansakoulu, vaikkakin vain 18-viikkoinen, koska opettaja oli toiset 18 viikkoa Vaununperällä. Joka tapauksessa oppilaat tulivat yläkouluun paremmin valmistuneina. Alakoulu toimi vuokrahuoneissa Kallialan tiehaarassa. Mutta johtajaopettaja oli ryhtynyt toimenpiteisiin, jotta saataisiin kokovuotinen alakoulu ja sille oma talo. Hän sai ystävänsä Kalle Kuuttilan taivutettua tekemään tätä varten arvokkaan lah-

joituksen. Tämä testamenttasi Hyötiölle rakentamansa huvilan yhden hehtaarin suuruisine tontteineen koulupiirille alakoulutaloksi. Maanviljelijä Kalle Kuuttila olikin pitäjän valistuneimpia isäntiä ja suuri koulun ystävä.

Alakouluasia ratkesi lopulta niin, että Hyötiön huvila järjestettiin kulkutautisairaalaksi ja koulurakennus rakennettiin yläkouluun yhteyteen. Tämä valmistui v. 1934, jolloin saatiin piiriin kokovuotinen alakoulu. Nykyisin alakoulurakennus toimii liikunta- ja veistotilana.

Vakinaisina opettajina Kallialan koulussa ovat toimineet Eila Turppa, Maiju Pakula, Aino Heinonen, Agnes Kastari, Lyyli Virkkala, Ainikki Eskola, Anja Pakula, Fanny Kamppi, Aino-Maria Erkkilä, Elsa Haahl, Anna-Liisa Innilä, Elli Salomaa, Helmi-Maija Ylijoki, Anna-Liisa Mäkelä (38 vuotta), Leena Eno, Riitta Leppänen ja Pirjo Tuomola kuudetta vuotiaan.

Vakinaisia miesopettajia Kallialan koulussa 90:n vuoden aikana on toiminut vain neljä: Vihtori Pakula 44 vuotta, Oskari Uurto 11 vuotta, Toivo Ravanti 29 vuotta ja Mauno Westergren seitsemättä vuotiaan.

Tänä päivänä Kallialan koulu katsoo luottavaisena tulevaisuuteen odottaen ulkokuorensa palauttamista alkuperäiseen punakeltaiseen asuunsa.

Kallialan koulun oppilaat ja opettaja Vihtori Pakula luokkakuvassa vuonna 1913.

Karkun evankelinen kansanopisto.

Timo Roos

Tämmöinen se oli, jos oikein muistan

Otsikon sana "se" tarkoittaa tässä kotokylääni Palvialaa Karkussa, jota viimeainittua nyt jo voi muistella Karkku-vainaana. Tämmöinen oli minun lapsuuteni ja nuoruuteni Palviala. Sinun Palvialasi tai hänen Palvialansa on varmasti toisenlainen. Yhtä kaikki niistä palasista syntyy näköisiä kuva sotien jälkeisestä kylästä, jossa oli kolme aikuisoppilaitosta, kaksi sahaa, muotinukketehdas, lestitehdas ja muutakin erikoista Raken-

tajalla, oli vilkas asema ja kymmenkunta erilaista kauppaa jne. Kylä eli ja kehittyi siinä kuin muu Suomikin. Jos ei paremminkin. Syyspimeiden tultua me kylän pojat suunnittelimme vierailuita talojen omenapuihin. Ei niinkään puutteen takia, melkein kaikkien kotona omenapuita oli. Ei, vaan vain vertailun vuoksi. Kylän puutarhat tunsimme tarkkaan.

Nimismies Kalkkaan puutarhaa kunnioitimme ja jätimme väliin.

Kunnioitimme Kalkasta kyllä muutenkin. Olihan hänellä eräitä tapoja, joita kylän muut miehet eivät olleet omaksuneet. Niinkuin sekini, että saattellessaan Martta-vaimoan junalle Kalkas kaikkien nähden pussasi tätä. Vielä oudompaa oli, kun nimismies kesällä kulki kaikkien nähden valkoiset shortsit jalassa. Pituutta niillä oli juuri tuonverran kuin nykyisin jalkapalloilijoiden housuissa. Urheilumies ei Kalkas tiettävästi ollut. Oli kyllä silti urheiluseura Karkun Karkun puheenjohtaja. Ja pistooleineen vakituinen lähettäjä, kun satasta juostiin maantiellä seurantaloon kohdalla. Autoja kulki vähän eivätkä hevosetkaan vaivaksi tiellä olleet. Ja olihan Kalkkaalla paitsi nimismiehen arvovaltaa myös kädessään se pyssy. Niin että hyvin sopivat tielle niin autot, hevoset kuin hätäiset juoksijatkin.

Naisille nosti Kalkas hattua. Kylän perusmiehistöllä ei hattuja ollut. Professori Meurmannilla oli ja myös hän sitä naisille kohotteli. Tällaiset tavat eivät kylän miehiin tarttuneet. Asemalla oli vilkasta. Sahan tavaraa lastattiin kesäisin. Naapuripitäjien kauppiaiden tavaratäydennyskin tuli Karkun aseman kautta. Vankien

Karkun Emäntäkoulu.

Ufojako, onko niitä?

vientä ja tuontia seurasivat vanhemmatkin kyläläiset. Intimiteettisuojaa ei tunnettu vaan jalka- ja käsiraudoisakin liikkuvat vangit saivat tottua uteliaiden tarkasteluun.

Kerran saatiin hyvissä ajoin tieto, että hyvin kaunis mustalaistyttö Kirsti Lindberg tuodaan vankivaunussa käräjille. Katsojia riitti. Siskoni Anneli sai seuraavana jouluna uuden nukan, jolle antoi nimeksi Kirsti Limperi. Nukkekin oli kaunis.

Asemalla oli yhtenä kirjurina Nyländer. Nyländeria epäiltiin yleisesti kulttuuri-ihmiseksi. Hän kun osasi puhua ruotsia, lausui seurantalonsäilytysiltoissa selvinpäin runoja, aikuinen mies ja lisäksi osasi pitää paperossia jäljittelemättömän sivistyneellä tavalla sormissaan.

Nykyistä seurakuntataloa vastapäätä oli kylän putka. Putkan puolivirallinen nimi oli Sulola. Sen ensimmäinen asukas kun oli ollut muuan Sulo. Toisten kölvien kanssa tuli kuunneltua joskus lauantaiehtoisiin korva seinässä putkasta kantautuvaa useampiäänistä laulantaa miesäänillä. Keskukseluhyteydenkin joskus saatiin, tuttuja kun oltiin. Valitettavasti jo pelkästään teknisistä ja taloudellisista syistä johtuen emme voineet toteuttaa meille esitettyjä toivomuksia nestepitoisesta lisäravinnosta. Muista syistä johtuen emme myöskään kiittäneet viemään kylän virkavallalle lähetettyjä terveisiä. Laiskuus ei siihen syynä ollut vaan enempi ko. terveisten sisältö.

Kyllä Palvialan kylälläkin omat juopponsa olivat. Ei niitä pelätä tarvinnut kun eivät mitään pahaakaan tehneet. Tavallisin juomansa oli ns. Mörkösaati, joka koostui ainakin rautaviinistä ja muista elimistöä tervehdyttävistä ja mieltä ylentävistä aineista. Ja vallan peijakkaan kamala oli sen haju. Muistan sen siitä, kun sadetakilleni sitä kerran puolen pullollista sain. Menimme näet koulujuhlaa odotellessamme littaa asemalla kioskillä. Ja jotenkin sattui kaiteen yli hypätesäni ylähirsren päälle jemmattu pullo kaatumaan päälleni. Mörkösaatia muuten myytiin apteekista, joka sijaitti nimismiehen talossa. Joka mainittiin mies joskus aina sakotti tai toimitti putkaan tätä vaimonsa sekoittamaa ja myymää nautintoainetta liikaa nauttineen.

Huomaan, että uutta ja uutta nousee mieleen lapsuuteni Palvialaa muistellessa. Jonkun sopisi oikein systemaattisesti näitä muisteluksia kerätä? Saataisiin pelastettua vähän arvokkaampaakin muistitietoa tästä hienosta kylästä kuin ovat nämä rivit.

Nukuin sinä yönä, lokakuulla 60-luvulla melko sikeästi. Vaimoni herätti puoli kahden maissa kertoen näkevänsä Teerinevalta valoa. Nousin katsomaan ikkunasta ja ihan selvästi sieltä puiden välistä vilkkui valo. Se oli aluksi kuin tervaksista tehty nuotio, joka ajan kuluessa kuitenkin voimistui, kirkastui samalla kuin liikehtien. Ja sitten samalta paikalta lähti valokiila valaisten lähiseutua. Se sivusi kerran asuntonne, tullen viher-tävän kirkkaana puiden lomasta, saaden kosteuden ikkunanpökissä kim-meltämään. Liistaten varjonne mustiksi möhkäleiksi makuuhuoneemme seinälle. Leikkiä kesti noin viitisen minuuttia, sitten valokiila hävisi ja samanaikaisesti alkoi valokohdekin hiljalleen suolla himmetä, haalistua ja katosi lopulta kokonaan.

Koko valoilmion kesto-aika oli runsas tunti. Täsmälleen samanaikaisesti, kun valo katosi, löivät ensimmäiset vesipisarot ikkunaan. Edellisenä päivänä oli satanut lumikerroksen, joka aamuyön tunteina vesisateen ansiosta sulii, joten jälkien löytäminen suolla oli sula mahdotto-muus. Kyselin eräiltä henkilöiltä yön tapahtumista, mutta uteliaisuuteni ei tuottanut tulosta?

Kympäristön vuotta myöhemmin samalla alueella tapahtui vieläkin ihmeellisempää. Olimme aamukahvilla Jokelan keittiössä karja-as-karten jälkeen. – Keitä nuo ovat, Anni sanoi katsoessaan pirtin ikkunasta. Menin kurkistamaan ja näimme usean nuoren menevän tietämme Pääjärven metsäautotielle päin. Jokaisella oli tumma vaateetus päällä, paljain päin, mustat tukat, hyväryhtisiä ja kahdella oli jotakin kannettavaa. Eivät kääntyneet piiruakaan päitään ikkunamme suuntaan, josta me-noaan seurasimme.

Ensi arvelimme, partiolaisia palai-lemassa järviltä? Hörppäsimme kahvit nopeasti ja lähdimme pihamaalle katsomaan. Saimme heti vahvistusta, ettei kyse ollut partiotyöistä tai -pojista, kun lumessa ei näkynyt jälkiä sähkölinjan eikä Humalisojan-maan suunnista tontillemme. Pihapiirissä oli kuljettu kovasti ja siitä päätellen, olivat touhuneet jotakin eri-koista?

Menimme matkalaisten jälkiä Pääjärventielle, missä ne hävisivät! Liittymäkohdassa olivat samal-

la tavalla tepastaneet, kuin pihamaal-lakin. Olimme aivan äimän käkenä, kun emme etsinnöistämme huolimatta löytäneet heidän tulojälkiään silloiseen asuntoomme Pääjärven tieltäkään päin. Metsäautotietä eivät myöskään havaintojemme mukaan olleet kulkeneet Miekkajärven eikä Lakkiniemenkään suuntiin. Tiellä oli vain tukkiauton aikaisemmin jättämät jäljet. Tuntui kuin taivaalta olisivat tipahtaneet ja takaisin lähteneet? Pala-simme pihalle, lähdim heti nuohous-työhöni ja Anni jäi kotihommiin.

Päästessäni tienhaaraamme tapasin miehen, jonka mopo oli tehnyt ”topin”, kuin Palomäen sika. Nype-löimme pelin käyntiin ja siinä utelin, minne matka? – Saarijärven maisemiin katsomaan luonnon rauhaa, sanoi. Kysyin vastaantulijoista. Ei ollut tavannut ketään tullessaan. Kerroin hänelle kulkijoista, näytin jälkiä lumessa ja pyysin matkallaan tekemään havaintoja!

Illalla kotiuduttuani Anni kertoi ikäyneensä päivällä tutkimusretkel-lä Miinanmaassa, mutta vain mopon meno- ja paluujäljet nähnyt oli, ei muuta poikkeavaa. Luonnonrauhaa katsomaan lähteneen miehen tiedot olivat yhtä niukat.

Kysellessäni kylillä kaikenlaista, kyselin olisi voinut liittyä tapaukseen kuulin, että edellisen päivän ilta-yöllä oli eräs emäntä Myllymaassa nähnyt oudon valopallon pihapiirin yllä. Siitä matalalla hitaasti ilmassa lipuvan Kaukolan suuntaan ja sieltä Kallialaan päin kaartavan. Totisella naamalla kertoili.

Muistot tapauksista on vuodesta toiseen kulkeutunut kummajai-sina, saamatta järjellistä selvitystä? Pistää vieläkin kysymään: mitkä ja kenen olivat 60-luvulla nuo valoisat pidot aamuyöstä Teerinevalla? Mistä tulivat ja ketkä tekivät jäljet, jotka alkoivat Jokelan pihalta sekä katosivat kuin tuhka tuuleen tienhaarassa? Emännän näkemä valoilmio kaipaisi myös valaistusta?

Selviäisivät, kun löytyisi joku, joka voisi antaa tapausten ”arkkiteh-deistä” ja niihin osallistuneista vihjei-tä! Tai parempi, jos osallistujat tulisi-vat salaisuuden verhon takaa kerto-maan retkistään, vaikkapa itse nuo arvoisat Ufot. Uskoni mukaan tuskin niistä on kyse, mutta mene ja tiedä?

Muistiin merkittyä Seesjärven Karjalan matkalta

Veikko Junnila

Suomen Vanhan Kirjallisuuden Päivät ry on jo muutamana vuonna tehnyt jäsenmatkoja heimokansojen alueelle, Viroon ja Karjalaan. Jollakin tavalla tällainen sopii juuri tälle joukolle. Aloite on tietävästi Vammalassa syntynyt, vaikka mielenkiintoa on ilmiselvästi muualtakin kotoisin olevilla jäsenillä. En tätä lainkaan ihmettele: ollessani virassa nyt pahasti parjatun lääninhallituksen kirjastontarkastajana sain usein julkisestikin todeta Tyrvään-Vammalan alueen yhdeksi läänin vireimmistä kirjasto- ja muunkin kulttuurin toimissa. Viime vuosina erilaiset kulttuuriryönsöjä ovat edelleen kasvaneet. On otaksuttavaa, että yhtenä heimoretkien voimakkaimpana tekijänä on ollut akateemikko Pertti Virtarinnan mittava työ suomensukuisten kansojen parissa ja siinä ohessa hänen kirjastonsa luonteva sijoittuminen Vammalan kirjaston yhteyteen.

Kesäkuun kuudentena päivänä tätä vuotta lähti Juha-Pekka Kallion ohjaama "turistibussi" Vammalasta kohti pohjoista, suuntana aluksi Kuhmon Lentiira, jossa oli tarkoitus yöpyä ennen seuraavan aamun rajanylitystä Vartiuksessa. Matkan "teknisenä johtajana" järjestäjänä oli Hannu Nikkilä, kulttuuritoimenjohtaja Ilpo Tiitinen kirjapäivien kiireittensä ohessa luonnollisesti osallistui työhön; lähinnä valtakunnanrajan toisella puolen tapahtuvasta vastasi matkanjohtajana Sakari Vuoristo, hyvin tunnettu tällä alueella "Karjalan Heimo" -lehden päätoimittajana.

Sakari oli vastassa Lentiirassa ja ilta paikallisessa lomahotellissa antoi erinomaisen kuvan suomalaisesta matkailuelinkeinosta parhaimmillaan. Hyvin palveltuina ja kylläisinä – eväät mukaanamme – ylitimme rajan aamuissa kaatosateessa perjantaina 7. 6. 1996.

Tullimuodollisuuksissa ei ollut ihmeitä, totesimmepa vain lomakkeiden mukaan saavuvamme Neuvostoliittoon ja mahdollisesti määräysten vastaisesti käyttäytyttyämme joutuvamme poistetuksi Neuvostoliitosta. Suurvallalla ei ole aikaa korjailta pikkuasioita!

Kostamukseen saavutaan sateisessa säässä ennen puolta päivää. Tie on

Pateneen maalaisidylliä.

odotetusti ollut heikohko. Kaupungin betoniarkkitehtuuri on useimmille tullut muuta kautta tutuksi; kaikki rakennukset eivät kuitenkaan ole sen huonompia kuin eräissä kotimaan lähiöissä. Avaruutta asemakaavassa on. Rutilien vaihto ei onnistu, mutta eipä ole suuresti ostettavaakaan. Markka näyttää olevan virallisestikin käypä valuutta vodkakaupassa.

Lietmajärven tielle lähdetään ankean maiseman, huonon – tosin vasta rakenteilla olevan – tien ja sateen uhallakin. 30 000 asukkaan kaupungista ei saa kokonaiskuvaa, metsää on paljon. Jonkinlainen tilapäisyyden leima on havaittavissa. Eräiden rakennusosien tarve on selvästikin hoidettu "lainaamalla" ne toisista rakennuksista. Vähän kaupungin ulkopuolella on kostamuskalaisille varattu "kesämökkitilaa", perin ahtaasti – vaikka metsää näyttäisi riittävän – ja ilman kokonaissuunnitelmaa. Kylkilylkeen omin voimin rakennetuista mökeistä ei samanlaista kattokulmaa löydy ja materiaaliksi on selvästi kelvannut saatavissa oleva.

Teitä ja rautatietä on rakennettu, maantien oja on harvinaisen. Peräperää ylitetään kolme rautatieraidetta: Kostamus, Kotskoma, Jyskyjärvi.

"Perspektiivittömiä kyliä" on ollut täälläkin: Tširkka-Kemiä ylitettäessä saa turhaan etsiä Ontrosenvaaran kylää. Tiiksin kylässä pysähdytään meille oudon karjalaissankarin, Ro-

kattsun haudalla. Valkoisten liinon, "tuulipaikkojen" peittämän rungon edessä on hautakivi ja marmorilaatta teksteineen. Rokattu kuuluu parantaneen itsensä Petri Pervoin – Pietari Ensimmäisen, Suuren – ja hankkineen kansalleen parempia elinehtoja. Sotasankari hän myös on ollut.

Edelleen ajattaessa näkyy Rukajärven kylästä parin kilometrin päässä etelässä savupiippuja; jonkinlaista teollisuutta. Kotskoman tiehaarasta käännytään etelään Muurmännin valtatieta, ajetaan kestopeitteellä runsaat neljäkymmentä kilometriä. Tietä kunnostetaan. Koko matkan on metsä ollut luonnontilassa, hakkuista ei näy jälkiä. Soistunutta ja pystyyn kuollutta luontoa. Kotskoman tiehaaraan tultaessa koivua on alkanut näkyä runsaammin. Segezan tiehaarasta länteen alkaa tie, jota aikaisemmin ei ole ollut kartoissa ja tuntuu, että ei tarvitsisi nytkään olla. Jos tie voi olla ajokelvoton niin tämä on. Tietä pitkin pitäisi päästä Pogonvaaran, Salkovaaran ja Särkijärven kautta Paateneeseen. Salkovaaran ja Särkijärven kyliä ei enää voi nimittää "karjalaiskyliksi", valtaosa taloista on heikosti rakennettuja ja tyyliä, vanhat karjalaistalot ovat joutuneet polttopuiksi. Metsä Segezan tiehaarasta alkaen on vankempaa. Järviä näkyy ja maisema alkaa olla kauniimpaa. Ennen Paateneelle tuloa aurinkokin näyttäytyy. "Turistibussi" on selvinnyt tiestä,

jonne se olisi voinut jäädäkin.

Matkanjohtaja on varannut meille kotimajoitukset ja ystävälliset vastaanottajat toivottavat meidät tervehdulleiksi, vaikka olemme runsaat pari tuntia myöhässä. Vähäsen väsyneet matkalaiset viedään varattuihin majoipaikkoihin, joissa iltanen ja saunakin odottavat. Tässä tilanteessa aterian yhteydessä tarjottu ruokaryyppy on todettava asialliseksi. Sen ja saunan jälkeen on vuorokausi jo vaihtunut ennenkuin päästään sänkyyn. Minäkäänlaista kuvaa kylästä ei vielä ole ollut mahdollista saada, vähän sekavalta se näytti.

Lauantaiaamulla 8. 6. tarjottu tukeva puuro- ja kalapitoinen täysi ateria hiukan oudoksuttaa, mutta maussa ei ole moittimista. Emäntämme Maikki Massänillä on ehkä hiukan kiire: hän on "sanitarskajana" 200 hengen vanhainkodissa, jossa hänen kertomansa mukaan on lääkäri, mutta ei lääkkeitä. Hän kuitenkin ohjaa meidät kulttuuritalolle, jossa meitä on vastassa talon johtaja ja Paateneen alueen johtaja sekä Taisto Kainulainen, suomalais-syntyinen metsäkombinaatin työjohtotehtävissä ja viimeksi sen "lääkäri" toiminut mies. Kunnanjohtajaa vastaavassa tehtävässä oleva Paateneen alueen johtaja Nikolai Vanjuskin ja Kainulainen lähtevät mukaan matkallemme Prokkolan aitiokylään, jota asukkaat aikoinaan nimittivät Prokkoilaksi. Kylä sijaitsee kauniin Voijärven rannalla Paateneesta luoteeseen. Tie sinne erkanee eilen

ajetusta tiestä Volomajojen sillan piilestä. Kun Segezan voimalan padolla nostettiin Seesjärven pintaa seitsemättä metriä ja siitä tuli "Segozeron tekoallas", hävisi tältä kohdalta sekä Suontaleen järvimalmisulatto että sen voimanlähde, Siikakoski. Jäljellä on vain vettynyttä ja kuolevaa puustoa. Prokkola on kumpareella, kauniita vanhoja karjalaistaloja ja notkon toisella puolella talorivi koulurakennuksineen, takana kalmismaa karsikkoinneen. Tsasouna on hoidettu. Muutama kesäasukas on maita hoitamassa muutoin tyhjässä kylässä. Voijärvi on kesäisessä auringonpaisteessa kimalteleva, sininen ja kaunis. Kylän ranta on kuvauksellinen. Tavattu vanha kyläläinen uskoo, että kylä joskus vielä elpyy, "kun meidän luumme ovat maatuneet".

Paluumatkalla pysähdytään Ahvenlammin "uuskyllän" kulttuuritalolla, jossa meille esiintyy folkloreyhtye (niinkuin Karjalassa tavataan sanoa) "Sointune". Ateriakin tarjotaan ja tunnelma on välitön. Alkaa näkyä, että perinteen vaaliminen on ensisijassa naisten tehtävänä: miehiä on vähän mukana. "Kansanpuvut", joissa naiset esiintyvät, ovat kokeneet sekä venäläistymistä että muista syistä muuttamista; niiden autenttisuudesta ei voi puhua samalla tavoin kuin meillä Suomessa. "Sointune"-yhtyeen laulutapa on venäläisvaikutteinen, äänenmuodostus samoin.

Paateneessa on poissaolomme aikana palanut leipomo siihen kuntoon,

että Maikki Massän epäilee leipää tarvittavan muualta. Muualta tuodaan myös juomavesi säiliöautolla asukkaiden teiden risteyksiin asettamiin astioihin. Seesjärven vesi ja kaivot on todettu saastuneiksi. Maahan kaatuu kaikenlaista: kaivinkoneen kuljettaja kantaa dieselöljyä piripintaisessa ämpärissä ja kaataa siitä ilman suppiloa kaivinkoneen tankkiin. Osa läikkyi maahan!

Kylässä, jonka kaunis "karjalais-asemakaava" tuhoutui, kun nousevan veden tieltä oli purettava pois rantatien karjalaistalot ja koko rantatie hävisi, on kesäisin paljon toisen ja kolmannen polven kyläläisiä. Lapsista suuri osa on "kesäasukkaita" isovanhempiensa luona. Lapset ovat välittömiä ja iloisia. Kaikesta on kuitenkin pula ja elinkeinonjen sekä maankäytön suhteen byrokratia tuntuu edelleenkin olevan voimakasta. Vaikka ei ryhtyisi laskemaan kustannustason eroja, on selvää, että 100–200 suomalaista markkaa vastaavalla eläkkeellä ei kunnolla elä.

Miesten puuttuminen on syynä siihen, että kylän näkymä on sotkuinen: on töitä, joista naiset eivät selviydy. Kulku- ja kuljetusvälineiden ja mahdollisuuksien puuttuminen saattaa olla osasyynä siihen, että tekniset laitteet ovat yleensä rikki tai ainakin huonossa kunnossa. Vanhojen rakennusten arvo näyttää olleen suurempi polttopuuna kuin omassa tehtävässään. Kiirettä ei työssä näytä olevan. Maikkikin kertoi odottaneensa tilaa

Vanhaa Rannankylän maisemaa.

Puorostanjoen yli Präckilä näyttää karjalaiselta.

mansa ja maksamaansakin pientä hirsisaunaa kolme vuotta.

Sunnuntaiaamulla 9. 6. käydään hautausmaalla, jossa saadaan kuulla haudalla itkemistä. Meille näytetään tunnetun olympiahihtäjän Fjodor Terentjevin, eli oikeastaan Terosen Heikin, hauta. Heikki kuoli "pahan kuoleman". Siitä ei enempää puhuta, mutta todetaan, että hän ei saanut esiintyä ulkomailla omalla nimellään. Heikin kotitalo on "pogostalla" eli kirkköpuolella. Siitä piti tulla museo, mutta nyt se on lahonnut korjaamattomaan kuntoon. Pogostalle pääsemme pienellä "Segozerets" (Seesjärveläinen) -hinaajalla. Lienee ensimmäisiä kertoja, jolloin Seesjärvellä on tällaisia turistipurjehduksia järjestetty. Seesjärvi eli oikeastaan tekoallas on suuri, yli 50 km luoteesta kaakkoon ja 30–40 km koillisesta lounaaseen. Sen aallot nousevat nopeasti ja jyrkiksi ja myrskyt ovat kertoman mukaan hukuttaneet useita kalastajia. Kirkko on tyhjä ja ikkunaton jo 1940-luvulta alkaen. Pogosta on pienen lahden takana pääkylästä. Tekemämme pienen kierroksen aikana tyrskyt kastelivat meidät ja viima oli kova.

Illalla olimme kulttuuritalolla kuulemassa Paateneen kansalliskuoron esityksiä, joista mieleen jäi varsinkin "morsiamen luovutus". Seesjärven kuoron laulutapa oli pehmeämpi ja karjalaisempi kuin Ahvenlammin kuoron.

Maanantaina 10. 6. olemme aamulla matkalla Selgiin (tai Selliin), "Karjalan kauneimpaan kylään". Taivas on pilvetön, ilma kesäisen lämmin. Tien ympärillä on suurta sekametsää, maasto on kumpuista. Ensin saavutaan Pohjanpään, sitten Suvenpään

(Suvikylän) ja Rannankylän teiden risteykseen, alueen ainoalle kaupalle. Selginjärven sinisenä kimaltava selkä aukeaa alhaalla rinteiden alla etelästä pohjoiseen. Emäntämme Valentina Utira puhuu karjalaa, hänen miehensä vain venettä. Halonkokoiset puut palavat keittiön uunissa. Kaikki ruoka valmistetaan uunissa tai sen edessä. Kun vaalit ovat tulossa, keskustellaan niistä. "Kaikki ovat lurjuksia". Kylästä vietiin puhelimitä muutama vuosi sitten. Köyhyys on selvästi nähtävissä yksinkertaisten esineiden puuttuessa tai niiden laadussa.

Puorostanjoen takana etelässä oleva Präckilän kylä on vielä kaunis, ainakin kauempaa. Kaunein on kuitenkin Rannankylän näkymä pohjoisesta päin, järvenselkä oikealla, talot harmaat päädyt vastatusten tien kummallakin puolella.

Ateriat ovat olleet miellyttäviä, ehkä hiukan vähäsanaisia, keskusteluhetkiä, asukkaat ystävällisiä. Kylän tunnelma on vielä aito. Maisemassa ei näkynyt ihmisen jättämiä jälkiä häiritsevän paljon. Käki kukkui pitkän päivää, leppälintu lauloi.

Kun tiistiaamuna 11. 6. keräännytään autolle, kolme käkeä kukkuu. Isäntäväkemme ovat varhaisesta lähdöstä huolimatta saattamassa. Ajamme etelään Gumarinon, Jänkajärven, Soutjärven ja Juustjärven kylien läpi. Osa kylistä on lohduttomassa kunnossa, osa parempia, osa asuttuja. Mäntyselässä nouseaan 190 metrin korkeuteen, mahtavien näköalojen kylään.

Karhumäen kaupunki jää vähälle; opas ei paljoa kerro. Merisatama, rautatie, veturikorjaamo. Hyvän aterian jälkeen matka jatkuu "ylös" Muur-

mannin valtatie Maaselän kautta Kotskoman tiehaaraan. Auton lasti alkaa olla väsynyttä, ihmekös tuo. On ollut elämyksiä. Luonnon kauneus on ollut sitä, jota osattiin odottaa. On ollut pakko todeta köyhyys ja aikaisemmin vallinneiden olosuhteiden suunnaton paine, alkoholismi ja toivottoisuuskin. Toisaalta on nähty pienen mittakaavan yritteliäisyys: aidatut tai parhailaan aidattavat kotipuutarhat, vaatimattomat kasvihuoneet ja kekseliäisyys keinojen valinnassa, lammas- ja vuohikatraat, kalastus- ja kalaruokakulttuurin säilyminen. Vähäisiä asioita, jotka kuitenkin osoittavat, että kaikki eivät sittenkään ole masentuneet.

Tiellä Kotskoman tiehaarasta Kostamukseen pidetään tauko Rukajärven tiehaaran jälkeen. Paikalle saapuvat Rukajärven lapset saavat muovikassillisen wienierleipiä, jaffapulloja, sokeria ja kahvia. Lapset lähtevät kantamaan kassia kotiinsa.

Kotskomasta saakka on satanut. Tunnelma on sopiva kotimatkalle. Ehkä siksi Kostamuksen hotelli tuntuu ihan hyvältä yösiljältä. Joudutaan vain tyytymään matkanjohdon onnistuneesti hankkimaan kuivaan muonaan, kun ammattikoulujen lukukauden päätös on täyttänyt ravintolat.

Aamulla olisi vielä mahdollisuus tehdä ostoksia kaupungin betonitalojen keskellä olevassa pyöröhirsisessä ostoskeskuksessa. Ei ole ostettavaa. Tullista selvittää yksinkertaisesti ja Lentiirassa syödään maittäva aamiaisen.

Suomalainen asfaltti nukuttaa. Sateen kastelema maisema on pesty kuin vertailun suorittamista varten. Illalla ollaan kotona.

Olen ollut mukana yritettäessä luoda uutta suhtautumista hautausmaakulttuuriin, hautausmaiden kulttuuriseen ilmeeseen, sen säilymiseen. Asialla on ollut helppo olla: lähes poikkeuksetta suomalaiset hautausmaat ovat hoidettuja, niiden kulttuurihistoriallinen arvo ymmärretään, niiden ilmeestä on jo pitkään pidetty huolta. On kuitenkin yksi mutta, senteissä mitattuna vähäinen ja silti uskomattoman vaikea ylittää.

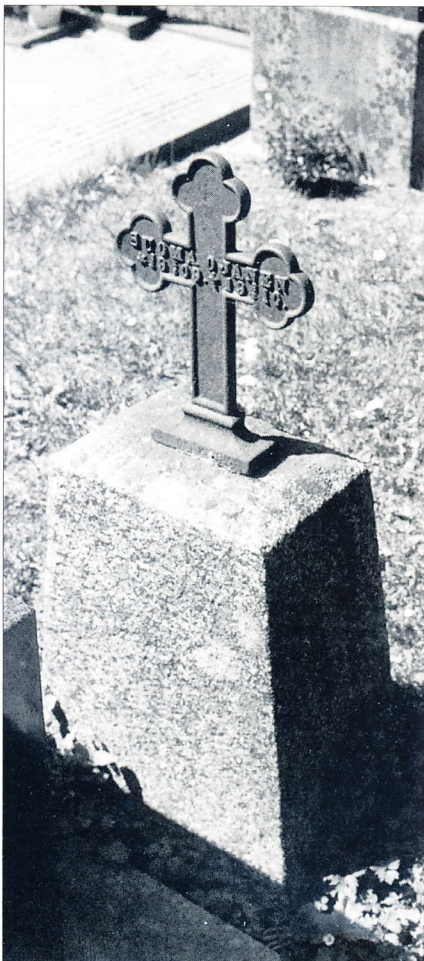

Tyrvään kirkon vierustalle Vammaskosken puolelle on syntymässä tuhkatutettujen vainajien hautaus-alue, muistolehto. Hautaus tänne voi tapahtua uurnassa tai ilman uurnaa. Vainajien tiedot voi kiinnittää laatalle muistolehdon taustamuuriin.

Martti Helin

Viimeiset 15 senttiä

Hautausmaa kertoo paikkakuntansa kulttuurista

Yritän kuvata tätä ongelmaa: Hautausmaat ovat aina heijastaneet sinne kätkeytyjen, elämästä poistuneiden ja ennen muuta heidän jälkeläistensä yhteiskuntaa, sen vaurautta, sen esteettisiä arvostuksia, menneiden kunniotusta, uskoa ikuiseen ja kestäväan ajassa ja ajan loputtua. Hautausmaat, hautausmaiden kauneus ovat syntyneet tulkitsemaan ikävää ja kaipuuta.

Hautausmaan proosallinen tehtävä laitoksena on karu ja yksiselitteinen; hautausmaat ovat yhteiskunnan sopimukseen perustuva ja virallisen muodon ja vahvistuksen saanut tapa päästä eroon ruumiista. Hautausmaalla on sääntönsä, hautausmaallakin hallitsee byrokratia, kirjoitettu tai kirjoittamaton laki ja tapa ja näiden tulkitijat. Hautausta säätelevä yhtenäinen laki puuttuu ja siksi määräykset ovat hajallaan eri laeissa.

Vuosisadan alussa alle vuoden ikäisenä kuolleen tyttölapsen haudalle ovat vanhemmat hankkineet ajalle tyypillisen hautaristin, jossa vielä tänään näkyvät kauan sitten unohtuneet henkilötiedot: nimi, syntymä- ja kuolinaika. Sammaljoen vanha hautausmaa on suomalaisen hautausmaakulttuurin tyylikäs ja hellävaroin hoidettu esimerkki.

Pysähdy mille hyvänsä hautausmaalle, jolla on ikää yli puolisataa vuotta, näky tai viesti on aina sama. Hautausmaa kertoo paikkakuntansa kulttuurista, jopa sen fyysisestä olemuksesta.

Hautausmaan rauhassa saattaa kuvitella, miten siellä matkansa päättäneet tulevat omaleimaisten kivien ja haulalaitteiden, kukkien ja korukuvioidun hiekkakentän keskeltä meidän eteemme ominaan ja omissaan. Kellä on kotosarkainen toppatakki ja housut polvipusseineen ja monasti paikatut nahkapohjaiset hiekkään painautuvat rasvanahkasaappaat. Tai yhtä hyvin vastaan tulee työntuhruisissa vaatteissa pellavan lihtaaja. Tai miksei kirkkoherra vasta prässätyissä housuissaan ja valkoisissa lipereissä. Haudat kaikkineen tukevat elämyksiä.

Haudat ja niiden muistomerkit ovat aikansa ja yhteiskuntansa tulkkeja, kivi kurkottaa obeliskina korkeuteen tai on alun pitäen pitkällään haudan ja haudattujen katteena; joku muistomerkki kettinkeineen, monipylväisine aitalaitteineen on kuin suljettu talonpiha. Mielessä häivähtää ruotsalaisyntyisen amerikkalaisen runoilijan Carl Sandburgin runo miehestä, joka rakensi niin korkeaa aitaa, että

”sen yli pääsivät vain sade, huominen ja kuolema”.

Herää lähes pakonomainen tarve kysyä: mitä pahaa tässä on. Ei mitään. Se on uskottava vastaus. Hautausmaat ovat rauhan kartanoita.

Mutta mitä me nykyiset olemme tehneet, että meidät haudataan tunteettomiin riveihin, että muistokivet ovat betonipalkilla kuivumassa kuin vanhan ajan pyykit, että meidän kuoltuamme hautausmaan byrokraatit sanovat tai kirjoittavat punakynällä hautausmuistomerkin pystyttämislunnonkseen, jos se on paksumpi kuin 15 senttiä: Huom. 15 senttiä ei saa ylittää. Miksi näin, mikseivät hautamme ole, jos jälkeen jääneet niin tahtovat, niinkuin me itse olemme olleet elämässämme: erilaisia, rakastaneet erilaisuutta.

Hautaustavat ovat muuttumassa. Muutos on rajua. Krematoriot tuovat kaupunkien hautausmaille tuhkaurnat. Hautojen koko muuttuu, hautausmaiden ongelmat ovat tänään esikuvamaassamme Ruotsissa jo toiset kuin meillä. Hätäntyneenä kirjoitetaan kauniiden hautausmaiden puolesta niiden jäädessä käytöstä. Tuhkautus on vain yksi syy. Enenevä on halukkuus tulla haudatuksi anonyyminä, nimettömänä yhteisölliseen muistolehtoon, jossa kukkaloisto ei

ole riippuvainen omaisten halusta maksaa tai itse hoitaa hautaa.

Aikamme nopeat muutot paikkakunnalta toiselle työpaikan mukana ja yhteiskunnan kasvava mobiliteetti käyvät yksiin lisääntyvän muistolehtoihin hautaamishalukkuuden kanssa. Haudat eivät siirry muuttajien mukana. Muuttaja etäänny helpolla entisestä kotitienoostaan. Kotiseudun haudoilla käydään lomamatkoilla, jos silloinkaan.

Pelkään kysyä, onko suomalainen hautaustoimi pysähtynyt näiden kysymysten edessä. On kyllä ymmärretty hautausten ja hautausmaan hoidon rationalisointi ja kasvavien kustannusten ongelmat. Onko varauduttu tulevaan. Onko vastaus pelottava: suorat betonipalkit ja lituskaiset muistomerkit.

Ruotsalaisessa keskustelussa on osittain olosuhteiden pakosta ohitettu hautauksen teknologia ja liioiteltu rationalisointi. Jos, kuten aavistan, pyrkimykset uuteen meilläkin voimistuvat, on edessä hautaustoimen filosofisten aspektien uudelleen arviointi. Haudalla on suuri psykologinen arvo-varaus. Haudat ovat varsinkin ensimmäisen vuoden ajan omaisille luonteva paikka jatkaa dialogia edesmenneen kanssa. Se on tärkeää surutyössä. Voivatko muistolehto, haudan ni-

Kielessä on totuttu tekemään ero kirkkomaan ja hautausmaan välillä. Kuva Sastamalan Pyhän Marian kivikirkkoa ympäröivästä kirkkomaasta. Aika on pysähtynyt, keskiaikainen kirkko ja sitä myötäilevät muistomerkit puhuvat yhteistä kieltä menneen kunnioituksesta.

Sammaljoen kirkkomaan on syntynyt kansalaisodassa hävitetyn kirkon paikalle 1920-luvulla rakennettu kylän toisen, Ilmari Launin piirtämän kirkon eteen.

mettömyys ja hautapaikan korostunut yksilöllisyys auttaa surevaa, voiko dialogi jatkua yhteisellä nimettömällä haudalla. Joillekin edesmenneen nimi lopullisesti kiveen kirjoitettuna on tuskallinen kokemus. Toiselle sitä on

nimettömyys. Kummassakin tapauksessa tärkeintä on ymmärtää ja vähitellen hyväksyä kuoleman lopullisuus.

Suomalaisen hautausmaan ilme ei tulevaisuudessa ole sama kuin tä-

nään, jos tasa-arvo on ainut tavoite. Hautausmaan ilme säilyy vain, jos niiden joilla on siihen taloudelliset mahdollisuudet ja halu, annetaan säädellysti rakentaa hautausmaiden tulevaisuutta. Tulevaisuus ei ole muistomerkit betoniorseille, ei pyrkimyksissä tasa-arvoistaa siellä missä se on turhaa ja synnyttää kielteisiä asenteita koko hautaustointa (kirkkoa) kohtaan, ei siellä, missä hautausbyrokraattien kiellot ja liika rationalisointi estävät kuvantekijöitä, ennen muuta kuvanveistäjiä ja arkkitehtejä osallistumasta yhteiskunnan viimeisen kohtaamispisteen esteettiseen suunnitteluun, ei siellä missä kivisaha ja hiontalaitteet ovat laskukoneen ohella ainoat välineet hautausmaita rakennettaessa. Meillä on riittävät näytöt hautausmaille kivisahalla luodusta ilmeestä, niiden pitäisi riittää.

Tulevan hautausmaalla kävijän silmissä sukupolvemme luomat betoniorret saavat tuomionsa, he, tulevat, saavat hävetä tätä sukupolvea, meitä, isiään ja äitejään.

Hautausmailla me yksilöinä ja hautausmaita ylläpitävien yhteisöjen jäseninä luomme suomalaista kulttuuria, kirjoitamme hautalaitteiden, muistomerkkien, istutusten ja valitun hoitotavan avulla hyvin näkyvällä alueella suomalaisen estetiikan historiaa, omaa historiaamme. Kuolema on elämän luonnollinen, majesteettilinen mutta rakastettava pääte. Uhraus hautauskulttuurin hyväksi on velanmaksua elämälle, sen tulisi olla innostava tehtävä, kunkin kohdalla ajallaan ainutkertainen.

Myönnän ylpeänä minuuteni, erilaisuuteni. Betoniorrelle kuoltuani? Ei, en halua. Kävisikö tämä testamentista.

Ulla Ylinen

Syysmietteitä

Syksy ankaralla kädellensä puita ravistaa,
lehdet keltaiseksi maalaa nurmikoita.
Pieni lintu yksin oksallansa vielä kujertaa,
kerraten näin menneen kesän muisteloita.

Eihän surra, lintu pieni,
samanlainen on mun tieni,
yksin laulelen, en löydä kuulijoita.

Tumman pilvipeiton alla kuljen rantaan hiljaiseen,
ruskan väriloisto hehkuu kunnahilla.
Talven odotuksen aistia voi loiskehessa veen,
tuulen kainalossa lentää niittyvilla.

Aina ympärillään huomaa
kauneutta Luojan luomaa, –
istun mietteissäni rantalaiturilla.

Illonjoelta Kauniston oma yläsilta ja sauna.

Martti Ilmari Hannus

Viiden alueen Illo

Itä-Satakunnassa, viiden eri alueen Kiikan, Vammalan, Punkalaitumen, Huittisten ja Keikyän raja-alueiden vaiheilla on laaja vireä paikkakunta, Illo. Kylän läpi virtaava Illonjoki vie vetensä Kokemäenjokeen.

Aikoinaan ei tälle alueelle ollut maantietä. Silloin oli kuljettava jalkaisin, hiihtäen tai hevosella. Vuonna 1867 rakennettiin Illon maantie. Katovuosien aikana siltavouti Grönroos toimi tien valvojana. Tietyömiehille maksettiin palkka viljassa.

1800-luvun loppupuolella oli havaittavissa monia uudistuksia eri aloilla. Öljylamppu vaihtui sähköihin, pärevalo vaihtui öljylamppuihin. Maatalous koki huomattavia muutoksia.

Vanhamallinen puuaura muuttui tehtaalaiseksi rauta-auraksi, viljan viskaaminen suoritettiin ennen riiehessä äyskärillä, mutta sen tilalle tuli käsinkierrettävä koneviskuri. Maataloudessa aikoinaan silput tehtiin petkeleellä kunnes vuosisadan lopulla saatiin silppukone. Kauniston tilalle hankittiin vuonna 1893 kylän ensimmäinen niittokone ja samalle tilalle rakennettiin vesivoimalla käyvä mei-

Viljo Jokisen pirtti (häv.), oik. vanha Sp:n rakennus sekä takana vas. meijeri.

jeri. Myös saman kosken rannalle rakennettiin mylly ja sirkkelisaha. Vuonna 1899 perusti Alkion aatteiden innoittamana paikkakunnalla asuva aliupseeri Oskari Vesanen Illon Nuorisoseuran. Valistusta haluttiin niin lapsille kuin aikuisillekin. Kiertokoulujen sijaan saatiin paikkakunnalle oma kansakoulu. Kansakoulu aloitti toimintansa 1902. 21 vuotta ehti kiertokoulu toimia kylässä ja opettaja siirtyi uuteen kouluun. Vuonna 1906 avattiin postitoimisto

Viikarin majatalossa. Ensimmäinen puimakone hankittiin Kaunistolle 1899 ja traktori 1924, kylän puhelin-keskus 1913 ja sähkö saatiin 1927. Vuonna 1904 kulki illolaisten ihmeksi ensimmäinen auto Illon maantietä urjalaisen luutnantti Furu-hjelmin ohjaamana. Vuonna 1904 otti Illon Osuusmeijeri ensimmäisen keran maitoa vastaan maidonlähettäji-tä. Tällä hetkellä Illon kylää katseleva vieras voi todeta kauniin kyläyhteisön.

Maastamuuttajat

Varsinkin tämän vuosisadan alussa, aina 20-luvulle saakka, oli Suomesta muutto Amerikkaan melko vilkasta, lähdettiin lännelle kultaa vuolemaan. Joitakin tämä reissu onnistui, kun taas toisia joutui palaamaan konsulikyydillä kotimaahansa. Näistä siirtolaisista on tehty tilastoja ja tutkimuksia.

Viime vuosisadan loppupuolella, Karjalassa Räisälän pitäjässä syntynyt Juho Rasilainen oli aikoinaan muuttanut Amerikkaan, jossa jo silloin paljon maailmaa kiertäneenä ja nähneenä nuorukaisena avioitui Pohjanmaalta muuttaneen tytön kanssa.

Tarmokkaana ja yritteliäänä miehenä Juho oli onnistunut pääsemään taloudellisesti melko hyvään alkuun, vaikka mitään perintörahoja ei syyksien antajana ollutkaan. Hän omisti Fordin ja autokorjaamon, jossa töitä riitti toisinaan yötä päivää. Juhon sanastossa kaikki autot olivat Foorteja. Mutta sitten 30-luvun taitteessa tuli lännellekin ne vaikeat pulajaajat ja työttömyys. Juhon verstaakin alkoi ottaa ”pakkia”. Tällöin Venäjältä alettiin tehdä voimakasta propagandaa, miten heillä on rajattomasti töitä ja ruokaa, hyvät palkat ja asunnot, sekä mikä tärkeintä, rajaton vapaus. Kun tätä oli tiedotettu kuu-kausitolkulla, teki Juhokin ratkaisunsa, myi korjaamonsa, Fordinsa ja melkein kaiken muunkin omaisuutensa, vaatteita lukuunottamatta, jotka hän pakkasi komiaan Amerikan kirstuun, joka hänellä oli sodan aikakin. Rahaa kun oli, niin osti Juho ”tiketit” vaimolleen, itselleen sekä kahdelle lapselleen tytölle ja pojalle laivaan, joka lähti Pietariin.

Pitkään kestäneellä matkalla laiva pysähtyi redille Helsingin edustalla Kruununvuoren selällä. Suomalaiset matkustajat olettivat pääsevänsä käymään kotimaan kamaralla ja Helsingissä, mutta laiva jatkoikin matkaansa kohti Pietaria. Täällä tulijoilta heti satamassa otettiin lähes kaikki Amerikan valuutta pois ja annettiin lappu kouraan, jossa ilmoitettiin, että rahat ovat lainassa Venäjän valtiolla. Näitä rahoja Juho ei koskaan nähnyt.

Juho perheineen vietiin Moskovan eteläpuolelle, konekorjaamolle töihin. Asuntona oli yksi huone ja yhteinen keittiö venäläisen mittapuun mukaan jopa yllellinen, mutta siihen pitkäikäällä käytävällä olleeseen yhteiseen

hellaan, sen paremmin kuin lukottomaan yhteiseen ruokatavaraakaappiin, kaan eivät uudet siirtolaiset tahtoneet tottua. Kun kielitaito ei aina piisannut, kiehahtikin keitoksen sijasta pohjalainen luonne ja paistinpannu pläjähti hellan vastapuolella keittelevän maatuskan päähän.

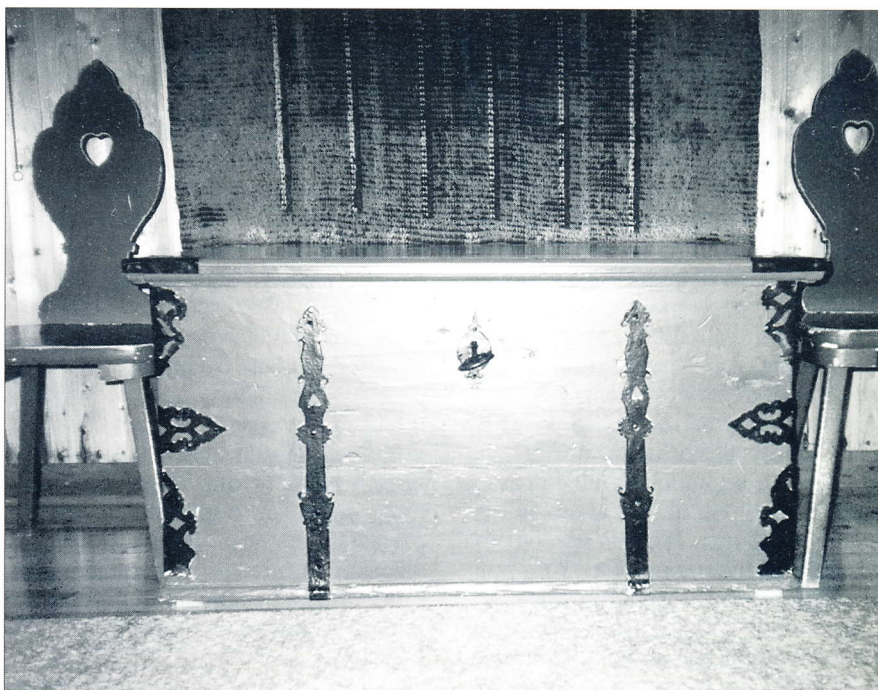
Palkkakin Juholla oli siedettävä, koska siirtolaisilla oli oma kauppa, johon paikallisilla ”musikoilla” ei ollut mitään asiaa.

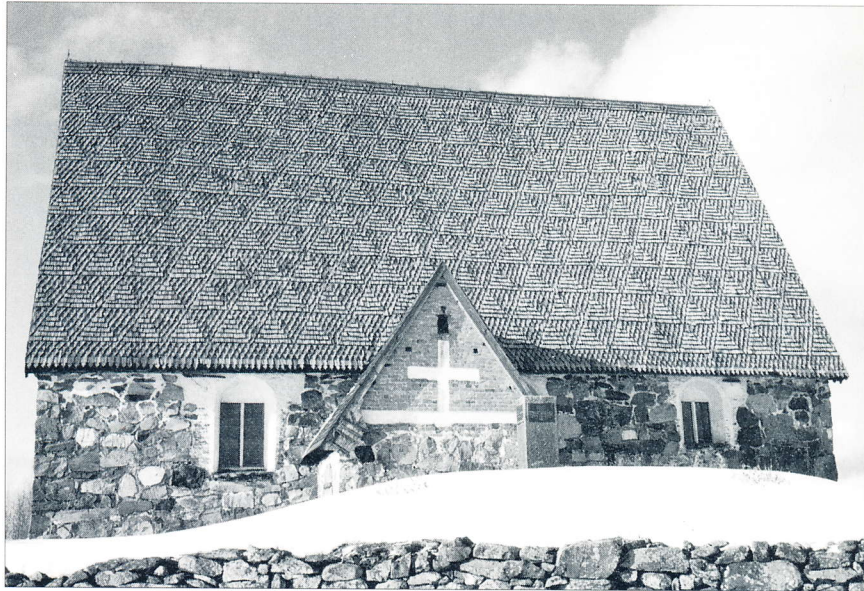
Kevättalvella 1937 eräänä pakasyönä lyötiin kovalla ryminällä oveen ja käskettiin kiireesti pakata kampeet lähtöä varten. Hetken perästä ajoikin kuorma-auto rapun eteen ja niin alkoi kiristyvässä pakkasessa matka avonaisella auton lavalla, päättyäkseen vasta useamman sadan kilometrin päässä Itä-Karjalassa Äänisjärven rannalla, Soksun marmorilouhoksella. Asuntona oli hatara lautaparaki, jonka nurkat pysyivät pakkasessa jäässä, vaikka huoneessa ollut riasa peltikaminaa lämmittikin jatkuvasti. Tytär sairastui keuhkokuumeeseen ja kuoli lyhyessä ajassa. Jokakeväinen kelirikko, Vosnasejan ja Petroskoin välisellä tiellä tuli sinä keväänä tavallista aikaisemmin, katkaisten liikenteen tykkänään. Kelirikon seurauksena tienvarsikylistä loppui ruoka, joten Soksussakin syötiin pettua. Kyläkaupan varastossa oli viinaa

vaikka kuinka paljon, mutta sillä ei elänyt. Louhostöihin tottumattomalle Juholle kiviporan käyttö oli kovaa hommaa.

Suomalaisten vallattua -41 syksyllä nämä vepsäläisalueet, kaatui puna-armeijassa taistellut Rasilaisen poika lähellä Mäkikylää. Täältä Juho ruumiin löysi ja suri poikaansa katkerasti. Jossakin vaiheessa Rasilaiset olivat päässeet muuttamaan Tihonitsaan eli Mäkikylään, jossa Juho, vaikka olikin ikämies, toimitteli paikallis-päällikölle kaikenlaisia askareita. Tällainen oli Rasilaisen tarina, jonka hän minulle moneen kertaan Mäkikylässä käydessäni kertoili.

Juttuna Juho lopetti joka kerta: ”Kyllä mie kerran vielä meen Karjalaan ja Räisälästä en ihan kohta lähde takaisin.” Tällaiselle reissulle hänen venäläismielinen vaimonsa ei luvannut koskaan lähteä. Kun -44 juhannuksen jälkeen vetäydyimme Mäkikylän ja Tihonitsan mäen kautta, poikkesin Rasilaisen asunnolla ja niin oli Juho vaimoineen ja Amerikan kirstuineen päässyt lähtemään kauan kaipaamaansa Karjalaan. Räisälään hän tuskin sotatoimien muututtua koskaan pääsi, mutta jonkun Suomen seurakunnan siunatussa mullassa on tämänkin, paljon kärsineen ja kokeneen pariskunnan viimeinen leposija.

Pauli Koivula

Tyrvään Pyhän Olavin kirkon paanukaton entistämistyö – meille uskottu kunniatehtävä

Viimeisten tutkimusten (tohtori Markus Hiekkänen) mukaan Tyrvään Pyhän Olavin kirkko on rakennettu 1400-luvun lopulla tai 1500-luvun alussa. Kirkko palveli vuoteen 1855 Tyrvään seurakunnan pääkirkkona.

Tunnetun kirkonrakentajan Antti Piimäsen haapapaanuista rakentama katto on suojannut kirkkoa 1700-luvun puolivälistä asti. Tämä paanukatto on tällä hetkellä vanhin suomalaisien kirkkojen paanukatto. Erityistä arvoa iän lisäksi sille antaa poikkeuksellisen kaunis kuviointi ja tietysti kirkon paikka suomalaisessa kansallismaisemassa.

Tyrvään nykyisen pääkirkon rakentamisen jälkeen Pyhän Olavin kirkko hiljeni pitkäksi aikaa. Vasta tämän vuosisadan loppupuoliskolla kirkko on alkanut uudelleen elää.

Museoviraston aloitteesta syntyi 1990-luvun alussa ajatus uusista paanukatteista se, mikä on uusittava eli etelälape, asehuone, sakaristo ja eteläinen tuloportti. Pohjoislape on yhä edelleen pääosin kunnossa, vain puhdistusta ja tervausta vailla. Museovirasto teetti rakennuskonservaattori Olli Cavénilla kirkon paanukatteiden ja puurakenteiden kunto- ja vaurio-

kartoituksen ja työ- ja korjausselityksen. Nämä valmistuivat vuonna 1993.

Kirkkoneuvosto on päättänyt, että nyt tehtävä paanukaton entistämistyö toteutetaan paanujen valmistuksen ja itse kattamistyön osalta pääsääntöisesti talkootyönä. Kysymyksessä on työmäärä, joka vastaa noin kymmentä miestyövuotta. Tuhansia talkootunteja onkin jo tehty. Merkittävä osa paanujen valmistukseen tarvittavista haapatukeista saatiin lahjoituksina. Tukit on sahattu lankuiksi, lankut on pätkitty ja pätkistä on konetyönä valmistettu paanuaihiot. Tämän jälkeen tehtävä paanujen pinnan veisto on juuri nyt parhaassa vauhdissaan. Paanut veistetään joka puolelta käsityönä kirveillä. Joku varmasti kysyy: ”Miksi tämä tehdään käsityönä ja miksi paanut veistetään ympäri?” Vastaus on yksinkertaisesti se, että 1700-luvulla työ tehtiin juuri näin ja, kun paanut tällä tavoin veistetään niille tulee runsaasti lisää elinvuosia. Ne pärjäävät paremmin ajan hammasta vastaan. Meille on annettu ainutlaatuinen tilaisuus säilyttää ja siirtää tämä rakentamisen perintö tuleville sukupolville, jotka ehkä 200–300 vuoden kuluttua miettivät saman katon

entisöintiä.

Ennen katolle asentamista jokaiseen paanuun porataan naulausreikä ja paanut tervataan kastamalla kuumaan tervaun. Kaikenkaikkiaan paanuja tarvitaan yhteensä n. 15 000 kpl.

Paanujen lisäksi kattamiseen tarvitaan paanujen alle tulevat tuohet ja paanujen kiinnittämiseen takonauloja. Pääosa tarvittavista tuohista ja nauloista on jo valmiina. Ne saatiin Tyrvään kirkon paanukatosta, joka purettiin samalla, kun kirkkoon tehtiin kuparikatto. Nämä materiaalit tullaan myös tarkistamaan ja kunnostamaan kuluvan talvikauden aikana ja tarvittaessa valmistetaan lisää nauloja ja hankitaan (kiskotaan) lisää tuohia niin, että itse kattamistyö voi alkaa toukokuun alussa vuonna 1997. Tavoitteena on, että katto on valmis elokuun 1997 loppuun mennessä. Talkootyön rahallinen arvo on noin 2,5 milj. mk. Tämän lisäksi kertyy selviä rahalla maksettavia kustannuksia noin 1 milj. mk. Museovirastolta, kirkkohallitukselta ja EU:lta on tukea saatu hankkeelle tähän mennessä yhteensä 460 000 mk ja tavoite on, että tämä tukiosuus kasvaisi n. 600 000 markkaan.

Paanuja on tullut veistämään myös kaksi venäläistä. Työtä seuraa kaup.joht. Paavo Salli, Pentti Lahtinen (tulkki) ja Tapio Vainio (mestari).

Vanhan kirkon rakennustoimikunta: vas. Tapio Vainio, Maiju Vuorenoja, Osmo Ojansivu, Jaakko Erjo, Esko Haavisto, Kalle Suonpää, Pauli Koivula, Johanna Pitkäkoski.

Ilman näin merkittävää talkootyöpanosta ja taloudellista tukea seurakuntayhtymällämme ei olisi mahdollisuutta ainakaan nykyisessä aikataulussa hanketta toteuttaa.

Museoviraston rakennushistorian osasto on hyvin aktiivisesti mukana hankkeessa. Viraston edustajat ovat mm. mukana rakennustoimikunnan työskentelyssä. Heidän asiantuntemuksensa on hankkeen onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeä. Lisäksi asiantuntijana on tarvittaessa käytettävissämme valtakunnallisesti tunnustettu tämän ajan paanukattojen rakentaja Erkki Hiipakka. Hän toimi Vammalan opiston paanunveistokurssin kouluttajana. Kurssilla koulutettiin 15 veistoryhmänvetäjää opastamaan meitä muita paanujen veistämisessä.

Tämä Tyrvään Pyhän Olavin kirkon katon entistämistyö on meille tämän ajan ihmisille tehtäväksi annettu ja uskottu. Hankkeen toteuttamista johtaa yhteisen kirkkoneuvoston asettama rakennustoimikunta, jonka puheenjohtajana toimii kirkkoherra Osmo Ojansivu. Työnjohtajaksi paanujen valmistuksesta aina kattamistyön loppuun asti on palkattu moni-

taitomies Tapio Vainio. Edellä jo totesin, että talkootyötunteja on jo kertynyt tuhansia. Tästä kiitokset kaikille, jotka jo ovat nähin talkoisiimme osallistuneet ja samalla kiitokset kaikille, jotka tähän mennessä ovat hankkeemme toteuttamista lahjoittaneet ym. tavoin tukeneet.

Samalla, kun toivotan rauhallista ja

siunattua joulun aikaa kaikille Sastamalan Joulun lukijoille, kutsun Teidät tuomaan oman talkoopenoksenne tähän yhteiseen ponnistuksemme. Tarjolla on monenlaisia tehtäviä (paanujen valmistusta, muuta materiaalien käsittelyä, paanujen naulaamista, ruoka- ym. huoltoa jne.).

Sammaljoen tieltä haarautuu Pitkäjärvelle menevä sivutie. Tämän tienhaaran paikka on entistä Evon kylän Törmän talon aluetta, ja kun sitä tietä Pitkäjärvelle päin mennään, niin kuljetaan kaikkien Evon kylän vanhojen kantatalojen metsäsarkojen poikki. Törmän talon metsäsaran jälkeen seuraavat toisten talojen sarat: Paavola, Junnila, Nikkilä, Keikko, Heikkilä, Ollila, Rahkila, Riiska, Mustala, Luukola, Jaakkola ja Kutti, kolmetoista metsäsarkaa kaikkiaan. Metsätaipaleella Hassissa, vähän ennen Isoa-Kuovasta, on kylän raja, johon Evon kylän alue päättyy, ja josta alkaa Kaltsilan kylän alue.

Evon kylän varsinainen keskusta ei kuitenkaan siellä päin sijaitse, kylä on Rautaveden rannassa, mutta kylän perämetsät ulottuvat Sammaljoen liepeille asti. Kaikkia edellä mainittuja taloja ei enää nykyisin ole olemassa, niistä on toisia hävinnyt. Mahdollisesti niitä on aikojen kuluessa myös siirretty toisille tonteille.

Junnilan taloon on yhdistetty Riiskan ja Luukolan talot. Riiskan, eli Riisikan talo on liittynyt Junnilaan avioliiton kautta viime vuosisadalla, Luukola on oston kautta liitetty tällä vuosisadalla. Riiskan talon entistä metsäsarkaa on mainittu myös Junnilan saraksi, ja joku on saattanut luullakin sitä alkuperäiseksi Junnilan saraksi. Jaakkolan talon kohdalla on tapahtunut niin, että sinne on jossain vaiheessa tullut isäntä saman kylän Ollilan talosta, ja pitänyt Jaakkolassakin ollessaan vanhan sukunimensä, ja niin oli tullut Jaakkolaan Ollila-niminen suku. Tämä on toisinaan aiheuttanut sellaista sekaannusta ja väärinkäsitystä, että on Jaakkolan taloa pidetty Ollilan talona ja metsäsarkaa Ollilan sarkana. Paavolan taloon on myös jossain vaiheessa siirtynyt suku saman kylän Keikkon talosta. Mutta Paavolan metsäsarka ei silloin enää ole ollut Paavolan yhteydessä. Paavolan metsäsarkaa on kansan keskuudessa mainittu Maapohjan, tai "Pakkaliinin" metsäsaraksi.

Riiskan, eli Riisikan talon liittäminen Junnilan taloon, on mainittuna myös v. 1984 Tyrvään Sanomissa olleessa Arvo Harjunmaan kirjoituksessa "Lavialaiset isäntinä Tyrväässä". Kirjoituksessa kerrotaan, miten 1700-luvulla oli mm. Riisikan taloon tullut avioliiton kautta isäntä Laviasta. Kerrotaan myös seuraavista sukupolvista, jossa yhteydessä on maininta: "Maria Vilhelmiina, s. 30. 9. 1856, avioitui Juho Vihtori Kristianinpoika

Junnilan kanssa, jonka liiton tuloksena talo liitettiin Junnilaan."

Tässä Arvo Harjunmaan kirjoituksessa tulee esille eräs toinenkin Evon kylää kosettava asia. Riisikan talon eräs emäntä oli ollut Maria Heikintytär Sianoja eli Blomster, s. 16. 3. 1784. Sen enempää ei kerrota Maria Heikintyttären alkuperästä, mutta siinä on selvästi kysymyksessä Sianojan vanha sukutorppa Evon kylän perämailla.

Paavolan talon joitain asioita minulla on tilaisuus nähdä eräistä vanhoista asiapapereista. Kotitaloni on entistä Paavolan metsäsar-

Vanhoja asioita Evon kylästä

Hannu Mäkinen

kaa, josta isoisäni Vihtori Uusi-Erkkilä, myöhemmältä nimeltään Uotila, oli sen ostanut itsenäiseksi tilaksi.

Kauppakirja, jolla tämä osto oli tapahtunut, on päivätty 19. 8. 1911. Myyjinä ovat olleet Ville Paavola, ja hänen vaimonsa Alma Paavola. Sen nimiset ihmiset ovat siihen aikaan Paavolassa hallinneet. Ville-isäntä on kirjoittanut nimensä allekirjoitukseen, mutta Alma-emäntä on tehnyt vain puumerkin. Todistajina ovat olleet Taave Junnila ja Herman Lantee. Taave Junnilan nimen alla lukee: "kirjoitti sama". Taave Junnila oli saman kylän Junnilan talon isäntä, ja hän oli aikoinaan tunnettu yhteiskunnallinen vaikuttaja ja valistunut mies, hän osasi kauppakirjankin kirjoittaa.

Mukana olevissa muissa asiapapereissa on vähäisiä tietoja Paavolan talosta ja sen isäntäväestä. Ville Paavolan nimi oli täydellisesti Heikki Ville Villenpoika Paavola, mutta Ville oli ollut puhuttelunimi, koska hän itse allekirjoitukseenkin oli sillä tavalla kirjoittanut. Ville Paavola oli vihitty avioliittoon 3. 10. 1885 Alma Johanna Heikintyttären kanssa. Ville Paavola oli ostanut 5/12 manttaalin suuruisen Paavolan perintötilan 15. 3. 1885 tehdyllä kauppakirjalla. Mutta v. 1895 tehdyn lohkomisen johdosta oli talo pienentynyt niin paljon, että se sen jälkeen käsitti vain 1/3, eli 0,3333 manttaalia.

Näiden tietojen lisäksi olen joskus vuosia sitten merkinnyt hautakivestä muistiin edellä mainittujen Paavolan ihmisten henkilö tiedot. Hautakivessä on isännän ni-

mi kirjoitettu muotoon "Heikki Vilhelm", mutta samoista ihmisistä siinä on silti kysymys oltava. Heikki Vilhelm oli syntynyt 7. 1. 1859, ja hän kuoli 2. 2. 1914. Alma Johanna oli syntynyt 18. 11. 1859, ja hän kuoli 22. 3. 1916. He molemmat kuolivat nuorina. Oliko heillä rintaperillisiä, siitä minulla ei ole tietoa.

Kaksikymmentä vuotta edellä kerrotun maakaupan jälkeen, v. 1931, isoisäni oli saanut perintömaata kotitalostaan, Uudesta-Erkkilästä. Isänsä, Malakias Uusi-Erkkilän kuoleman jälkeen oli talo perinnönjaossa jaettu. Uusi-Erkkilä oli myös entistä Paavolan talon aluetta, entinen torppa, perustettu 1880-luvulla.

Tähän perinnönjakoon liittyvissä asiakirjoissa mainitaan perittävän maan alkuperästä, että avio puoliset Malakias ja Anna Kristiina Uusi-Erkkilä olivat 18. 8. 1923 tehdyllä kauppakirjalla ostaneet sen Osakeyhtiö Maapohjalta, ja että se oli lohkaistu Maapohja-nimisestä tilasta. Mukana olevasta maarekisteriotteesta voidaan todeta, että Maapohja-niminen tila oli lohkaistu Paavolan tilasta, ja että Maapohja oli käsittänyt 0,1747 manttaalia.

Ville ja Alma Paavolan kuoleman jälkeen oli Paavolaan tullut uusia isäntiä, ja osalle tilaa tällainen Maapohja. Kansan keskuudessa on kerrottu toisinaan Maapohjan metsästä, ja toisinaan "Pakkaliinin" metsästä. Minä olen kuvitellut, mutta varmaa tietoa ei minulla ole, että tällaisen Maapohja-osakeyhtiön takana on ollut sellainen Packalen-suku, josta kerrotaan Väinö Selanderin kirjoittamassa Karkun ratsutilojen historiassa. Suku on alkuaan lähtöisin Pakkalan ratsutilalta Suoniemeltä, ja suku on omistanut mm. Karkussa entisen Nohkuan ratsutilan Ylinen-nimisen osan. Puhekielessä sanotaan "Pakkaliini".

Maapohjan metsäksi on mainittu myös entistä Laukulan kylän Mattilan talon perämetsäsarkaa, mutta ei minulla sen asian vahvistukseksi mitään asiakirjatietoa ole. Mutta molempien Maapohjan metsien kävi niin, että valtio pakkolunasti ne sodan jälkeen, kun tarvittiin maata siirtoväelle ja rintamamiehille. Niitä käytettiin sitten osittain siihen tarkoitukseen, ja osittain vaihtomaiksi muualta lunastettaviin.

Paavolan talo on kuitenkin vielä tänäkin päivänä olemassa. Se seisoo Rautaveden rannassa, kuitenkin entisiltä manttaaleiltaan kutistuneena.

Urpo Vuorenoja

Vammalan vanhan musiikin päivät 1996

Sastamala Gregoriana

Vammalassa ei sadekaan haitannut tunnelmaa, kun heinäkuun lopulla siirryttiin ajassa taaksepäin keskiaikaisen musiikin ja gregoriaanisen kirkkolaulun kauteen. Upeasti soivat Sastamalan kirkossa niin kotimaisten esiintyjien Cetus noster, Lumen valo ja Battalia -yhtyeitten esitykset kuin Kalifornian yliopiston professorin Paul Hillierin ja harpputaiteilija Andrew Lawrence-Kingin trubaduurilaulut. Yli tuhat kuulijaa ihastui ja eräs heistä kuvaa kokemaansa näin.

”Gregorianaa!”

Maalattia, kosteahkot penkit ja korkealla kaarevan puukaton tasolla taivas. Juuri sellainen taivas kuin kuvitelen Marialla nyt olevan. Lumen valo esittää renessanssin ajan kauneimmat Marialle sävelletyt tunteet. Suljen silmäni. Tässä paikassa haluan olla, mutta todellakin toisessa ajassa. Jonkun muun ajan ehdoillakin.

Koettuani Sastamalan vanhan kirkon akustiikan ja sen pelkistetyt keskiaikaiset elementit aitoina ja muuttumattomina, vuosisatoja uhmanneina, en halua palata tähän päivään ja sen arvoihin. Haluan sukeltaa uudelleen.

Haluan kuulla Tuomas Canteburyläisen ja Pyhän Svitunuksen tarinat latinaksi laulettuna. Myönnän kyllä, etten ymmärrä vanhasta latinasta kuin muutaman avainsanan, mutta se riittää. Tunnen hengen ja liitän siihen tietämykseni sen ajan uskonnollisista ajatuksista ja kirkon tavoitteista. Minusta on jännittävää kuulla laulettavan ihmeistä Sastamalassa ja muualla Kokemäenjokilaaksossa. Ihmeistä, jotka on huudettu Pyhän Henrikin nimen kautta. Haluan nukkua ja herätä tuo ihmeellinen musiikki sielussani, koska tiedän, että se hoitaa minua.

Paremmiin kuin tämän ajan teologiat, mediat ja mafiat. En halua puhua näistä muista arvoista samaan aikaan. Tuntuu kuin rikkoisin jotain jota ei saa koskea saastunein käsin.

Kuunneltuani Gregoriana Karkussa kesällä 1996 en enää usko, että kirkon tulee elää ajassaan ajan tuulten mukana. Uskon, että kirkon tulee elää kaikki aikakautensa kaikkina aikoina, jotta se voisi elää, jotta se voisi laulaa ja huutaa sielunsa äänet. Ihmeiden aika ei ole ohi.

Battalia-soitinyhtye esiintyi solistinaan Anna-Kristiina Kaappola. Battaliaa kuullaan myös heinäkuun lopulla 1997 Sastamala Gregoriana -tapahtumassa Sastamalan kirkossa.

Kuvassa Lauri Knuutti sekä kaunis Suomen hevonen Kölli. Kuormien tekeminen oli kovaa työtä lapion kanssa. Savi, jota käytettiin oli tiukkaa ja sitkeätä (patasavea). Kuorman purkaminen oli helppoa, sillä rattaissa oli kippi, saven sai helposti alas maahan pudotettua.

Ekku

Tiilen teko kesällä 1946

Tiilikraanaa syötti Toivo Harjula. Hän osasi hyvin työn tehdä, sopivasti savea, hiekkaa ja vettä. Hevosen voimin kierrettiin tiilikraanaa, että seoksesta tuli tasaista ja muutenkin sopivaa. Hevonen oli nimeltään Panu, ajaja Aimo Selin. Illalla oli ajaja sekä hevonen väsyneitä.

Leo Knuutti, riski nuorimies, kantamassa massaa (kuraa) pöydälle, jossa tiilet tehtiin.

*Veljekset Aatto ja Pauli
lyömässä tiilejä. Laudasta
tehtiin muotteja, joihin
massa lyötiin, että saatiin
tasakokoisia tiilejä.
Muotilla tiilet kannettiin
riiheen ja kaadettiin
lattialle kuivumaan.
Kantaja oli Saima
Kaskinen.*

*Kun tiilet olivat jonkun
aikaa kuivuneet, niistä
rakennettiin tiilihauta,
jossa ne poltettiin,
silloin saatiin kestäviä
ja punaisia tiilejä.
Vieressä olevaa
rakennelmaa ei kaikki
osanneet rakentaa. Piti
olla tulipesiä ja
onkaloita, että tiilet
palaisivat tasaisen
värisiksi.*

*Tiilihaudan rakentaja
Nestori Penttilä
(oikealla) oli mestarina.
Polttamista jatkettiin
muutamia vuorokausia
eikä tuli saanut välillä
sammua. Piti olla
vierellä valvomassa ja
puita lisäämässä.
Lopputulokset isännät
väsyneitä, tyytyväisiä ja
tiilet hyviä.*

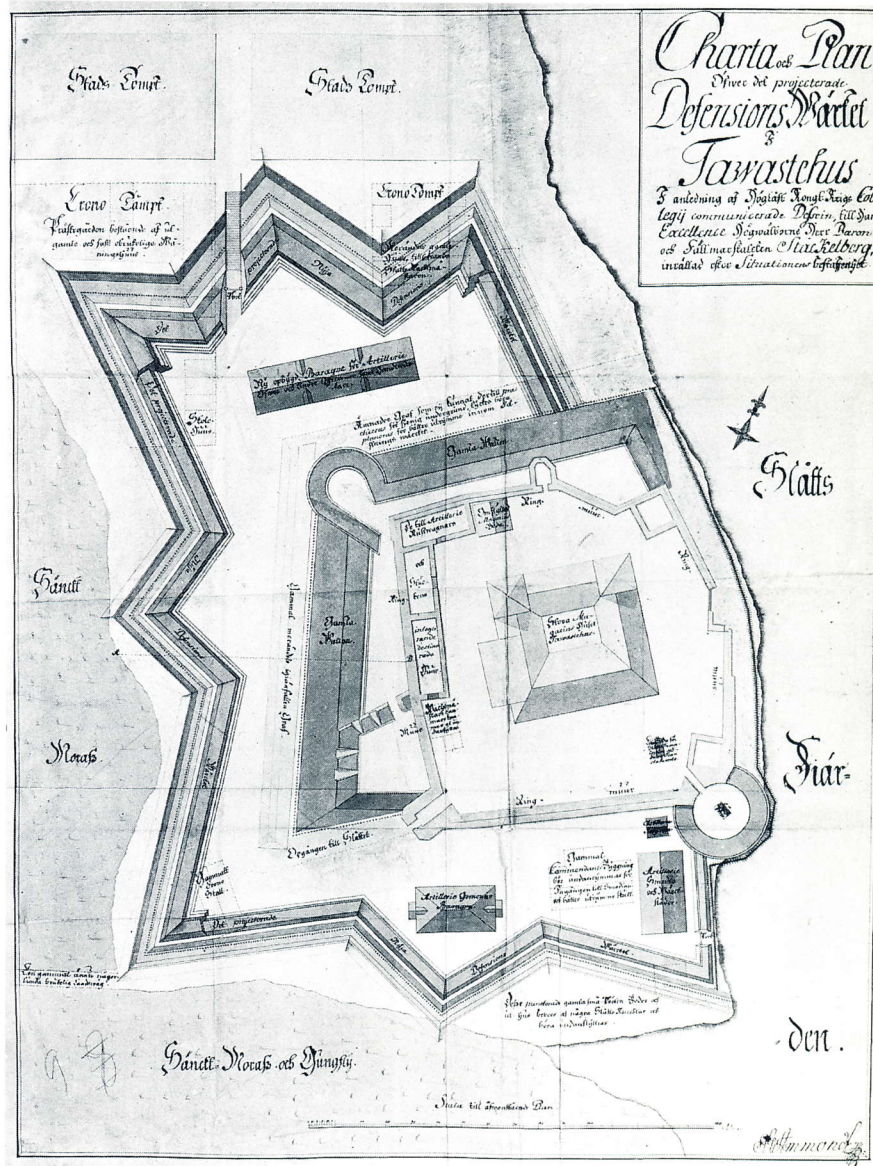
Hämeen linnan uusi asema

Kun suuren Pohjan sodan päättänyt Uudenkaupungin rauha vuonna 1721 solmittiin, muuttui Hämeen linnan sotilaallinen asema ja merkitys. Siitä tuli jälleen puolustuksen avainkohta, jollainen se oli ollut keskiajallakin. Olavinlinnan olemassaolo ei tätä aseelmaa muuksi muuta, sillä 1700-luvun alkupuolen strategia lähti siitä, että vihollinen valtaa ensin rannikon ja etenee vasta sitten sisämaahan. Toiminta edellytti maa- ja merivoimien yhteistyötä, jollaista venäläiset olivat suuren Pohjan sodan aikana toteuttaneet. Edelleen on huomattava, että tuolloin katsottiin, että linnaa tai linnoitusta ei voinut jättää valloittamatta, koska ne muodostivat uhan valloitusten menestykselliselle sujumiselle.

Suomen puolustusta pohdittiin Uudenkaupungin rauhan jälkeisillä ensimmäisillä valtiopäivillä vuonna 1723. Kenraali Axel von Löwen esitti muistion, jossa hän ehdotti kahden kaksoislinnoituksen rakentamista rannikolle. Näistä toisen tulisi sijaita lähellä rajaa ja olla ottamassa ensimmäistä hyökkäystä vastaan. Sopiva paikka olisi esimerkiksi Vehkalahti. Kauempana rajasta sijaitseva linnoitus taas toimisi keskusvarastona, jonne keskitettäisiin niin elintarvikkeet kuin aseet, ammukset ja räjähteet. Edelliselle erinomainen paikka olisi Vehkalahti ja jälkimmäiselle Helsingin seutu. Lisäksi tarvittaisiin varustuksia mm. Puumalaan ja Saimaalle kaleerilaivasto.

Von Löwenin suunnitelmaa oli tavallaan lähdetty jo ennen valtiopäiviä toteuttamaan, sillä linnoitustyöt Vehkalahtessa oli aloitettu jo vuonna 1722. Kysymyksessä oli maavallitusten rakentaminen, eikä ennen 1743 solmittua Turun rauhaa pitemmälle päästykään. Varojen puute oli esteenä aloitettujen linnoitustöiden saattamiselle loppuun.

Vuoden 1723 valtiopäivillä toi Turun valtiopäiväedustaja, pormestari Karl Merthen esille ajatuksen Hämeen linnan muuttamiseksi tukilinnoitukseksi, jollaiseksi von Löwen oli ajatellut Helsinkiä, ja sotasataman sijoittamiseksi Turkuun. Hämeen lin-

I.G. Ammondin tenjilinnoussuunnitelma vuodelta 1730. Charta och Plan Öfver det projecterade Defensions Wärdet i Tawastehus. Sff. Finland. Tavastehus. Nr. 9. SKA.

na sijaitsi strategisesti tärkeällä paikalla teiden risteysalueella. Tiet tosin eivät olleet mitenkään hyvässä kunnossa. Myöskään linnan kunto ei ollut hyvä. Venäläiset olivat kuljettaneet ympäristön talonpoikaisrakennuksia linnan alueelle, joista yksi oli

sijoitettu itäkulman rundeliin, kuten oheisesta kartasta selviää. Von Löwenin varoituksista huolimatta säädyn päättivät tehdä Hämeen linnasta Suomessa olevien joukkojen place d'armes eli tukilinnoituksen. Varoja von Löwenin esittämien ajatusten to-

teuttamiseen ei liennyt eikä näin ollen ryhdytty varustamaan Puumalaa, rakentamaan Saimaalle kaleerilaivastoa eikä jatkettu Vehkalahdessa aloitettuja linnoitustöitä. Lähimmäksi merisotasatamaksi tehtiin Tukholma.

Edellä mainittiin yksi syy Hämeen linnan muuttamiseen tukilinnoitukseksi – raha. Toinen syy, jota useissa Suomea koskevissa puolustus suunnitelmissa 1700-luvulla korostettiin, oli se, että Hämeen linna on aina ollut olemassa. Myös tieyhteyksiä korostettiin, vaikkakaan teiden kunto ei, kuten edellä jo todettiin, erinomainen ollut. Valtiopäiväpäätöksen seurauksena ryhdyttiin vuonna 1726 saattamaan linnaa uutta asemaansa vastaavaan kuntoon. Sitä korjattiin, ja linnan rakennettiin kolmas kerros. Samalla linnan kaksi matalaa tornia hävisivät näkyvistä ja se sai nykyisen hahmonsä. Seuraavan vuosikymmenen alussa linnan ympärille ruvettiin rakentamaan tenaljivallitusta I.G. Ammondin laatiman suunnitelman mukaisesti.

Hämeen linnan tukilinnoituksen asemaan korottamisen taustalla oli mielipideryhmä, jonka kannattajat eivät kiistäneet rannikon merkitystä, mutta pitivät myös sisämaan varustamista tärkeänä. He eivät halunneet ärsyttää itäistä naapuria. Myöhemmin tätä ryhmää kutsuttiin myssyiksi. Heitä vastassa oli Ruotsin menneen suuruuden palauttamisesta unelmoivat hatut, jotka pitivät sisämaata lähinnä sissisodan näyttämönä. Näin ollen on pääteltävissä, että Hämeen linnan muuttaminen Suomessa olevien joukkojen tukilinnoitukseksi ei niinkään johtunut sen strategisesta merkityksestä. Voimasuhteet vuoden 1723 valtiopäivillä saattoivat olemaan sellaiset, että Merthenin esittämä ajatus sai enemmän kannatusta kuin von Löwenin suunnitelma. Myöskään taloudelliset olosuhteet eivät olleet sellaiset, että von Löwenin suunnitelman toteuttaminen olisi ollut mahdollista. Tiedossa ei ole, kuinka olisi menetelty, jos talous olisi antanut mahdollisuuksia esimerkiksi Vehkalahdessa aloitettujen linnoitustöiden jatkamiseen.

Lepäävä graniitti, Arno Metsmaa Eesti.

Paula Helin

Kuvanveistäjät graniitin kimpussa Vammalassa

Vammalan Seudun Taideyhdistys on jo kahteen otteeseen, vuosina 1991 ja 1995, ollut järjestämässä kansainvälistä Finngranit-kuvanveistosymposiumia Vammalaan. Ensimmäinen symposium toteutui elokuussa 1991 ja toinen elo-syyskuussa 1995. Ensimmäisen symposiumin järjestämisestä päävastuun kantoi taideyhdistys. Rahoitusapua saatiin Vammalan kaupungilta, läänin taide-toimikunnalta ja muiltakin sponso-reilta. Kesän 95 järjestelyissä oli mukana myös Tyrvään käsi- ja taideteol-lisuusoppilaitos.

Kimkokkeen symposiumin järjes-tämiseen antoivat itävaltalaiset kuvanveistäjät, joita taideyhdistyksen jäsenet sattumalta tapasivat itävalta-laisella marmorilouhoksella. Suoma-lainen graniitti kiinnosti veistäjiä. Ensimmäiseen Finngranit-sympo-siumiin osallistuivat itävaltalaiset Elisabeth Juan ja Christian Feierle, belgialainen Emiel Uytterhoeven ja japanilainen Yoshiharu Maekawa. Suomalaisista veistäjistä mukana oli-vat Heikki Mäkinen ja Ari Virtanen

Vammalasta sekä Pertti Mäkinen La-viasta. Symposium onnistui hyvin ja kuvanveistäjät olivat tyytyväisiä.

Ensimmäisessä symposiumissa solmittujen suhteiden ansiosta on tai-deyhdistyksemme jäsen Sauli Iso-Lähteenmäki pitänyt kaksi näyttelyä Belgiassa ja Emiel Uytterhoevillä on ollut yhteisesiintyminen Sauli Iso-Lähteenmäen, Heikki Mäkinen ja Ari Virtasen kanssa Seinäjoen taidehal-lissa.

Toissakesän symposiumiin osallis-tuivat kuvanveistäjät Rami Gavish Is-raelista, Walther Hellenenthal Saksasta, Arto Lappalainen Suomesta, Arno Metsmaa Eestistä sekä Karin van Ommeren Hollannista. Symposium oli myös osa Tyrvään käsi- ja taide-teollisuusoppilaitoksen kansainvälis-tä toimintaa. Kolme kivilinjan oppi-lasta suoritti symposiumin aikana yh-den harjoittelujaksonsa kuvanveistä-jien avustajina. Jokainen veistäjä piti myös yleisöluennon oman työskente-lynsä lähtökohdista.

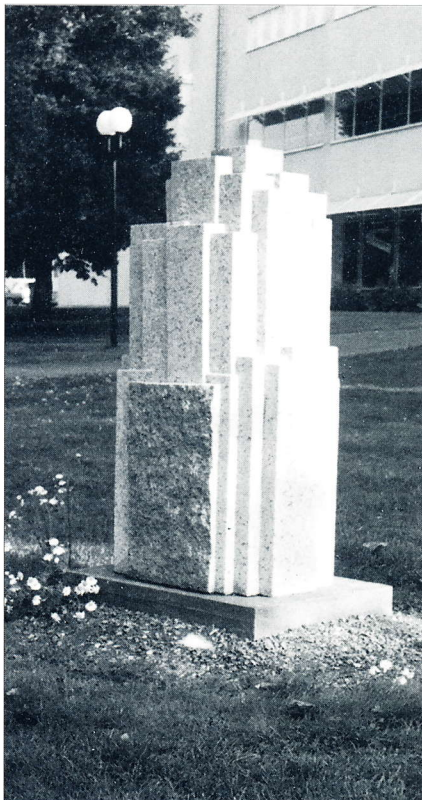
Tämän symposiumin jälkikäikuna ainakin yhden oppilaan jatko-opiske-

lu italialaisella kiviveistämöllä olisi mahdollista. Myös neuvottelija Walther Hellenthalin näyttelyn tuomisesta Suomeen on käyty Goethe-instituutin kanssa.

Sana Finngranit-kuvanveistotapahtumasta kiertää kuvanveistäjien keskuudessa. Uusia kyselyitä on tullut, esimerkkinä vaikkapa japanilainen veistäjä, joka on kuullut tapahtumasta puolalaiselta Ranskassa asuvalta ystävältään. Kolmannesta symposiumista on vain alustavia suunnitelmia. Mutta sanotaan, että ei kahta ilman kolmatta.

Molempien tapahtumien synnyttämät teokset ovat nähtävillä Aittalahden puistossa, Tyrvään käsi- ja taide-teollisuusoppilaitoksen pihalla sekä Ystävyyden puistossa.

*Kuun maisema,
Karin Van
Ommeren
Hollanti.*

*Elokuu, Pertti
Mäkinen.*

*Tilakonstruktio
no. 9, Cristian
Feierle Itävalta.*

*Nimetön,
Walter
Hellenthal
Saksa.*

Autoilijoiden hyvin tuntema Operaatio Lumihiutale käynnistyy jälleen joulun alla, nyt peräti 28 kerran.

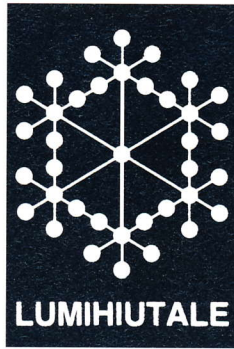
Tiepalvelun, ensiapuryhmien ja monien muiden vapaaehtoisten auttajien osallistuminen eri juhlapyhien liikennetapahtumiin haki muotoaan jokusen vuoden, kunnes marraskuussa 1969 päätettiin Liikkuvan Poliisin kansliassa pidetyssä tilaisuudessa järjestää jo seuraavaksi jouluksi LP:n, autojärjestöjen ja Suomen Punaisen Ristin kanssa huomattava ja koko maan kattava liikenneoperaatio. Tämä sai työnimekseen "Operaatio Lumihiutale" ja siihen osallistui edellisten lisäksi myös silloinen Talja, TVH, katsastusmiehiä ja yleispoliisi.

Ajatuksen perustana oli viranomaisten ja vapaaehtoisten auttajien voimien yhteensovittaminen ja jakaminen niin, että tiellä matkaavan Antti Autoilevan ja hänen perheensä liikkuminen onnistuisi. Teemana oli saada joululiikenne sujumaan joustavasti ja turvallisesti. Aivan sama tavoite on nytkin!

Tapahtuma koettiin tärkeäksi ja kaikki olivat innolla mukana. Halua auttaa oli. Myös tiedotusvälineet seurasivat operaatiota kertoen sen tapahtumista hyvin.

Poliisin tehtävä oli oman työnsä ohella hoitaa järjestelyjä ja sovittaa kaikki tuo ylipursuava auttamistahtoa säällisiin raameihin. Monet muistavat vielä poliisimiesten siviiliautoissa suksitelineeseen kiinnitetyt kilvet, lukuisat yhteislähdöt ja suurisaappaiset ensiapuihmiset partioauton takapenkällä.

Valtateiden varteen oli rakennettu "apuasemia", jotka näkyivät ja opasivat. Auto sai ensiapua ja kuski neu-

Lauri Lindroos

Operaatio Lumihiutale turvaa matkan

vojen lisäksi kuumaa kahvia. Pullat oli yleensä jo syöty.

Tämä kaikki poiki kuitenkin kestävä perinteen, joka nyt kokemuksen ohjaamana on toimiva ja täyttää ennen kaikkea sen alkuperäisen ajatuksen: turvaa jouluaajan liikenteen.

Kuluneet 28 vuotta ovat hioneet Operaatio Lumihiutaleen vakiintuneeksi käsitteeksi. Samat tahot ovat mukana kuten ennenkin, mutta eriytettyinä omiksi ryhmitseksi. Tämän ovat mahdollistaneet nykyaikaiset viestijärjestelmät ja entistä tehok-

kaammat yksiköt. Viranomaiset tekevät työtä omalla sarallaan, ensiapuryhmät valmiudessa – jopa ensiapuautopartioin. Tiepalvelun päätehtävä jatkuu samana eli sille kuuluu teknisen avun antaminen tiellä pulaan jääneille sekä ensiavun antaminen onnettomuuksissa.

Autoliiton tiepalvelu toimii edelleenkin vapaaehtoisin, joskin tarkkaan valituin voimin. Tiuha seula henkilöstön valinnassa on tarpeen, sillä auttajan on omattava nykyään melkoinen tietämys tekniikasta, vaakuutuksista ja paljosta muusta. Enää ei riitä auttamisen into, sillä vastuu tekemisistä kuuluu tähän päivään. Pitää tietää mitä tehdään ja mitä jätetään tekemättä. Nykyauton elektronikka pystyy tuhoamaan melkoisesti jo sekunnin osissa pienellä virhekytkennällä.

Tiepalvelua tarvitaan, vaikka autot monimutkaistuvat ja elektronikka lisääntyy. Autoa kuljettaa kuitenkin aina ihminen, jolle pulaan jääminen oudolle seudulle on melko ikävä kokemus. Talvella tilannetta pahentaa vielä pakkas.

Nykyään Autoliiton tiepalvelu päivystää koko valtakunnan alueella vähintään perjantain kello 18 – sunnuntaihin kello 22 välisen ajan sekä juhlapyhinä numerossa 0200-8080. (4,65/min.+ppm.)

Tähän soitettaessa puhelu ohjautuu automaattisesti lähimmälle päivystäjälle, joka välittää tarkoituksenmukaisinta apua paikalle.

Autoliiton tiepalvelu jatkaa sen edeltäjien AK:n ja SAL:n tiepalvelujen perinteitä raportoiden vuodessa yli 16.000 eri tapauksesta. Operaatio Lumihiutaleessa on mukana lähes 360 tiepalvelupartiota, radiotukiasemia hoitavat ja monesta vastaavat kotijoukot sekä monta muuta auttajaa. Vaikka AL:n tiepalvelu auttaa ympäri vuoden, on juuri Lumihiutale kaikkein huomattavin tapahtuma.

Toiminta on keskitetty kaikkein vilkkaimmille päätteille ja se kohdistetaan ruuhkauipeihin. Vian yllättäessä on pystyynnostettu konepelti kansainvälisen tavan mukainen viesti muille, mutta silti varoituskolmio riittävän etäälle vietynä on välttämätön.

Tänäkin vuonna Operaatio Lumihiutale auttaa ja toivoo kaikilta suvaitsevaisuutta muita tienkäyttäjiä kohtaan, malttia ja myönteistä asennoitumista liikenteeseen. Meistä itse kukin voi edesauttaa Operaation onnistumista näitä pelisääntöjä noudattaen ja huoltamalla oma auto kuntoon ennen matkaa.

Elettiin vuotta 1943.
Euroopassa raivosi suursota.
Neuvostoliitto ja Saksa
moukaroivat toisiaan
Suomenlahdelta
Mustaanmereen ulottuvalla
rintamaosuudella.
Suomen kohdalla tilanne oli
rauhallisempi. Rintamat olivat
jämähtäneet paikoilleen jo
aikaisemmin; Karjalan
kannaksella syksyllä -41 ja Itä-
Karjalassa -42 vuoden alussa.
Toki sotilaat pysyivät
korsuissaan alati odotettavissa
olevan tilanteen muuttumisen
takia.

MIEHEN KORTTI

18 / 6

MOTTITALKOOT 1943

Kotipaikkakunta: Vammala
Pappilan metsä
Työmaa: _____
Talkoolaisen etu- ja sukunimi sekä ikä:
Eino Ruusunen _____
_____ 23 v.
Selvästi
On kakanus talkootyönä _____ 4 p.-m⁸
v. 1943 mottitalkoissa _____ en
Pyydättekö halkojen östo-otkeutta? _____

ei ole aikaisemmin osallistunut
vuoden 1943 mottitalkoihin.
Polstettava, jos on osallistunut!

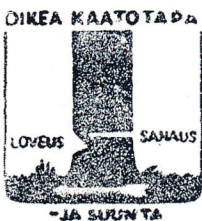
TÄMÄ JÄÄ TALKOOTIMIKUNNALLE

Suurtalkoot 1942-44 Pappilan metsässä

Onni Kallio

TALKOOLAINEN,

1. kaada vain leimattuja puita,
2. katso edullisin kaatosuunta,
3. raivaa itsellesi työskentelyala,
4. kaada puu lyhyeen kantaan,
5. karsi tyvestä latvan päin ja suojaudu
seisomalla itse rungon vastakkaisella
puolen,
6. katkoessasi runkoa aseta alusta aina
sahauskohdan taa,
7. halkaise yli 10-senttiset, alsaa (kuori
piirrottain) sitä ohuimmat puut,
8. älä koskaan lado mottia kasvavaa puuta
vasten,
9. aseta pinoosi pohjapuut ja kurkipuu sekä
lado pinoosi huolellisesti,
10. varo mottiin riittävät mitat ja vaadit-
tu 10 " ₃ :n yllimitta (pinoon pituus 100 sm
ja korkeus 110 sm)

Työskentely pareittain lisää tottumattomien
työtehoa. Työparin on varattava itselleen
niin suuri työmaan osa, että siitä riittää puut
hakattavaan mottimäärään (1 mottiin menee
esim. rinnan korkeudelta 15-senttisiä puita
n. 6-8 kpl). Pino on tehtävä tasan puolille
metreille, pienin pino 1/2 m³.

Kaikista tarvikkeista oli puutetta,
kuten polttopuistakin. Suomessa on
aina osattu hädän tullen tarttua kan-
san auttavaan käteen. Niin nytkin.
Pantiin toimeen *Suurtalkoot*, kansa
hakkaamaan halkoja.

Käskey ja ohjeet tulivat hallituksel-
ta. Suojeluskunnat hoitivat käytän-
nön toimenpiteet. Kutsun tultua kuul-
luksi, ryhtyi kansa töihin. Se oli kan-
sallisvelvollisuus.

Kotirintaman tiedetään toimineen
varsin tehokkaasti. Jokainen ohjattiin
omalle työmaalleen. Silloisen Tyr-
vään halkotyömaita tiedetään olleen
jossakin Innilän talon takana ja pap-
pilan metsässä. Sotilaat tekivät omat
mottinsa rintamaolosuhteissa. Useil-
le näin hakattu motti oli hänen elä-
mänsä ensimmäinen ja viimeinen.
Työn luonteesta johtuen siitä ei saa-
nut palkkaa.

Helmi Puntalo

Etsiessäni haastateltavaa sattuu
eteeni vammalalainen Helmi Puntalo
o.s. Suomi. Hän oli 15-vuotias koulu-
tyttö, kun suurttalkoot käynnistettiin.
Koulutoimet keskeytettiin parin vii-
kon ajaksi, jolloin oppilaat pääsivät
talkoisiin tai muihin maataloustöihin.
Helmi kertoi isänsä aina aamuisin

MOTTI. 1943

talkoot

TÄMÄ JÄÄ TALKOOLAISILLE

Nimi: Heikki Pitkämäen
 Selvästi halkoja
 on hakannut 14/9 1943 2 p-m²

SEKÄ LAHJOITTANUT TYÖPALKKAN-PAIKKA-KUNTANSA ASEVELJIEN TALKOORAHASTOON

Työmaa: Form saari
6 Halkoja
 Työnvalvoja

Ostanut — m²:n
 mottimerkin — 1943

LUE OHJEET KORTIN TAKAA!

saattaneen hänet ja 13-vuotiaan veljensä jonnekin Innilän talon taakse töihin. Isä oli kaatanut heille muutama puun, joista he sitten aloittivat karsimisen ja katkomisen. Myöhemmin hän saapui noutamaan reippaat "halkomiehet" kotiin. Jos heille oli jäänyt joku sitkeä pölkki halkaisematta, niin isä hoiti työn loppuun. Kuivin suin ei metsässä käyty. Aamulla korviketta pulloon ja pullo villasukkaan molemmille, ja koko paketti reppuun. Tuloksena oli, että parin viikon päästä kummallakin oli motti halkoja hakattuna, rautakirves tienattuna ja kansallisvelvollisuus täytettynä

Kaija Iivonen

Jotkut talkoolaiset intoutuivat valan hurjiinkin työsaavutuksiin. Lapinmatkallani tapasin tamperelaisen rouva Kaija Iivosen. Hän oli hakannut kultakirveen. Se oli 16 mottia halkoja.

Hän oli silloin nuorena tyttönä Tampereen Keskon palveluksessa. Kesko oli kuullut velvoittavan kutsun ja firma järjesti talkoolaisilleen vapaan kuljetuksen työmaille Kuruun ja Ylöjärvelle. Yhteistyöhengen innoittamana joukko sitten huhkikin oikein

olan takaa. Kaija kertoi, että he tekivät pinoistaan niin tiiviitä, että kun ne asemalla uudelleen pinottiin, niistä saatiin 2 mottia enemmän.

Aivan yleisesti jokainen työhön pystyvä kansalainen pyrkii tekemään velvollisuutensa. Omat mottini hakasin siellä jossakin Karjalan Kannaksen metsässä. Vaikea polttoainetilanne ratkaistiin yhteisvoimin.

Kaija Iivonen

Rautakirves
1 motti

Hopeakirves
4 mottia

Kultakirves
16 mottia

Pinnan miehet tauolla.

Yrjö Peltonen

*Viel' entispäiviin mielellään
ain' aatokseni palaa
niin moni tähti välkettään
tutusti sieltä valaa.
Ken kera käy? Mua muistoss' tie
luo Äänisen vetten vie.*

Sotamuistelmia

Päiväkirjani kertoo . . .

Minua ovat monet ystävät pyytäneet ja suorastaan vaatineet kirjoittamaan muistiin niitä lukuisia eri taisteluvaiheita, jotka sain jatkosodassa kokea. Teen tämän tarinani hyvin vastahakoisesti, mutta pitkään harkittuani teen sen kuitenkin. Jotakin ehkä tietäisin, olinhan siellä minäkin. Sodan käynyt ihminen ei halua eikä voikaan ihannoida sotaa. Niin raskaat muistot se on mieleeni jättänyt, että vieläkin näen painajaisunia sodasta. Mitään sankaritarinoita ei minulla sieltä myöskään itsestäni ole kerrottavana. Parhaat soturit jäivät taipaleelle eivätkä ole kertomassa kokemuksistaan. Kaiken toimintani jouduin tekemään pelon vallassa. Vahva luottamukseni Jumalaan antoi minulle voimaa niissä koettelemuksissa. Hänelle yksin tah-

don tuoda kiitokseni, että niistä vaiheista selvisin. Minulla on päiväkirjamerkinnyt tukenani. Aloin merkitä muistiin eri tapahtumia päivittäin 29. syyskuuta 1939, kun lähdin Kannakselle Kivennavan Lipolaan linnoitustoihin.

Olen syntynyt Etelä-Pohjanmaalla Teuvan pitäjässä 23. 4. 1920, ja sieltä sain kutsun lippujen alle heti talvisodan päätyttyä. Olin talvisodan aikana tilapäisesti Seinäjoki-Kristiina -radan rautatiesilloilla vartiotehtävissä. Kutsunnassa kävin 1940 Marianpäivänä ja kuuden päivän päästä tuli lähtö Forssaan ja sen ympäristöpitäjiin sijoitettuun Ps KK 2:een. Tammelan sk-talo oli alokaskomppaniani konekiväärikomppanian sijoituspaikka.

29. 4. 1940 jouduin RAUK:iin

Mustialan maanviljelysopistoon. Sotilasvalan vannoinme kauniissa Forssan kirkossa 6 päivänä toukokuuta 1940. Siellä meidät nimitettiin jääkäreiksi. Toukokuun 26. päivänä marssimme Forssan kautta Matkun asemalle. Matkaa oli 28 kilometriä. Nousimme sotilasjunaan ja matka Pohjois-Karjalaan alkoi. Ajoimme Tampere - Keuruu - Huutokoski - Varkaus - Viinijärvi - Joensuu - Ylämylly - reittiä. Ylämyllyssä purkauduimme vaunuista ja sitten seurasi viiden kilometrin marssi Liperin Salonkylän kansakoululle, jonne majoituimme. Huutokosken asemalla tuli vastaan Hirsylän mutkan kylistä venäläisten vankeuteen joutuneita suomalaissiviilejä. Voi ryysyläisiä!

Salonkylän koululla oli ollut majoi-

tettuna Impilahden kunnalliskoti, ja sinne olivat jääneet kaikki oravasta pienemmät. Koululla oli Kollaan suunnalla taistellut Kev. os. 12, jonka komentajana oli majuri Majewski (kaatui jatkosodassa Rukajärven suunnalla). Hän kantoi miesten keskuudessa nimeä "Mäski".

Kasinlahti

13. 8. 1941 olimme asemissa noin kahden kilometrin päässä Kasinlahden vesitasolentokentältä. JR 51:n eräs pataljoona ilmoitti vallanneensa Kasinlahden. Keinonen pani minut ja jääkäri Mäenpään ottamaan pikaisesti yhteyttä mainittuun pataljoonaan. Käsky oli mennä tietä myöten. Lähdimme kiireesti matkaan ja minua tuntui sisäisesti varoitettavan. Siirryimme tien sivuun ja vahva heinikko oli suojanamme. Tulimme lähelle Kasinlahtea ja nousimme tien reunaan pitkin edessä olevalle laakealle kalliolle. Edessä alapuolella oli huolettomana valtava joukko vihollisia. Mäenpää kuiskasi: "Onko nuo omia?" Vastasin: "Näethän varusteista, että ne ovat vihollisia ja anna soittaa". Hänellä oli venäläinen ja minulla oma tikkakoskelainen. Tulimme lihavaa maalia muutaman kymmenen metrin päästä.

Läskelä

24. 8. 1941 lähdimme pyörittelmään kohti Läskelää ja Itä-Karjalaa, siellä odotettiin meitä. Heinäkuussa olivat Vieljärven tasalle edenneet suomalaiset asettuneet asemasotaan, koska venäläiset olivat hyökänneet Mantsin ja Lunkulan saarille ja pitivät itsepäisesti Suojärven aluetta hallussaan. Mannerheim keskeytti hyökkäyksen ja nyt meidän 7. divisioonaa odotettiin siellä. Pelkäsimme talvisodan perusteella joutuvamme Kannakselle ja olimme iloisia, kun suunnattiinkin kohti itää. Mutta pahasti petyimme. Emme onneksi tietäneet, mihin karhunpesään olimme päättämme panemassa.

Itä-Karjalassa oli Petroskoin tien varressa asemissa eversti Paalun 1. divisioonaa; miehistö oli Loimaan seudulta kotoisin. 5. divisioonaa Ilves oli muodostettu Hämeen miehistä Vesilahti-Padasjoki -linjalta ja oli Aunuksen tien varressa Tuulosjoella. Divisioonan komentaja oli eversti Karhu. Meidän divisioonamme asetettiin 1:n ja 5:n väliin. Pohjoisessa Säämäjärven suunnalla oli asemissa eversti Heiskasen komentama 11. divisioonaa ja Ilomantsin suunnassa rat-

suväkiprikaati eversti Oinosen komennossa. Näillä joukoilla lähdettiin Petroskoita valtaamaan. Osasto Lagus oli reservinä etelässä lähellä Tuulosta.

4. 9. 1941 vasten yöllä rytinä alkoi Tuulosjoella hirmuisella tykistökeskityksellä. Ilves-divisioona suoritti Tuulosjoella läpimurron. Syntyneestä aukosta asevelvolliset Laguksen jääkärit painuivat panssareineen läpi ja valtasivat seuraavana päivänä Aunuksen kaupungin. 9. 9. 1941 vallattiin Syvärin kaupunki, ylitettiin Syväri ja katkaistiin Muurmannin rata. Laguksen jääkäreissä oli paljon tuttuja kotipuolen poikia.

7. divisioona lähti Vieljärveltä Kotkatjärven kautta Kaskanaan. Kaskanaa vallatessa kylästä kuului valtava nälkiintyneiden lehmien ammunnen. Sinne oli lähikylistä koottu kaikki lehmät, noin 300 lehmää. Kolme, neljä venäläistä naista kuljetti niitä kylästä toiseen valtatieltä pitkin kohti

Syväriä, koska ruoka lehmiltä loppui. Kylän valtauksen yhteydessä ne jäivät meidän haltuun. Meissä sotilaissa ei ollut montakaan lypsytaitoisia. Minä olin kotona oppinut lypsytaidon ja aloin lypsää lehmiä. Maito oli tietysti haluttua, koska olimme olleet sotimassa viisi päivää niin, ettei huolto ollut pelannut, ja olimme olleet ilman kenttäkeittiötä. Kysyimme rykmentin komentajalta, voisiko lehmiä teurastaa ruokatarpeiksi. Hän vastasi, että siihen ei ole lupaa, mutta menehän niitä miinaan. Me teurastimme muutaman lehmän sillä verukkeella, että voisimme sanoa niiden menneen miinaan. Kun söimme lehmänlihaa, jota ei ollut täysin kypsennetty, saimme sellaisen ripulin, että sitä kesti vuodenvaihteeseen.

Kapulatie

Nyt tuli divisioonalle tehtäväksi rakentaa 40 kilometriä kapulatieä vii-

Vas. kenraali Yrjö Keinonen ja Yrjö Peltonen.

kossa. Rykmentin huoltokin ehti saapua kylään. Talousaliupseerina oli meiltä sodan alussa rykmenttiin siirtynyt Liikala.

Hinaajan valtaus

Keinonen määräsi minut ja Rinta-Harrin vartioimaan hinaajaa, joka nosti höyryä ja yritti saada itsensä irti lähteäkseen karkuun ja jättääkseen siviilit oman onnensa nojaan. Vähän ajan kuluttua hinaajasta sousti iso laivavene täynnä sotilaita. He soustivat proomun taakse eikä Keinonen nähnyt sitä, koska proomu oli edessä ja esti näkyvyyden. Proomussa oli vanhimpana inkeriläinen, suomea osaava sotilas. Hinaajasta tulleiden sotilaiden johtajana oli aliluutnantti. Inkeriläinen ehdotti antautumista toivoton tilanteen edessä, mutta esimies löi häntä puukolla reiteen. Vähän ajan päästä sotilaat soustivat pois proomusta kovassa aallokossa.

Keinonen ei osastonsa kanssa nähnyt tilannetta edessä olleen proomun vuoksi. Huomasin tapauksen ja selostin sen Rinta-Harrille. Avasimme tulen: hän kiväärillä ja minä konepistoolilla, jolle matka alkoi olla kantomatkan ääri rajoilla. Aseeni suihku osui veneen oikealla laidalla olleisiin miehiin, ja he painuivat veneen vasemmalle laidalle. Vene meni nurin ja miehet toppapukuisina yrittivät kovassa aallokossa uida rantaan. Siviilit katsoivat järkyttyneinä. Ainoa vene proomun vieressä oli ukolla, mutta hänkään ei järkytykseltään kyennyt soutamaan apuun. Muut hukkuivat, ainoastaan aliluutnantti ja haavoittunut inkeriläinen pääsivät rantaan.

Keinonen

Ukko tuli veneellään Keinosen puheille. Otin häneltä veneen ja ilmoitin Keinoselle, että kävisimme hinaajassa katsomassa, oliko siellä vielä sotilaita. Laivamiehistö liikkui hinaajan kannella, mutta koska heillä oli laivamiesten puvut päällään, emme saaneet selvää olivatko he sotilaita. Rinta-Harri meloi veneen hinaajan luo ja minä varmistin konepistoolilla. Kun pääsin hinaajan viereen, nousin narutikkaita myöten hinaajan kannelle. Joukossa ei ollut sotilaita. Kannelta juoksi lihava laivaemäntä pelon vallassa vastaan ja kietoi minut ristivyötteellä lujaan puristukseen. Riuhtaisin itseni irti, ja komensin miehet osan kerrallaan laskeutumaan Rinta-Harrin veneeseen ja hän sousti heidät rantaan. Laivaemäntä toi minulle laivakassan, noin 700 ruplaa ja

Stelikin kylä 30. 9. -41

pani ne taskuuni. Ne ovat muistona minulla vieläkin.

Keinonen määräsi minut ja Rinta-Harrin viemään miehistön mukanaamme kylään, pois hinaajasta. Kirjasaan Keinonen mainitsee tämän tapauksen värikkö Pyykösen tiliin. Sen hän tekee kyllä vastoin todellista tietoaan. Pyykönen oli joukkueensa kanssa kylää varmistamassa eikä käynytäkään satamassa.

Petroskoissa

Petroskoi vallattiin 1. 10. 1941 ja olimme Kallion kylässä lähellä Syväriä. Syväri ylitettiin 6. 10. 1941 klo 14.00. Ylityksen jälkeen etenimme noin 30 kilometriä eteläpuolelle, ja muodostimme vahvan sillanpääseman. Vastaan saimme tuoreen, täysvahuksen Kauko-Idästä tuodun siperialaisdivisioonan, ja sen kanssa kävimme monet ottelut ennen kuin pääsimme asemasotaan.

10. 12. 1941 olimme sivutien varressa kaukana edessä Gonginitsan korvessa asemassa. Aamulla varhain tuli takaa 6-7 kilometrin päässä töpinästä muonakuljetus, ja sai hajanaista tulta korpitiellä tuulikaatopuiden seasta. Tuttuja vihollisen väijytyksiä. Tappioilta vältyttiin. Olisi pitänyt vihollispartion häipyä ja rivakasti. Piti hän heidän arvata, että kun muonakuski toisi tiedon eteen, varmasti alkaisivat vastatoimenpiteet. Meillä oli etukäteen laadittu suunnitelma. Partion oli täytynyt tulla vasemmalta. Metsät olivat kirveen koskemattomia isopuisia ryteikköjä. Vihollinen oli muutama vuosi sitten hakanut kaikki yhden neliökilometrin alueisiin, ja näitä linjoja myöten se oli edennyt selustaan. Lähetettiin partio eteen ensimmäiselle linjalle ja toinen partio toiselle linjalle. Näistä toista linjaa se oli käyttänyt, arvelim-

me.

Minä sain tehtävän hiihtää tienvartta noin puoli kilometriä tiestä vihollisen tuloladulle ja sulkea paluutien. Kersantti Pentti Latvala hiihtäisi tietä myöten ja irrottaisi partion minun väijytykseeni. Lähdimme kiireesti matkaan. Myöhemmin selvisi, että partio oli tullut illalla ja olisi varmasti kylmästä viluinen, kankea ja komeinen. Hiihdin edellä vähän matkan päässä tiestä ja Latvala tuli hieman perässä tietä myöten. Löysin tuloladut ja asetuin väijytykseen. Vähän ennen tulitaistelua partio hiihti laduiltaan vasemmalle ja alkoi kiertää väijytykseni ohi. Edessä oli puro. Partio hiihti yli ja asettui aukealle puron rinteelle asemiin. Näin tapauksen, enkä ehtinyt harkita seurauksia vaan nousin suksille. Komensin miehet mukaani, ja hiihdimme vihollisen perään. Kun olin hiihtänyt puronnotkaan, nosti vihollinen aseet puunkoskille ja avasi tulen. Eräs mies nosti pikakiväärin ja ampui minua. Aseesta ei lähtenyt kuin yksi laukaus eikä sekään osunut. Partio lähti karkuun, heittäydyin maahan ja annoin konepistoolini laulaa. Ainoastaan kolme miestä pääsi karkuun ja hiihti ensimmäisellä linjalla olleeseen väijytykseen ja tuhoutui. Nousimme purosta kaatuneitten luo. Partiossa oli ollut kymmenen miestä, vääpeli johtajana, kaikki muut myös aliupseereja. Yhdellä oli pk aseena, muilla kp. He olivat tulleet illalla tienvarteen väijymään. Aseet olivat vahvassa rasvassa, ja koska liikkuvat osat olivat olleet koko yön pakkasessa taakse vedettyinä, aseet eivät toimineet. Teroitin itselleni: harkitse tarkemmin. Kun hiihdimme höperästi jonossa, niin takaa ei voitu avustaa, ja meillä olisi ollut tukala tilanne. Kiitin Jumalaa miellesäni. Meidän onneksemme vihollisen aseet eivät toimineet.

Pitsuska

Muistoja erään vaimoihmisen elämänvaiheista

Viime vuosisadan lopussa tuli Mouhijärveltä kaksi palvelustyttöä Tyrvään Kallialan Piraselle. He tulivat aivan samanaikaisesti. Nuorempi tytöistä oli kovin kaunis, reipas ja herttainen. Hän sai tehtäväksensä laittaa ruoka talon välle ja asuinrakennuksen siivoamisen ja puhtaana pitämisen. Hän vastasi kaikista asioista siellä pirtin puolella. Isäntä Ville Piranen määräsi, että tämä tyttö oli kutsuttava nimellä Pirjo. Sitä isännän määräystä noudatettiin niin hyvin, ettei lähimmissä naapureissaakaan koskaan tiedetty Pirasen Pirjon oikeata nimeä. Ei se toinen tyttö ruma ollut, oli vaan vähän vanhempi ja karkeemman rakenteinen. Hän sai tehtäväksensä talon karjan hoitamisen. Ja isäntä määräsi, että tämä tyttö oli kutsuttava nimellä Karjo. Hänen etunimensä olivat Tilda Maria. Alkuperäinen sukunimi lienee ollut Penni, koska hän oli Pennin Tiltan nimellä siihen saakka kulkenut. Sen Pennin torpan tiedetään olleen jossain kovin kaukana metsässä Tyrvään, Suodeniemien ja Mouhijärven rajakulman lähetyvillä Mouhijärven puolella.

Ei se Pirasen Pirjo montaa vuotta ollut Pirasen pirtin kaunistuksena. Luultavasti lähti kotipuoleensa takaisin Mouhijärvelle. Eikä se Karjokaan kauan hoitanut Pirasen karjaa, hän joutui lemmenpauloihin. Naapurissa Sipillä oli renki, jonka nimi oli Nestori Mäkinen. Hän oli vallan tavallinen ja kunnollinenkin mies, mutta oli vaan kovin pahasti syntymävikainen. Toinen silmä oli paljon pienempi ja sijansa sivulla. Ja hänen naamataulunsa oli muutenkin kovin pahan näköinen viutilo. Tämän syntymävikansa takia Nestori tunnettiin yleisesti nimellä Levveesilmä-Nestori, noin takanapäin puhuttaessa. Ei siinä oikeastaan mikään paha tarkoitus ollut, vaikka niin puhuttiinkin. Se johtui siitä, kun se Mäkinen oli niin yleinen sukunimi, että niitä oli suuremmissa kylissä tavallisesti monta. Tämän Nestorin ja Karjon välille syntyi kovin kiihkeä ja lämmin rakkaussuhde. Kun oli riittävän kauan ja kunnolla riittattu, niin sitten vaan papin pakeille kuulutuskirjaa hakemaan. Silloin hoiteli Tyrvään kirkkoherran virkaa Johannes Bäckin poika Manne Bäck vä-

liaikaisesti isänsä sairauden takia. Hän oli itse pitäjän nuorisoa ja tunsikin kovin hyvin lähelle koko pitäjän nuorison. Mutta papin puheille tulleen kihlaparin asia ei ollutkaan ollenkaan papille mieleinen. Hän oli sitä mieltä, että he olivat molemmat kovin pahasti vajaakykyisiä. Niinpä pappi ehdotikin, että mahtaisko vaan olla viisaampi, jos luopuisitte tästä avioliittohankkeestanne, koska se kehityskin näyttää olevan niin kovin paljon jäljessä. Mutta Nestori sen kuultuaan ei sanattomaksi jäänyt. Hän huusi kohta vastauksen: ”Niin, niin, mutta ei tässä joka asiassa jäljessä olla, kyllä mukuloita kumminkin tulee.” Se asianhaara olikin kova valtti. Olikin jo kovinkin pätevät ja näkyvät todisteet. Ja kuulutuskirja tuli. Sitten vaan kirkossa kuulutettiin nuoripari avioliittoon kolmena sunnuntaina peräkkäin. Niinkuin laki siihen aikaan vaati. Minkäänlaisia häitä ei ollenkaan vietetty. Käytiin vaan pappilassa vihiillä. Pappi suoritti vihkimisen kahden todistajan läsnäollessa ja sitten onniteli ja toivotteli Jumalan siunausta ja hyvää onnea alkavalle avioliitolle. Sitä hyvää onnea alkuun olikin, mutta ei riittänyt kovin moneksi vuodeksi.

Pitsu

Nestori oli ollut kunnollinen mies, hänen rengin palkasta säästämillään rahoilla saatiin ostettua pirtti Pitkältämältä. Kovinkaan uusi se ei ollut, oli kuitenkin riittävän hyväkuntoinen. Sen asunnon nimi lienee ollut Pitsu, koska Nestori tunnettiin nimellä Pitsun Nestori ja rouva oli Pitsuska. Siellä Pitsulla se onnellinen elämä sitten alkoi. Nestori kävi metsätöissä, tukin uitoilla ja satunnaisissa töissä taloissa. Tilta-rouvakin kävi töissä taloissa, heinäpelloilla ja elonleikkuköissä. Hän kävi myöskin paljon pyykkäjä pesemässä, oli hyvä kun sai tarvittaessa lapsen naapuriin hoinnettavaksi. Mutta niitä onnellisia vuosia ei montaa ollut. Pahat onnettomuudet saapui. Ensimmäiseksi lapsi kuoli, toiseksi Nestori kuoli, kolmanneksi vuokratontilla ollut pirtti paloi. Tulipalo vei Tiltan omaisuuden niin tynni, ettei muuta jäänyt kuin ne heikkokuntoiset työvaatteet, mitkä sattuiivat silloin päällä olemaan. Ei Tilta men-

nyt enää palvelustyöksi eli piiksi taloihin. Hän aloitti vallan uudenlaisen elämäntyylin. Hän kulki vesistön pohjoispuolella Tyrvällä, Kiikassa, Karkussa ja Mouhijärvellä. Hän teki luutia ja kaupitteli niitä. Otti mielelensä itsellensä kortteeripaikan talojen saunoista, niissä oli hyvä luutia tehdä. Kun yksi kylä tuli täyteen hänen luutiensa, niin hän muutti toiseen kylään. Silläkin ammatilla hän kohtalaisen hyvin pärjäsi. Ei sekään elämänvaihe hänellä kovin pitkä ollut. Hän löysi uuden sulhasmiehen, nimi oli Kalle Virtanen. Kallella oli oma pirtti jossain siellä Myllymaan perillä Kiikkaan päin, Kiikan puolella. Ei ole tiedossa kuinka kaunis ja komia mies Kalle oli. Tiltan mielestä hän oli kaunis ja komia. Sitä asiaa hän oli jollekin ystävällensä kehaissutkin, ettei hän sentään toistakaan miestä rumaa ota, kun ensimmäinenkin oli korree.

Sitten pidettiin oikein suuret ja komiat häätkin. Ne oli Myllymaan Suoniemessä, mikä olikin kovin sopiva paikka häitä viettää. Siellä kun oli kaksikin asuinrakennusta, isommassa aika suuri pirtti. Vieraita kutsuttiin aika paljon, molempien sukulaisia ja ystäviä. Niiden lisäksi Vammalan herrojakin, hyvien häälähjojen toivossa. Tiedettiin olleen kutsuttuna muunmuassa apteekkari Bäckman. Hääkutsuja ei ollenkaan lähetetty, Tilta kulki henkilökohtaisesti kutsussa. Oli tarjoilupuoikin saatu sentään sen verran hyvin järjestettyä, ettei koskaan jälkeinpäin puhuttu semmosta, että ne Virtasen Kallen ja Pitsuskan häät oli ”kerjuuhäät”. Pappikin oli siellä häätalossa paikanpäällä. Kaikki onnistui hyvin, niitä toivottuja häälähjoja tuli odotusten mukaan. Siinä vihkimistilaisuudessa vaan oli vähällä tulla pieni kommellus, mutta selvisi sekin asia sentään: Pappi kysyi sulhaselta, sinä Kalle Virtanen, tahdotko ottaa tämän Tilda Maria Mäkinen vaimoksesi ja rakastaa häntä myötä- ja vastoin käymisissä ja hänelle uskollinen olla. Kalle ei ollut kuu-ro, eikä sitä kysymystä uusittu. Jostain tuntemattomasta syystä hän viivytteli vastaustansa, viivytteli sopimattoman kauan. Tilanne oli jo kovin kiusallinen, vallankin morsiamen kannalta, ennemmin kun se myöntävä

vastaus sitten vihdoinkin viimein tuli. Morsian ymmärsi asiat niin, että häntä siinä nyt sitten halveerattiin, että siinä vielä vihiillä ollessa harkitsee ja suunnittelee: Ottaisko vai jättäiskö, mahtaisko kannattaakaan ottaa. Oman asemansa vahvistamiseksi morsian tekikin sitten pienen välihuomautuksen: ”Kyllä ottaa vissiin kun vaan saa!”. Tämän huomautuksen hän teki vielä turhan äänekkäästi. Kalle oli silloin vihiillä jo kolmatta kertaa, hän oli kahdesti leskeksi jäänyt. Kallen molempien ensimmäisten vaimojensa etunimi oli ollut Tilda. Kolmas rouva ei halunnutkaan olla Virtasen Tilda numero kolme, hän otti käyttöönsä toisen etunimensä. Siitä päivästä lähtien hän oli Maria Virtanen. Hauskaa siellä häissä oli kaikilla ollut, oli tanssattukin kovasti. Sulhanen vaan ei paljon tanssaillut kun hän oli jo vanhempi mies. Hän istuskeli vaan siellä kamarinpuolella ja jutteli toisten vanhojen miesten kanssa. Siellä hän kehuskeli itseänsä, kuinka hän oli nuorena kova työmies ollut. Hän puhui siitä, että kun minä olin nuorimies, niin minä hakkasin halkoja, niin että seitsemän lastua oli ilmassa ja kahdeksas oli menossa. Semmonen halkotyö kuuluu ihmeelliseltä nykyään elävien halkomiesten korvissa. Mutta kyllä Kalle totta puhui. Viime vuosisadalla enemmän kun nuorajännillä kiristettävä pokasaha käytäntöön tuli, oli halkoja hakattu paljon ilman sahaa yksinomaan kirveellä.

Luutien teko

Niiden häitten jälkeen Virtasen pariskunta asettui asumaan Kalle Virtasen omaan taloon. Aloitettiin yhdessä halkotyöt, tehtiin motteja metsissä ja kohtalaisen hyvin pärjättiin. Tuli kuitenkin työttömyysaika, kukaan ei halkoja teettänyt. Ei neuvottomiksi jääty, aloitettiin Marian jo enemmän kokeilema ammatti, luutien teko. Maria teki luutia ja Kalle kulki kelkan kanssa kaupalla. Silläkin hommalla leivissä pysyttiin. Mutta tuli vaan paha asia vastaan siinäkin työssä, ne luudan aineet. Kaadettiin nuori koivu mistä vaan saatiin, ei kysytty lupaa metsänomistajalta. Kiikan isännät kieltelivät, ettei niitä koivuja sillai vaan viedä saa. Mutta kiellot eivät mitään vaikuttaneet, kun elää täytyi. Tuskin se työ kannattanutkaan olisi, jos ne luudan aineet ostettava olisi. Asiat kehittyivät niin pitkälle, että pariskunta haastettiin käräjille, vastaamaan jatkuvasta metsän raiskaamisesta ja varastamisesta.

Molemmat saivat yhtä pitkän vankilatuomion. Vankila oli Kallelle vallan uusi ja outo asia. Hän oli muutamilta tuttaviltansa, pontikan keittäjiltä, joilla oli enemmän sitä elämänkokemusta, kyseltyt, että minkälaiset olot siellä vankilassa oikein oli. Kaikki joita Kalle oli asiasta haastatellut, olivat hänelle yhtäpitävästi vakuuttaneet, ettei sitä pidä pelätä, että vankilassa huonot olot olisi. Kyllä ne olot sentään aina hänen kotiolonsa voittaa. Kalle uskoi asioiden niin olevankin. Mutta yksi asianhaara oli vaikea, luultavasti hän joutuisi sen vankilassa oloajan olemaan erossa rakkaasta vaimostaan. Siitä asiasta Kalle olikin mennyt tiedustelemaan Kiikan poliisilta, että saisko hän vaimonsa kanssa siellä vankilassa samassa kopissa olla. Poliisi oli vakuuttanut hänelle, että tottakai vanha aviopari samassa kopissa olla saa, sehän on täysin selvä.

Vankila

Sitten sinne vankilaan samanaikaisesti mentiin ja palattiinkin. Kun Kalle taas näki sen Kiikan poliisin, niin hän sanoi, että et mittään tietänyt, ei hän ollut vilaustakaan vaimostansa vankilassaoloaikana nähnyt. He olivat Tyrvään rautatieasemalla samanaikaisesti eri vaunuihin laitettu ja palattaessa he taas siinä samanaikaisesti pois päästettiin, niin siinä hän sitten vaimonsa näki. Pariskunta asui sen jälkeen taas omassa talossaan rauhassa ja onnellisena. Mutta sama, entinen pulmakysymys tuli kohta vastaan, että miten kaks oikein eletään, kuinkas tienataan ne ruokatavaroiden ostamiseen tarvittavat rahat. Se asia sentään selvisi. Silloin oli Tyrvään Sanomissa ilmoitus, että Kiikan kansakoululla myytiin huutokaupalla halkojen pilkkominen vuodeksi eteenpäin. Ne jotka ottivat halvemmalla työt tehdäkseen, ne ne työt saivat. Se huutokauppa siirtyi aina eteenpäin koulu ja päivä. Sama huutokaupanpitäjä oli joka koululla ja Virtasen pariskuntakin aina paikalla ja halvemmän työtarjouksen tekijät ja kaikki saivat. Kiikan kunnan virkamiehet olivat asiasta vähän ihmeissänsä. Mutta tulivat siihen loppupäätökseen, että annetaan heidän vaan koittaa. Kyllä Virtasen pariskunta ne kaikki työt tehtyä sai. Viikko oltiin aina yhdellä koululla ja sitten muutettiin toiselle koululle. Kämmäkän koululla he olivat saaneet itsellensä kortteeripaikan Rinnan saunasta, mikä olikin lähin mahdollinen paikka. Pienet pojat kävivät tirkistelemässä

sieltä saunan ovenraosta ja totesivat, että kyllä täällä onkin sitten mustaa huushollia; se oli savusauna. Kalle sahasi halkoja pätkiksi pokasahalla, Maria halkeli ja heitteli halkovajaan korkeeseen kasaan. Koulun taloudenhoitaja Fabian Impola neuvoi, kuinka sitä työtä oli tehtävä ja kuinka parhaiten tehtyä sai. Kalle seliitti asioitansa, sanoi olevansa niin surkeena sairas mies, ettei hän enää millään jaksanut työtä tehdä. Maria halkeli kovin vaan pölkkyjä ja sanoi, että mitäs siinä runiset, muuta kun sahaat vaan. Kalle veti sahalta pari kertaa ja sanoi, että vaikka terveys menis. Terveys oli Kallella mennytkin jo aikoja sitten. Kalle oli siihen aikaan saanut uuden nimenkin, hän oli Surkee Kalle. Se nimitys johtui siitä, kun Kallella oli sen kaltainen puhetyyli, että hän sovittelee sen surkee-sanalla lähelle joka lauseeseen.

Ei Kalle sen jälkeen enää kauan elänytään, kuoli pois. Maria jäi leskeksi toisen kerran, hän joutui taas elääksensä opettelemaan uuden ammatin, lumpusti ja keräsi pulloja. Oli hänellä sentään oma pirtti, mutta siellä hän ei paljon viihtynyt, kun ruokansa sai paremmin kulkiessaan niillä lumpustusreissuilla. Kun häneltä kysyttiin, että miksi ei hän siellä pirtissään asu, niin ei hän asioita ehkä vallan oikein puhunut. Hän seliitteli, ettei siellä uskaltanut olla, kun siellä kummitteli, suuret vihreet silmät katsoivat milloin mistäkin pimeestä nurkasta ja paha murina ja kihinä kuului. Erään kerran kun oli kevättälven kuniit ilmat, oli Maria saapunut Vaununperän Saunanojalle. Hän oli saanut emännältä luvan kerätä lumppuja saunan eteeseen ja olla yöttä. Isäntä oli rahtiajossa, hän ajoi uittotukkeja Vaunujen rantaan. Tukkien ajo olikin oikein voimamiesten työtä, kun sieltä metsästä pian kuorman otti, niin tavallisesti oli paita märkänä. Kun metsään palattaessa istui reessä, niin tuli vilu ja sitten melko varmasti reumatismiin kipu selässä. Niin oli käynyt Saunanojan isännällekin, mutta kotiin palatessa olikin yllätys, oli taloon tullut vanha nainen, jonka isäntä tunsikin nimellä Pitsuska ja tämä Maria oli myöskin hieroja. Kun Maria sitten sen ehtoapuolen oikein kovasti hieroi, niin se auttoi, selkä parani.

Sitten nukuttiin, Maria nukkui suuren pirtin ovensuussa listesohvassa ja isäntä ja emäntä leveessä sänkyssä pirtin perällä. Kun jonkun aikaa oli nukuttu, niin Maria heräsi, silloin hän huutaa huikautti: ”Hei kuules Pransu,

eikös vaan olekin parempi nyt?" Isäntä heräsi ja vastasi: "Kyllä selvästi parempi on, kyllä vallan hyvin nukuttua saa." Sitten taas nukuttiin, mutta ei kovin kauan, Maria heräsi ja hän tahtoi varmistua siitä, että hän oli tuloksellista työtä tehnyt. Niin hän taas huutaa huikautti: "Hei kuules Pransu, eikös vaan tehnytkin hyvää, eikös olekin parempi nyt?" Isäntä heräsi ja vastasi: "Kyllä selvästi parempi on, kyllä vallan hyvin nukuttua saa." Aamulla sitten isäntä taas lähti niitä uittotukkejansa ajamaan ja oli hyvällä mielellä, kun oli siinä kunnossa, että voi lähteä. Mutta mieluummin hän olisi edellisen yön nukkunut kuin koko yön seurustellut Marian kanssa, täysin samansäiltöinen keskustelu oli käyty edellisenä yönä moneen kertaan.

Seuraavina päivinä Maria sitten kulki kelkkansa kanssa kylillä ja kokosi niitä lumppuja sinne Saunanojan saunaneteiseen. Yhdestä asiasta hän oli tarkkana, että ruoka-aikana hän istui pöydässä aterialla talonväen mukana. Sitä samaa jatkui viikkokaupalla, häntä oli ensimmäisenä iltana kehoitettu istumaan ruokapöytänsä ja hän ymmärsi asiat niin, että se kehoitus oli jatkuva ilman minkäänlaista määräaika. Saunanojan emäntä olikin asiasta jo vähän ihmeissänsä, kun omaakin väkeä istui ruokapöydässä 8 henkilöä. Niinpä hän päättikin ruveta kyselemään, että eikös ne tämän kylän lumput jo mahtaisi olla vähän koollapain. Mutta ei hän ollut sitä asiaa vielä oikein äänekkäämmin puhunut. Saunanojan pienet pojat tulivat asiassa apuun, ne pojat olivat juuri sen ikäisiä että olivat hullummillansa. Kyllä niitä poikia hyvässä Herran kurissa ja nuhteessa koitettiin kasvattaa ja pitää. Kun Maria niitä lumppujansa laitteli siellä lautaseinäisessä saunaneteisessä, niin pojat hiipivät hiljaa sinne saunan taka, katajapensaitten suojaan ja sieltä heitettiin halolla seinään, niin että jyskähti. Maria pelästyi, mikäs semmoinen jyskäys oli. Kyllä hän sitten ymmärsi, poikien kujeita, aina pojat on semmoisia ollut.

Sitten tapahtui vielä pahempaa, kun Maria niitä lumppujansa laitteli, napit ja soljet tarkasti pois ja villakudinlumput eri säkkiin, kun niistä sai isomman hinnan. Siinä istui talon nuorempi poika Väinö. Maria kertoi hänelle, että minkälaista elämä oli silloin, kun hän oli pieni lapsi. Väinö oli jo vanhemmilla ihmisiltä kuullut kaikenlaisia asioita Marian aikaisemmista elämänvaiheista ja hän oli vielä niin nuori, ettei hän vallan kaikenlaisia pilkkanimiä saanut kenellekään eteen

sanoa, vaikka niitä takanapäin puhuttiinkin. Niinpä Väinö tekikin sitten vallan sopimattoman kysymyksen, kun hän kysyi, että oliko se Levveesilmä-Nestori oikein kamalan ruma? Siihen tulikin äkkinäinen vastaus: "Ei, Nestori ei ollut ollenkaan ruma, olikin vallan kaunis mies." Maria suuttui, pieni lapsi ei olisi voinut semmoista kysymystä ollenkaan muutoin tehdä, vanhempien ihmisten oli täytynyt puhua hänestä pahaa. Silloin lyöttiinkin lumppusäkit reippaasti kelkkaan ja lähdettiin vihaisena.

Kohta samana päivänä sai Maria uuden majapaikan Vaununperän Hakamäestä, sielläkin oli hänelle ennestään tuttua väkeä, kun Hakamäen väet olivat silloin asuneet Lousaalla kun Maria asui Pitkällämäellä. Siellä Hakamäessä oli sitten ensimmäinen tehtävä, että kirjoitettiin kantelukirje viranomaisille. Saunanojan tirannit pojat tarvitsevat poliiseilta vähän kuritusta ja ojennusta kun kiusaavat ja pelottelevat vanhaa ihmistä. Hakamäen nuorempi tytär Helmi sen kirjeen kirjoitteli. Ei Helmi ollut kansakouluakaan käynyt, hän oli kuitenkin saavuttanut jotenkin kansakoulun oppimäärän, niin että kynä luisti paperilla tyydyttävän hyvin. Lauseita tuli sitä mukaa kun Maria niitä luetteli. Tyrvään nimismiehen ei kuitenkaan katsottu olevan kyllin pätevä henkilö sitä kirjettä vastaanottamaan. Maria oli sitä mieltä, että kohta vaan kuvernööriin saakka, niinpä se kirje osoitettiin Turun ja Porin läänin maaherranvirastoon. Mutta ei ole varmasti tiedossa lähetettiinkö todella minnekään.

Erään kerran oli Maria saapunut Kalle Mustanojan taloon Vaununperälle, mikä oli entinen Sipin talon torppa ja sen aikainen nimi oli Lähdekorpi. Oli kaunis kesä ja sunnuntai-päivä, taloon oli sattunut tulemaan myöskin naapuritalon isäntä Semmi Pietilä. Siinä oli sitten istuttu, juotu kahvit ja puhuttu kaikki ajankohtaiset tärkeät asiat, ne kummitusjututkin, kun ne kummitukset mellastivat siellä Marian pirtissä niin pahasti, ettei siellä voinut asua. Samaan keskusteluun oli sattumalta tullut myöskin kulkurimies Albert Koivunen, hän oli syntynyt Tyrvään Asemanmäestä ja tunnettiin paikkakunnalla paremmin nimellä Koivus-Alppi. Pietilällä oli taipumus neuvoa kaikkien ihmisten asioita hyvinpäin: "Kun Marialla on pirti siellä Kiikanpuolella, mutta kun siellä ei uskalla niiden kummituksien takia asua. Menkää nyt sinne yhdessä Maria ja Koivunen ja käytte sitten papin-

pakinoillakin, jos tykkäätte, että siellä on tarpeellista käydä." Pietilä oli vielä todennut, että kyllä Koivunen on tätä maailmaa niin paljon nähnyt mies, että kyllä hän semmoiset kummitukset meneen ajaa. Tuli pitkä hiljaisuus, ei oikein mitään puheenaihetta tahtonut löytyä. Koivunen alkoi sitten puhumaan nuoruutensa aikaisia asioita. Hän kertoi, että se Sipi oli suuri talo Antti Sipin aikana ja vielä Fransi Sipin aikanakin, kolme taloa yhdessä Sipi, Ranta ja Tassari, niiden kaikkien ketovainiot, perämaat Vaunusuolla ja torpat Vaununperällä. Neljä vakituista renkiäkin aina oli, Koivunen kertoi itse olleensa, sitten oli Luokka-Vännärin poika Eloranta Osku ja Junssanin Ville Pitkältämäeltä, hän tunnettiin myöhemmin nimellä Ville Aaltonen Asemanmäestä. Koivunen kertoi, että se neljäs mies tunnettiin nimellä Levveesilmä-Nestori, mutta ei hän oikein mikään mies ollut, oli kuitenkin siinä luvussa mukana. Sitten Koivunen kertoi, että hän oli kaikki etelä-Suomen kylät ja kaupungit kulkenut, aina Oulun pohjoispuolella Haukiputaan Kellonkylään saakka. Lappi oli jäänyt katselematta, kun siellä oli vanhalle miehelle liian pitkät torpanvälit, eikä tullut nuorena miehenä lähdettyä. Ei hän ollut junassa eikä autossa koskaan ollut, ei hän semmoisia kulkuneuvoja tarvinnut, kun hän osasi hyvin kävellä, eikä koskaan minnekään kiirettä ollut. Näiden juttujensa päätteeksi Koivunen oli vielä todennut, ettei ollut missään koskaan niin kauheen rumaa ihmistä nähnyt, kuin Levveesilmä-Nestori oli. Sitten oli Koivunen noussut ja lähtenyt kävelemään johonkin toiseen taloon. Maria oli sitten huomauttanut Pietilälle ja Mustanojalle, ettei Koivusen tarvitse puhua mitään Nestorista, eikä kenestäkään, kyllä Nestori sentään samanarvoinen mies oli kuin Koivunenkin. Mustanoja eli tätä maailmaa siihen tyyliin niinkuin Biblia neuvo, hän ei koskaan kenestäkään mitään halveksivaa sanonut, mutta siinä tilanteessa kun ei hän ollut muutakaan nimeä kuullut, vastasi Marialle: "No, te olette sitten tuntenut semmosen Levveesilmä-Nestorin." Maria sanoi, että tunsin kai minä Nestorin, kun Nestori minun ensimmäinen mieheni oli. Siinä alkoikin sitten selvitä asiat Pietilälle ja Mustanojalle, että Koivus-Alppi olikin ehkä vähän ottanut nokkaansa semmoisesta, kun hänelle oli Pitsuskaa vaimoksi esitelty.

”Maaseudun tulevaisuus”

Kun näinä aikoina puhutaan maaseudun ja etenkin varsinaisen perusmaatalouden asioista, ei voida sivuuttaa kirjainyhdistelmää EU. Euroopan Unioni, vaikka onkin viime aikoina monella tapaa muuttunut, on vieläkin aikamoinen maatalousjärjestö. Lasketaan että edelleen noin 50 % sen tuottamista päätöksistä ja säädöksistä koskee maataloutta. Samoin noin puolet sen budjetista kohdistuu maatalouteen.

Jäsenmaan mm. Suomen liityessä tähän yhteisöön on samalla pääosa maatalouspolitiikkaa koskevasta päätösvallasta annettu Unionille. Toisin sanoen poliitikojen hampaat ovat Brysselissä naulassa, ainakin sen mukaan, mitä tuottajien edusmies tässä taannoin lohkoï asianomaiselle ministerille. Käytännössä etenkin ne, jotka maatalouden asioita tarkemmin seuraavat, toteavat tuon tuostakin, että maatalousministerit ovat kokouksessaan sopineet sitä tai tätä maataloutta koskevaa. Tai että Suomi on saanut Komissiolta luvan tehdä maataloutensa kanssa tätä tai tuota.

Kokonaan oma lukunsa on viljelijöitä ja hallintoa koskeva tuki- ja valvontaviidakko. Yksi yhteisön maatalouspolitiikan kulmakivistä on maataloustuotteiden hintojen säätely. Kun hintoja ei voida suoraan hallinnollisesti päättää, käytetään varsin monimutkaisia keinoja markkinoilla olevien tuotteiden määrän säatelemiseen. Keinoihin kuuluvat mm. erilaiset tullit, tuet ja vientimaksut yhteisön ulkorajoilla ja esim. kesannointimääräykset ja ns. interventio-ostosen sisällä.

Kun hintataso näin pidetään tuo-

tantokustannuksiin nähden alhaisella tasolla, joudutaan viljelijöille korvaamaan alentuneet tulot erilaisilla tukijärjestelmillä. Toki Suomessa oli vastaavanlaisia järjestelmiä ennenkin, mutta nyt niiden määrä ja merkitys on aivan toista luokkaa. Vastaavasti tuotteista maksettava hinta on pudonnut noin puoleen, eräillä tuotteilla selvästi enemmänkin. Tällä selittyy varsin pitkälle myös elintarvikkeiden hintojen muutos jäsenyyden aikana.

Mitä sitten näinä aikoina voisi ennustaa maatalouden ja yleensä maaseudun tulevaisuudesta? Toistaiseksi kehitys näyttää kulkevan entistä isompiin yksiköihin, mutta tuotantomäärät eivät juuri muutu. Toisin sanoen entistä harvemmat yrittäjät viljelevät entistä suurempia peltoalueita ja kotieläinyksiköiden koko kasvaa. Työkoneet suurenevät ja huippukausina ihmisistä itsestään otetaan entistä enemmän irti. Työvoiman palkkaamiseen ei juuri ole mahdollisuuksia. Ehkä ei ammattitaitoista työvoimaakaan. Tätä kautta erilaiset riskit kasvavat, sillä tuskinpa tämänvuotisen kaltaiset syyssäät kovin usein toistuvat. Säiden lisäksi kiire ja lisääntyvä kuormitus lisää alttiutta erilaisille vahingoille ja sairastumisille.

Viljelypinta-alojen kasvu perustuu pääosin maiden vuokraamiseen. Tarvittavat investoinnit on

tehtävä ensin rakennuksiin ja koneisiin. Toisaalta maata tulee myyntiin melko vähän, koska viljelijän kannalta järkevä hinta ei kauan myyjää lämmitä. Tämä näyttää olevan kehityksen suunta ja myös nykyisen ”virallisen” maatalouspolitiikan tavoite.

Kasvavien yritysten lisäksi säilyy pienempiä tiloja, kukin omien edellytystensä tai erityisosaamisensa turvin. Mahdollisesti perustetaan tiloille muuta yritystoimintaa, mikä sekin on nykyisen maatalouspolitiikan mukaista. Monet käyvät tiloiltaan käsin palkkatöissä, mikä jostain syystä ei ole erityisessä suosiossa. Joillekin tiloille voi löytyä oma markkinarakonsa suoramyynnistä tai erikoistuotteista, mutta sekään ei ratkaise kaikkien tilojen ongelmia. Ikäänntyvät tuottajat siirtyvät eläkkeelle 65 vuotta täytettyään tai luopumistukijärjestelmän kautta sitä ennenkin. Maaseudulla väki vähenee ja palvelut vähenevät ja palvelujen puutteessa väki vähenee taas ja tämä kierre on jatkunut jo pitkään. Parhaat näkymät ovat vielä taajamien läheisyydessä olevilla alueilla, mutta syrjäseuduilla on kohta enemmän karhuja, kuin ihmisiä.

Ja lopuksi. Elämmepä EU:ssa tai sen ulkopuolella maaseudulla on kaikki se, mitä vahvinkaan järjestelmä ei pysty toistaiseksi ilman maaseutua riittävästi tuottamaan. Puhdas ilma, jota ilman emme tule toimeen montakaan minuuttia, vesi, jota tarvitsemme joka päivä ja ruoka jonka puutetta enimmilläänkin voi kestää muutamia viikkoja.

*Merimies-kabareen
Susanna ja ihailijoita
1988*

*Laulut siihen yhdessä
haetaan, sävellajeja
toisiinsa sovitellaan,
ryhmätyönä se
toteutetaan, Lean
ohjauksessa harjoitellaan
ja synnytystuskissa
kieritellään kunnes puvut
vinteiltä esiin kaivetaan
ja laulujen sanat ulkoa
osataan. Viimein liput
myydään, kahvit keitetään
ja kabaree toisensa
jälkeen esitetään.*

Miten kabaree syntyy, on salaisuus, se on ikivanha, mutta aina vain uus . . .

*Merimies-kabareella kaikki alkoi,
oli vuosi 1988. Siinä naiset herroina
humaltuivat "me tulimme kapakasta .
. ." Myös herrat naisina hulluannutti-
vat cancania kun he esittivät. Tiina
Pajunoja, homman primus motor,
lauluja johti. Päivi kabareen emäntä-
nä mannermaiseen tyyliin kulki unel-
mia kohti. Soi siinä laulut merimies-
ten, yksinäisten sekä myös rakasta-
vaisten. Petri Koivun trio kaikki kuu-
si esitystä taidolla soitti.*

*Tuli vuosi 1991 ja iskelmät vuosien
varrelta kimaraksi koottiin. Laulettiin
Lazzarellat, Pojat varjoisilta kujilta
kuin myös "En kerro kuinka jouduin
naimisiin". Mummon pelargonia
yleisöä nauratti vaikka Lea ikkunas-
saan itkua tuhersi. "Oi niitä aikoja"
haikeasti muisteltiin ja kymmenen-
teen esityskertaan lopetettiin.*

*Täytti rautatiet sata vuotta 1994 ja
siitäkös aihe kabareelle saatiin. Ja
niin "Kuulakallion asemalla" raken-
nettiin ja yhtyettä Noiin kolme säestä-
mään pyydettiin. Siinä juna-aiheista
musiikkia kaikenikäisille tarjottiin,
kun "töihin mentiin resiinalla ja kis-
kot kalkatteli alla". Halki Euroopan*

interreilattiin ja Meksikon pikajunas-
sa rahat vanhaltapiialta seitsemän
kertaa ryöstettiin ja niinpä asema sit-
ten suljettiin.

Vuonna 1996 Elokuva Suomessa
vuosia täytti ja Äetsän kuorolaiset
taas kerran näytti. Iloiset elokuväsä-
velet ohjelmistoon otettiin ja nuorisot-
alo elokuvateatteriksi lavastettiin
"Me tulemme taas" kameralla kuvattiin.
Oli Liisaa Ihmemaassa, Lumik-
kia ja Peppi Pitkätossuja sekä Kau-
nista Veeraa kahvilassa. Elvis ja yh-
tye Presto yleisön hurmasi kunnes
Leningrad Cowboys lavalle kurvasi.
Käsikirjoitusta vihasti selattiin ja
niinpä filmiä viidesti kelattiin.

Näin cabareen tekemistä muistel-
tiin ja kahvia pannusta kaadeltiin,
lauseet muotoili Aaltoska ja näppäi-
miä käytteli Ketoska 30. 9. 1996.

We did it again! (Me teimme sen taas)

Jo neljäs kabaree on onnellisesti ta-
kanapäin. Hauskaa on riittänyt teki-
jöllä, esiintyjillä ja toivottavasti
myös katsojilla. Kabareet ovat olleet
hyvin erilaisia aiheiltaan. Ensimmäi-
nen oli merimieskabaree. Toinen
koottiin 50-, 60- ja 70-luvun iskel-
mistä. Kolmannen kabareen nimi oli
"Kuulakallion asemalla", joka tehtiin
valtion rautateiden 100-vuotisjuhlien
kunniaksi. Viimeisimmässä kaba-
reessa "Me tulemme taas" juhlistetiin
elokuvan 100-vuotissyntäreitä.

Kabareissa ovat olleet mukana
Äetsän lapsi- ja nuorisokuorot ja Äet-
sän Kuorojen Tuki ry. sekä joitakin

Elokuvahahmoja kabareesta "Me tulemme taas".

vapaaehtoisia henkilöitä. Kabareissa
mukana oleminen on ollut antoisaa.
On saanut esiintymiskokemusta ja
varmuutta laulamiseen. Ensimmäisen
esityksen jälkeen olo on aina huojen-
nut ja täysien katsojasalien ja ih-
misten positiivisten palautteiden pe-
rusteella on voinut päätellä, että esi-
tys on ollut onnistunut. Tämän jäl-
keen on aina hyvä mieli ja tunne ha-
luta esittää esitys yhä uudelleen. Pie-
net kömmähdykset tuovat esityksiin
omaa jännitystään ja pirteyttä. Tästä
huomataan, että vaikka esityksiin
aina paneudutaankin 110-prosentti-
sesti ei pikku mokiltakaan voi vält-

tyä. Esiintyessä täytyy muistaa, ettei
yleisö ole tullut vain kuulemaan mei-
tä vaan myös näkemään meitä eli täy-
tyy osata näytellä ja elehtiä laulun
tarvitsemalla tavalla. Tällöin yleisö
voi nauttia sekä kuulemastaan että
näkemästään. Kabareen teko ja siinä
mukanaolo on jo itsellään niin hieno
kokemus, että sen muistaa varmasti
hauskana elämyksenä. Uusia ideoita
syntyy koko ajan, jopa esitysten aika-
na, joten kenties me jonain päivänä
tulemme taas!

Kabareissa itse mukana olleina
kuorolaisina Marja Rantanen ja Riik-
ka Pausola 30. 9. 1996

*"Leningrad
cowboys"
-kabareeryhmä
suri
esityksessään
"Mikset mua
huomaa".*

Sampo Heino
Kasvintuotannon tarkastuskeskus, Loimaa

Miten luomutuotantoa valvotaan?

Kaarlo Satimus luomupellolla.

Luomutuotannon valvonnan tavoitteena on taata kuluttajille aidot luomutuotteet pellolta kauppaan asti. Valvonta ei kuitenkaan perustu ensisijaisesti yksittäisten tuotteiden analysointiin vaan tuotantopaikoilla – maatiloilla ja jalostusyriyksissä – tehtäviin säännöllisiin tarkastuksiin. Siksi jokaisen viljelijän, jalostajan ja pakkaajan, joka myy tuotteitaan luonnonmukaiseen viljelyyn viittaavilla merkinnöillä on kuuluttava luonnonmukaisen maataloustuotannon valvontajärjestelmään.

Suomalaisissa tuotantoehdoissa korkea vaatimustaso

Valvontajärjestelmään liittyessään viljelijä sitoutuu noudattamaan Euroopan yhteisöjen neuvoston asetusta luonnonmukaisesta maataloustuotannosta ja siihen viittaavista merkinnöistä elintarvikkeissa ja maataloustuotteissa. EU-asetus on EU:n jäsenmaissa ja ETA-sopimuksen tehneissä maissa suoraan lainsäätöasetuksena noudatettava säädös. Se määrää luomutuotannon vähimmäisvaatimusten lisäksi myös muista valvontajärjestelmän pääperiaatteista. EU-asetuksen vaatimusten lisäksi useimmat suomalaiset luomuviljelijät noudattavat ympäristötuen ehtoihin liittyviä lisäehtoja sekä Luomu-Liiton tuotanto-ohjeita.

Lakitasoisia EU-asetusta tiukempia viljelyehtoja on asetettu Suomessa maatalouden ympäristötukiin kuuluvien luonnonmukaisen maataloustuotannon tukien (ns. siirtymävaihetuki ja tuotantotuki) saamiseksi.

EU-asetusta tiukemmat ehdot on annettu sekä ympäristönsuojelullisten vaatimusten että kuluttajansuojelun

perusteella. Tällaisia ovat määräykset lannan asianmukaisesta käsittelystä, erityisesti vaatimus sen kompostoinnista sekä vaatimus tilan koko kasvinviljelyn siirtämisestä luonnonmukaiseen tuotantoon. Lisäksi on erikseen määritelty tilan ulkopuolelta tuotavien lannoitteiden ja maanparannusaineiden sisältämien raskasmetallien sallitut enimmäismäärät keskimääräisenä kuormituksena viljelykierron aikana peltohehtaaria kohden. Myös tuotannossa sallittujen kasvinsuojeluaineiden lukumäärää on kansallisissa ehdoissa rajoitettu: esimerkiksi kuparisuolojen käyttö luomuviljelyssä on Suomessa kielletty.

Käytännössä tiukemmat säädökset pohjautuvat kansallisiin luonnonmukaisen viljelyn käytäntöihin, joista tärkeimmät ovat Luomuliitto ry:n ”Luonnonmukaisen maataloustuotannon ehdot”, jotka käytännössä tulivat valtion siirtymävaihetuen ehdoiksi jo vuonna 1990. Täten luomutukisopimusviljelijä täyttää helposti myöskin Luomu-Liiton leppäkerttumerkin käyttö-sopimuksen edellytyksenä olevan vaatimustason.

Luomuviljelyä valvotaan tarkastuskäynnin

EU-asetuksen edellyttämästä luonnonmukaisen maataloustuotannon ja luonnonmukaisesti tuotettujen elintarvikkeiden valvonnasta on säädetty maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä.

Luonnonmukaisen maataloustuo-

tannon valvonnan järjestämisestä vastaava viranomaisena on Suomessa maa- ja metsätalousministeriö. Viljelijän ja tilan hyväksymisestä valvontajärjestelmään päättää alueen maaseutuelinkeinopiiri. Luonnonmukaisen maataloustuotannon valvonnan ohjeistaa ja rekisteriä viljelijöistä pitää kasvintuotannon tarkastuskeskus (KTTK).

Käytännössä luonnonmukaisesti viljeltyjä tai luonnonmukaiseen viljelyyn siirtymässä olevia viljelmää valvotaan vähintään kerran vuodessa tehtävin tarkastuskäynnein. Tarkastuskäynnin aikana käydään läpi tilan kaikki peltolohkot sekä tuotantotilat ja varmistetaan, että viljelytoimenpiteet ja tuotanto-olosuhteet ovat tuotantoehtojen mukaisia. Viljelijällä on velvollisuus pitää yksityiskohtaisia muistiinpanoja kaikista tilalle hankituista tuotantopanoksista ja myydyistä tuotemääristä sekä ostajista. Tarvittaessa tarkastajalla on oikeus ottaa maa- ja tuotenyhteitä analysoitavaksi sekä tutkia tilan kirjanpito. Tarkastajat valtuuttaa KTTK.

Viljelijät valvontajärjestelmään ja vuosittaiset tuotantotarkastukset hyväksyy maaseutuelinkeinopiiri. Apunaan piirillä on luonnonmukaisen maataloustuotannon tarkastuslautakunta, jossa ovat edustettuina kuluttajat, viljelijät, elintarvikkeviranomaiset ja maaseutuelinkeinopiirit. Tuotantoehtojen rikkomuksissa viljelijöille voidaan antaa huomautuksia, poistaa luomutuotantoon viittaavat merkinnät tuotteista, estää tuotteiden markkinoillepääsy sekä erottaa viljelijä valvontajärjestelmästä. Tahallaan aiheutetusta sääntöjenrikkomuksesta tai törkeästä huolimattomuudesta voidaan tuomita sakkoihin.

Kallialan koulu 90 vuotta

Matti Niemen juhlapuhe Kallialan koululla 15. 9. 1996

Arvoisat vuosijuhlan osanottajat

Lupauduttuani puhumaan tämän opinahjomme 90-vuotisjuhlassa olen yrittänyt palata ajassa yli 50 vuoden taakse. Elli Heinonen esittää tässä tilaisuudessa myös muisteluja, mutta sallittaneen minunkin, vaikka aikaperspektiivini on jonkun verran lyhyempi, tuoda julki, mitä 40-luvun kansakoululaiset opintiehellään näkivät ja kokivat Kallialan koulussa.

Kouluun lähtö on yksi ihmiselämän suurista käännekohdista. Silloin se oli vielä suurempi kuin nykyään. Vanhempien hoivissa elämä ei antanut vaikutteita ja virikkeitä siinä määrin kuin nykyinen informaatioyhteiskunta. Kun syksyllä 1942, jolloin jatkosotaa oli käyty jo toista vuotta, kuusivuotiaana arkalaisena vanhemman sisareni kädestä lujasti kiinnipitäen tulin silloiseen alakouluun, meitä oli vastassa opettajamme Elsa Hahl. Elsa Hahl oli usein hyvin surullinen. Hän oli menettänyt miehensä. Mekin surimme hänen puolestaan. Yleensäkin, vaikkemme täysin tajuneet sodan vakavuutta, koimme elämämme jotenkin painostavana. Useimpien isä oli rintamalla. Äidin kanssa kävin sankarihautajaisissa. Vieläkin voin korvissani kuulla kaatuneitten kunniaksi ammutut kiväärin laukaukset.

Elsa Hahl oli hyvä opettaja, jonka johdolla opimme lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Eväitteen lisäksi saimme keittolasta kaalisoppaa, marjapuroa jne., joten kova nälkä ei lie ollut kellään. Marjoja kerättiin metsästä ja tähkäpäitä pelloilta. Puute oli lähinnä vaatteista ja kengistä. Puukengät likosivat syksyn ja kevään märillä keleillä. Kumisaappaat olivat harvinaisuus.

Pian meille selvisi, että yläkoulussa oli opettajana tosi persoona – usein ankarakin Vihtori Pakula, joka huolehti järjestyksen säilymisestä koko pihalla. Sillä saralla riittikin työtä, kun kallialalaiset selvittelivät välejä koulun päätyttyä tapellen vihatulalaisten kanssa. Ilman mitään asiallisia perusteita ensinmainitut pitivät itseään ylivertaisina jälkimmäisiin nähden puhumattakaan pohjalanjärviläisistä, jotka mielestämme olivat täysin mettämaalaisia.

Vaihtelua kouluelämään toivat sotapakolaiset Karjalasta, Inkeristä ja Helsingistäkin. Inkeriläisiä perheitä asui useissa Kallialan taloissa; Harolla Kiurut ja Mottisella Hutterit. Aarno Kiurun kanssa ystäväystyin. Karjalaiset ovat löytäneet paikkansa, helsinkiläiset palasivat koteihinsa. Inkeriläiset kokivat traagisen kohtalon, jos eivät älynneet paeta. Mieleeni on

tullut etsiä Aarno Kiuru Venäjältä. Lieneekö enää elossakaan.

Yläkoulun ensimmäisillä luokilla meillä oli naisopettajia. Pakula opetti voimistelua ja käsitöitä. Hänen erittäin isänmaallinen mielenlaatunsa tuli kuitenkin hyvin konkreettisesti esille. Itäisiä naapureitamme hän nimitteli aika rumasti. Topeliuksen Maamme kirjan opit kodista, uskonnosta ja isänmaasta menivät hänen opettamanaan tehokkaasti perille. Jotkut jatkosotaan vapaaehtoisena osallistuneet ovat kertoneet, että tuskin olisivat lähteneet ilman Pakulalta saamia vaikutteita. Saattoipa hän kysyä joltakin miehenalulta, etkö tiedä missä sinun paikkasi on. Niinpä Kallialan koulun oppilaitten uhri isänmaalle on ollut raskas, mistä kertoo sankaritaulu tuossa seinällä. Miltei joka toisesta savusta sotaan lähtenyt jäi palaamatta elävänä.

Myöhemmin on selvinnyt nuoremmillekin, että Pakula oli todellinen monitoimimies, monen hyvän asian alkuunpanija ja kehittäjä. Useimmat silloin koulua käyneet varmasti muistelevat opettajiaan kiitollisuudella ja kunnioituksella. Opettaja Pakula kuoli 84-vuotiaana 1960-luvulla. Tuolloin Sarkosen Elsa soitti minulle ja sanoi, että sinä poika pidät puheen Pakulan arkun äärellä. Puheen sitten

Tyrvään Pyhän Olavin kirkon ja Kallialan kylän kulttuurimaisemaa.

pidinkin. Sisältöä en muista. Valitet-
tavasti teksti on ajan saatossa huk-
kaantunut. Itse surujuhla oli arvokas
tilaisuus.

Yleisimpiä kiistelyn aiheita sivi-
stystoimen budjetin laadinnassa on 90-
luvulla ollut kyläkoulujen säilyttämi-
nen tai lakkauttaminen. On ymmär-
rettävää, että koulu lakkautetaan, jos
oppilaat miltei tyystin loppuvat. Hel-
singin viranomaispäätäjien ohjailun
vähennyttyä kuntien koulutoimistoissa
on ruvettu vertailemaan isojen ja
pienien koulujen kustannuksia ja nii-
hin vedoten, vaikkakin oppilasmäärä
on ollut ihan siedettävä, on lähde-
ty esittämään joittenkin koulujen lak-
kauttamista. Vuotuiset käyttötalous-
menot saattavat suuressa koulussa ol-
la esim. 12.000 markkaa oppilasta
kohti, kun pienessä kyläkoulussa ne
voivat nousta jopa yli 30.000 markan.
Välitön seuraus on ollut kyläläisten
asettuminen vastahankaan.

Erilaisia malleja on rakenneltu
Vammalassakin. En ole välttynyt vai-
kutelmalta, että joissakin tapauksissa
on ajettu enemmän opettajien etua
kuin oppilaitten, mitä ei voi missään
nimessä hyväksyä. Joitakin näkökoh-
tia on saatettu jättää päättäjille kerto-
mattakin. Myllymaan ja Vaununperän
koulujen lakkauttaminen yhtäaikaises-
ti ei ollut viisasta. Virhe oli, että ko-
kylien asukkaat ryhtyivät sysimään
toisaan eli kummallekaan osapuolel-
le ei sopinut toisen kylän koulu.

Tänään juhlapäiväänsä viettävän
Kallialan koulun oppilasennustet
ovat riittävät. Jos Muistolassa opetet-
tavien väheneminen aiheuttaa ongel-
mia, vaaditaan melkoisesti rohkeutta
esittää Kallialan koulun lakkautta-
mista. Uskon, että kyläläiset ja myös
täältä olevat päättäjät taistelevat kou-
lunsa puolesta. Jo useita vuosia sitten
Kallialan ja Muistolän koulupiirin
raja siirrettiin vanhalle paikalleen Sa-
takunnan tienhen Niemen Tehtaitten
eteläpuolelle eli Kallialan ja Sastama-
lan kaupunginosien rajalle. Merkillis-
tä kyllä ja ainakin minulle on aivan
uusi asia, että lukuisa joukko Kalli-
alan koulupiirin oppilaita käy Muis-
tolassa. Oppilaitten vanhempia on
syytä kuulla, mutta voidaan myös ky-
syä, mikä vaikutus heidän mielipi-
teisiinsä on ollut esim. 2–3 vuotta sit-
ten käydyllä keskustelulla koulun
lakkauttamisesta. Vierailin koululla
jokunen päivä sitten monen vuoden
tauan jälkeen. Koulu, opettajat, muu
henkilöstö ja oppilaat tekivät hyvän
vaikutuksen. Oppilaille oli opetettu
hyviä käytöstapoja. Rakennuksissa
sen sijaan on erinäisiä puutteita, jotka
ovat kohtuullisin kustannuksin kor-

jattavissa. Ryhtyisimmekö talkoisiin
yksissä tuumin. Kaipa silloin rahaa ja
rakennusaineita löytyisi.

En malta olla vielä puuttumatta
meitä kaikkia Kallialassa ja Vihattu-
lassa asuvia koskettavaan asiaan.
1990-luvun alussa ympäristöministe-
riö asetti maisema-alueityöryhmän
selvittämään arvokkaita maisema-
alueita ja niiden hoidon kehittämistä.
Työryhmän mietinnön pohjalta val-
tioneuvosto teki vuoden 1995 alussa
periaatepäätöksen maisema-alueista
ja maiseman hoidon kehittämisestä.
Museoviraston ja ympäristöministe-
riön selvitys valtakunnallisesti mer-
kittävistä kulttuuriympäristöistä jul-
kistettiin vuonna 1993. Samana
vuonna valtioneuvosto nimesi Suo-
men kansallismaisemat. Valtakunnal-
lisesti arvokkaita maisema-alueita
valtioneuvoston periaatepäätöksessä
on 156 kpl, niistä kaksi on Vammalan
alueella. Valtioneuvosto nimesi 27
kansallismaisemaa ja niistä yksi,
Rautaveden kulttuurimaisema on
Vammalassa. Rautaveden kulttuuri-
alueella asuminen on suuri onni, mut-
ta se merkitsee myös velvoitteita.
Meidän on hyväksyttävä, että uudis-
rakentamista ja vanhojen korjaamista
säännellään aivan eri tavalla kuin
muualla.

Lainaus kirjasta Pirkanmaan kult-
tuurihistorialliset kohteet: "Rautave-
den länsirannan kulttuurimaisema.
Kallialan, Rautajoen, Vihattulan ja
Heinon kylien välinen kulttuurimai-
sema on maakunnan edustavimpia,
sillä siinä yhdistyy poikkeuksellisella
tavalla luonnon- ja kulttuurimaisema.
Alue on esihistoriallisista löydöistä
rikas ja vajaan viiden kilometrin
päässä toisistaan on kaksi keskiai-
kaista kirkkoa. Sijainniltaan eriy-
tyisen huomattava on Tyrvään vanha
kirkko, koska se näyttäytyy paljaana
Rautaveden pistävällä nimellä. Koko
maisema näkyy hyvin sekä Tampe-
re–Pori rautatielinjalle että uudelle
maantielle. Ikivanha maantie on säi-
lynyt linjaukseltaan perinteisessä
asussaan ja muodostaa luonteenomai-
sen tarkastelureitin. Alueen vanhin
kulkureitti on luonnollisesti ollut ves-
istö. Rautaveden rantamaisemaa on
pidettävä valtakunnallisesti erittäin
merkittävänä näkymänä, jossa tulisi
pyrkä tapahtuneiden vaurioiden kor-
jaamiseen."

Kallialan koulu sai mineriittikuoren
1950-luvulla. Mikä kumma sai mei-
dät suomalaiset 50–60-luvuilla eri-
laisten muotioikkujen perässä vau-
rioittamaan vanhaa rakennuskanta-
tamme uusilla materiaaleilla, muut-
tamaan ikkunarakenteita jne. Vanhoja

korjauskelpoisia rakennuksia purettiin,
uudisrakennukset usein enempi
pilasivat maisemaa kuin kaunistivat.
Vanhoja pitkään suvussa olleita huo-
nekaluja myytiin pois, poltettiin tai
siirrettiin tallin vinnille toisarvoiseen
käyttöön. Järkyttäviä esimerkkejä on
täällä Pirkanmaalla ja Satakunnassa,
mutta ilmeisesti vielä enemmän Poh-
janmaalla.

Toivon, että rakennushankkeita
suunnitellessanne otatte huomioon
Rautaveden kulttuurimaiseman edel-
lyttämät vaatimukset. Viranomaisten
näkömystyksiä ei pidä kokea haittaavana
byrokraatiana, vaan aitona huolena sii-
tä, minkälaisena tämän kulttuurimai-
seman jätämme seuraaville sukupol-
ville. Tässä katsannossa tämä kou-
lummekin olisi palautettava kauniiksi
puurakennukseksi, mitä se ennen on
ollut.

Hyvät kuulijat

Antero Varelius kertoo kirjassaan
Kertomus Tyrvään Pitäjämästä 1853:
"Sivistyksen edistytymiseksi ei ole
kasvavalla kansalla mitään varsinai-
sta koulua, vaan on lasten opetus van-
himpain velvollisuutena, ja monet
näistä täyttävät aivan huonosti vaati-
mukset. Sen tähden ovat papit suviai-
koina kutsuneet huonoja lukioita
kirkkoon pyhäiehtoopuoliksi, ja aset-
taneet Lukkarin ja Suntion niitä ta-
vauttamaan ja lujettamaan; sama teko
on huonompain kanssa rippis-koulus-
sakin. – Yhtenä kesänä, toistakym-
mentä vuotta sitten pidettiin Kalli-
alassa sunnuntai-koulua, jossa opetet-
tiin lukemaan ja kirjoittamaan; taas
vuonna 1851 oli samassa paikkaa kir-
joituskoulu sunnuntaiiehtoopuolina ja
muutamina arkipäivinä (tässä kävi
oppilaita kuudettakymmentä, toiset
enemmän toiset vähemmän aikaa)."

Ensimmäinen kansakoulu perustet-
tiin Tyrvälle 1873. Tämän päivän ih-
misten on vaikea edes kuvitella olo-
suhteita kansansivistystyön alkutai-
paleella yli sata vuotta sitten. Kansa-
koululaitoksen ja sen jälkeen tulleen
peruskoulun saavutukset ovat olleet
suurenmoiset.

Kallialan koulu on ollut 90 vuotta
mukana omalla panoksellaan, josta
tänne kokoontunut juhlaväki haluaa
kiittää yhtä hyvin nykyisiä kuin entis-
iäkin opettajia ja luottamushenkilöi-
tä. Kun kuusikymmentä täyttäneenä
40-luvun koululaisena mieli haikeana
kysyy itseltään, mitä opetuksia Kalli-
alan koulu sen ikäisille antoi, vas-
tauksen voi kiteyttää muutamaan sa-
naan. Ahkeruuden ja työn kunnioitta-
misen, kotiseuturakkauden, uskon-
non, rakkauden isänmaahan ja kans-
saan. Elämän perusevää se antoi.

Oli toinen pääsiäispäivä. Olimme jälleen matkalla Lappiin. Lea Saukkonen lupasi pakkasia, joten villaista rinkkaan. Alue, jolle nyt suuntasimme oli meille ennestään suurimmaksi osaksi tuntematon. Matkaseura oli entinen. Aarne ja Eila Mäkinen ja allekirjoittanut.

Onni Kallio

Ailakkajärveltä Aatsalle

Ailakkajärvellä olen käynyt pari kertaa aikaisemminkin. Siitä oli nytkin hyvä aloittaa vaelluksemme.

Valtatien varresta Ailakalle johti kelkkatie, mutta se oli yöllisen lumisateen ja tuulen ansioista tukkiintunut. Minun suomupohjani luistivat ja lipsuivat ihan kiitettävästi. Eilan ja Aarnen ei tehnyt kumpaakaan. Pitoa oli sekä ylä- että alamäessä.

Illalla majalla me teimme työnjakoa. Eila ja Aarne lähtivät haukkamaan happea ja minä pienensin polttopuut. Yöllä ryöhähti voimakas myrsky joka saman tien pyyhkäisi reventuletkin taivaalta. Aamuksi se kuitenkin maltoi mielensä ja saatoimme aloittaa matkanteon ihan miellyttävissä olosuhteissa.

Ailakalle jätimme hyvästit aamukahdeksalta. Aluksi saimme hiihdellä kolme ja puoli kilometriä, viitoitettua reittiä, joka kuitenkin näytti johtavan Peerajärvelle. Poikkesimme siltä, sillä tavoitteemme ei ollut Peerajärvi. Pyrimme Puvrrasjohkalle.

Meillä oli tieto, että tupa on vaikeasti löydettävissä. Siltä se todella näytti kartastakin. Se oli merkittävä vaivaiskoivumetsän sisään. Sen verran olimme kuulleet, että sen katto näkyy tunturin rinteelle kilometrien päähän, kun vain osaa katsoa oikeaan paikkaan.

Kun puustoalueelle ei ollut hangenkantoa, yritimmekin pysyä rinnealueella. Rinnettä saimmekin hiihdellä paikoin hyvinkin kovalla kaljamolla noin yhdeksän kilometriä. Sitten sattui se mitä eniten pelkäsimme saake lumipyry. Se tuli täysin yllättäen niin kuin se Lapissa saattaa tulla. Se oli kuitenkin lyhytaikainen ja kohta taas aurinko paistoi.

Viimeisen luettavan karttamerkin

kohdalla päätelimme matkaa olevan kolme kilometriä. Etenimme ja tuijotimme alhaalla kasvavaan koivikkoon. Samalla pudottauduimme alemmaksi alueelle, jossa kasvoi siellä täällä vaivainen koivunkränä. Yhden oksalla oli sidottuna kretuliininen muovipussi. Samalla löytyi moottorikelkan ura ja muovipussi puussa. Tiesin että olemme lähestymässä tupaa. Reitti oli viitoitettu puualueelle. Siitä ei meillä ollut ennestään mitään tietoa.

Eila, jolla oli kotkan silmät, havaitsi tuvan jo noin kilometriä ennen. Tuvalle ennätimme klo 12:n maissa.

Tupa oli kylmä. Edelliset vaeltajat olivat poistuneet sieltä vieraskirjamerkinnän mukaan pari päivää sitten. Mökki lämpeni kuitenkin nopeasti hyvän kaminan ja kuivien puiden ansiosta.

Tänään söimme viimeinkin ne nakit, jotka oli määrätty minun kannettaviksi ja jotka jo eilen piti syödä. Ilma oli ihana ikkunasta katsottuna, mutta ulkona puhalteli kylmä tuuli. Ihaillimme ulkopuolella näkyvää mahtavaa maisemaa. Lounaassa näkyi 10 kilometrin etäisyydellä aurin-gossa kylpevät uljaat tunturit. Välissä oli notkelma useine järvineen, jotka nyt olivat lumen peitossa. Muutaman kymmenen metrin päässä hyppeli riekkoparvi puusta toiseen. Kesällä varmasti ihana paikka.

Ruokailtuamme ja päälle torkahdettuamme kaverini lähtivät jälleen maastotiedusteluun. Minä katsoin saavani päivästä paremman hyödyn, kun katselen ikkunasta ulos ja odotellen iltapäivän kahvia.

Vaeltajille on kirjoitettu tupien käytöstä yksiselitteiset säännöt. Se edellyttää muun muassa puiden pilkko-

mista. Totesimme kuitenkin että kirvestä ei ollut, tai oli terä, mutta ei vartta. Totesimme tilanteen. Kirves oli, mutta vartta vailla. Kun puita kuitenkin oli liiterissä, valikoimme niistä pesään sopivimmat ja saimme velvolisuutemme hoidetuksi.

Sitten Kutukoskelle

Tälle päivälle kertyisi hiihtomatkaa 30 kilometriä. Eihän matka mikään, ellei siihen sisälletäisi parinkymmenen kilon rinkkaa ja muuta tilpehööriä mukaan. Kun matkaa tehdään jäätiköillä ja moottorikelkan jäljissä, jotka ovat osittain tuiskulumen peitossa, umpihangessa ja niin edelleen, joten aikaahan siihen tuhraantuu. Meiltä meni matkaan 7 tuntia ja 15 minuuttia. Päivän hiihto muuten oli yksitoikkoista puurtamista tasaisessa maastossa järviä ja puroomia seurailen.

Muuta kerrottavaa päivästä

Eräässä laskussa pienelle järvelle sukseni putosivat keljan jäljestä upotavaan hankeen. Seuraava havaintoni oli, että olin vatsallani syvällä hangen sisässä. Totesin olevani aidossa V-asennossa mutta liikkumattoman kohdassa, jossa lumen vahvuus oli 70 senttimetriä. Kesti kauan ennenkuin sain toisen suksistani alleni ja sauvat siihen asentoon että voin työntää itseni ylös ja voi, voi, kuinka paljon se rinkka painoi siellä selässäni.

Seuraava tavoitteemme Kutukoski. Aurinko paistoi täydeltä terältään. Aluksi hiihtelimme kymmenen kilometriä, avoimia soita ja pieniä järviä pitkin, kunnes eteemme aukeni viisi

Puvrrasjohkan tupa.

kilometriä pitkä alimmainen Vuontisjärvi. Eila alkoi valitella kasvojaan, sillä aurinko ohuen otsonikerroksen lävitse oli tehnyt tehtävänsä.

Saavuttuamme Kutukoskelle meitä oli vastassa pieni ja kesy lintunen. Valkoinen ja vikkela, poskissa jotakin tummaakin. Jätimme sille osan ryyneistämme. Sitten meillä oli illalla lätkykestit. Paistinpanna ei ollut, mutta tempu tehtiin trankian kanssa. Vähän ne olivat paksunsorttisia ja sitkeitäkin niinkuin juuston palasia, mutta voi pojat sitä lätkyjuhlaa!

Täällä oli polttopuina tuotu koivu-pötkelöitä. Tuvan lämpeneminen oli hidasta, ja tunnustettava on, että kyllä minä siellä vähän palelinkin (nyt sairastan nuhaa). Niitä pötkelöitä me siinä sitten pilkoimme ulkona kiiltävän jäätikön päällä. Uskokaa pois, Lapin koivu on sitkeää.

Nyt ei Eila enää lähtenyt iltalenkille. Hänellä oli muuta hommaa. Naamaa kirvelsi. Pitkin iltaa hän sitä siinä niveoi ja siinä sivussa valmisti itselleen nuutipukinnaamarin kasvosuojukseksi seuraavaa päivää varten.

Viimeinen tavoite, Aatsalle

Yöllä oli vetänyt pilveen. Ulkona puhalsi napakka tuuli, mutta meidän onneksemme selän takaa. Alussa hiihtelimme Ylimmäistä Vuontisjärveä pitkin noin neljä kilometriä. Tällä osuudella kaipasimme purjeita. Järven päästä otimme suunnan 37 astetta ja lähdimme tunturille tuulen tuiverukseen. Näkyvyys oli huononlainen. Ylhäällä oli jonkinlaista tunturinsumua. Nousua riitti noin viisi kilometriä ja laskusuutta saman verran. Tähtäsimme koivikkoalueelta alka-

van tien päähän. Ylimmällä kohdalla havaitsimme suoraan edessämme olevan linkkitornin, jonka totesimme olevan 15 kilometrin päässä. Erinomainen maamerkki suunnistajalle. Osumistarkkuus "rastillemme" oli kuitenkin sen verran huono, että ohi me kahlattiin.

Eteemme ilmestyi poikittaissuuntainen syvä rotko. Olimme edenneet vaivaiskoivualueelle, jossa lumen vahvuudeksi arvioimme 70–80 senttimetriä. Kummalta puolelta kierrämme? Vasemmalla etumaasto näytti harvemmalta. Valitsimme sen.

Saimmekin allemme jonkinlaista hangenkantoa, mutta vain lyhyelti. Sitten se loppui. Eteenpäin. Muuta mahdollisuutta ei ole. Saimme kahlata suolivyötä myöten vajottavassa hangessa 100–150 metriä vaivaiskoivujen seassa. Se matka otti aikaa puolitoista tuntia. Välillä saimme allemme heikosti erottuvan moottorikelkan jäljen. Se tuntui vievän haluamaamme suuntaan. Jälki johti kuitenkin vain syvemmälle koivikkoon, jossa se teki U-käännöksen. Niin oli vain palattava takaisin.

Saavutimme jonkinlaisen aukean reunan jossa hanki paikoitellen kannatti. Noin 150 metriä edettyämme tavoitimme paljon ajatun kelkkatien. Mikä riemu! Olimme jälleen kantavalla pohjalla.

Nyt vain pitäisi päästä Aatsalle. Tunturi on silmissä. Mökki ei ole tunturin juurella. Sinne on linnuntietä noin kaksi kilometriä. Mitään kantavaa jälkeä ei näy. Edessä on vain syvä rotko.

Hiihtelimme kelkkatietä edestakaisin. Kaikki kulkivat poikittaissuuntaan. Luimme karttaa, uskoimme ja toivoimme. Pitkän pohjoiseen johta-

neen tutkimusmatkamme jälkeen palasimme taas takaisin. Selvääkin selvempää oli, että kahlamaan emme enää ala. Nyt otetaan suunta päätien varteen. Sille pääsee varmasti moottorikelkkatietä pitkin.

Kello oli viisi. Nälkä alkoi vähitellen kurnia suolia. Aamupuuron olimme syöneet puoli kahdeksalta. Eilan perunamuusia teki jo kovasti mieli.

Meillä oli mukana kevyt lapio kaiken varalle. Uskoimme, että tilanteen niin vaatiessa pystymme viettämään yöme makuupusseissa lumeen kääriintyneenä avoimen taivaan alla. Telttaa emme ottaneet mukaan. Painoa oli jo ilman sitäkin riittävästi.

Nyt sitten vain hiihdellään valtatielle ja etsitään jostakin vuokrattava mökki. Lapin vaellusmatkoilla pitää varautua kaikkeen. Yksi selvä ja tinnimätön sääntö on se, ettei missään vaiheessa saa menettää mielenmalttiaan. Missään vaiheessa ei myöskään pidä yliarvioida voimavarojaan. Siellä ei avunhuuto kuulu.

Lappi kuitenkin houkuttelee sitä joka sinne on sydämensä vanginnut. Sitä sitten sanotaan Lapin hulluudeksi ja taidatkos sitä sen selvemmin sanoa.

Eilan laittama perunamuusi syötiin vasta yhdeksän maissa Ropin mökissä numero neljä. Sitä ennen saunoimme kunnolla, eikä siinä kauan jähkailtu, kun pujottauduttiin jälleen makuupusseihin ja uni vei joukkoa.

Viimeisen vaelluspäivän kohokoh-tia ovat aina oman auton saavuttaminen, sauna ja puhtaat alusvaatteet. Ja mikä erikoisinta: Tarjosi matka sitten aurinkoa tai räntää, luistavaa latua tai lumessa rämpimistä, aina siitä jää yhtä hyvä muisto.

Lounais-Pirkanmaan seutukunta tilastojen valossa

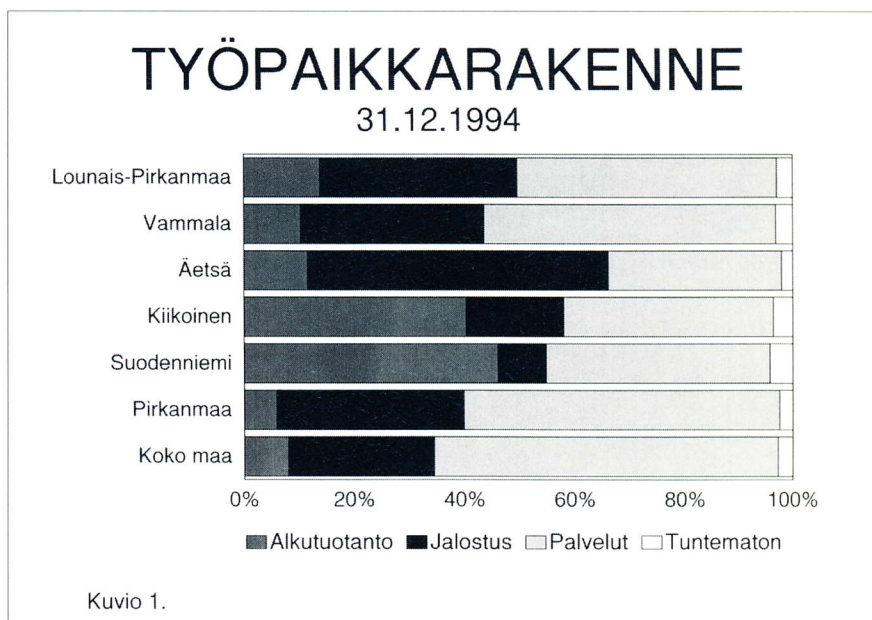
Suomen liittyessä Euroopan Unionin jäseneksi vuoden 1995 alusta tuli väistämättä eteen myös Suomen tilastojärjestelmän yhteensovittaminen EU:n vaatimusten ja standardien kanssa. Alueellisissa tilastoissa yhteensovittaminen merkitsi EU:n käyttämän NUTS-alueuokitusjärjestelmän käyttöönottoa myös Suomessa. NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) on viisiporainen hierarkkinen alueuokitusjärjestelmä, jossa maa jaetaan eri kokoiisiin alueisiin, joita sitten käytetään kulloisenkin tarkastelun edellyttämän tarkkuustarpeen mukaan.

NUTS 1 -tasolla Suomessa on kaksi osaa: Manner-Suomi ja Ahvenanmaa. NUTS 2 -tasolla maamme on jaettu kuuteen suuralueeseen, jotka ovat: Uusimaa, Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi, Pohjois-Suomi ja Ahvenanmaa. Vammalan seutu kuuluu Etelä-Suomen suuralueeseen, kuten koko Pirkanmaan maakunta yhdessä Satakunnan, Varsinais-Suomen, Hämeen, Päijät-Hämeen, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan maakuntien kanssa. NUTS 3 -tason muodostavat maamme 19 maakuntaa. NUTS 4 -tasolla on Suomi jaettu 88 seutukuntaan. Tarkimpina aluetasona on NUTS 5, jonka muodostavat Suomen 455 kuntaa.

Seutukunnat otettiin alunperin käyttöön 1994 aluekehityslakien perusaluejaoksi. Niiden tilastollinen käyttö on jatkuvasti yleistynyt ja mm. EU:n aluekehittämissuunnitelmat ja tukimarkat jaetaan seutukunnittain. Tässä kirjoituksessa tarkastelen tilastojen valossa Lounais-Pirkanmaan seutukuntaa, jonka muodostavat Vammalan, Äetsän, Kiikoisten ja Suodenniemen kunnat.

Työpaikkarakenne

Lounais-Pirkanmaan seutukunnan työpaikkarakennetta leimaa jalostussektorin (teollisuus, kaivannaistoiminta, rakentaminen) suhteellinen voimakkuus. Työpaikoista peräti 35,7 % löytyy jalostuksesta, kun vastaava luku Pirkanmaalla keskimäärin on 33,9 % ja koko maassa 26,4 %. Äetsä onkin yksi maamme teollisimmista paikkakunnista, eikä Vammalassakaan jalostuksen osuus työpaikoista ole suinkaan vähäinen. Itse asiassa vain Kaskisten, Kuoreveden, Sahalahden, Raahan ja Perttelin kunnissa on jalostuksen osuus työ-

paikoista suurempi kuin Äetsässä. Vammala löytyy sijalta 108.

Toisaalta Lounais-Pirkanmaalla myös maatalouden osuus elinkeinorakenteessa on suurempi kuin maassa keskimäärin ja huomattavasti suurempi kuin Pirkanmaalla koko maakunnan tasolla. Maatalouden osalla tietysti kunnostautuvat erityisesti Kiikoinen ja Suodenniemi. Vastavasti palvelusektorin suhteellinen osuus jää Lounais-Pirkanmaalla keskimääräistä vähäisemmäksi, mikä onkin tyypillistä seutukunnille, joissa ei sijaitse isoja kaupunkeja. Palveluilla on taipumusta keskittyä sinne missä on paljon ihmisiä ja yrityksiä suppealla alalla. (Kuvio 1).

Kuviossa 2 olen kuvannut Lounais-Pirkanmaan seutukunnan vahvoja toimialoja käyttäen mittarina toimipaikkojen henkilöstön määrää täällä verrattuna koko maassa samoilla toimialoilla työskentelevien henkilöiden määrään. Tässä vertailussa vahvimaksi nousee teollisuuden toimialaluokka Muu valmistus, joka kattaa mm. kultasepäntuotteiden, soitinten, leikkikalujen, pelien, urheiluvälineiden ja valaisimien valmistuksen sekä muuta pienimuotoista valmistusta. Muita vahvoja teollisuuden toimialoja ovat kumi- ja muovituotteiden valmistus, kaivannaistoiminta sekä kemian teollisuus. Myös tekstiiliteollisuus, huonekalujen valmistus sekä lasi-, savi- ja kivituuotteiden valmistus työllistävät keskimääräistä enemmän. Nämä luvut eivät liene yllätyksiä ke-

nellekään Vammalan seudun elinkeinoelämää tuntevalle. Ainoa teollisen toiminnan piiriin kuulumaton toimiala, jonka suhteellinen osuus ylittää kaikkien toimialojen prosentiosuuden, on majoitustoiminta. Kuviossa 2 vertaillaan yritystoimipaikkojen henkilöstöä, joten sekä julkisella sektorilla että maa- ja metsätaloudessa työskentelevät eivät sisälly vertailuun.

Lounais-Pirkanmaan seutukuntaprofiili

Kuviossa 3 on esitetty muutamia yleisiä tilastomuuttujia prosentiosuuksina koko maan luvuista. Ensimmäisenä on väkiluku, joka asettaa muille pylväille vertailutason. Jos pylväs on väkilukupylvästä lyhyempi, on kyseisen muuttujan arvo Lounais-Pirkanmaalla asukasta kohden pienempi kuin koko maassa keskimäärin. Jos taas pylväs on ensimmäistä pylvästä pidempi on kyseisen pylvään kuvaaman muuttujan arvo asukasta kohden täällä koko maan keskimäärää suurempi. Lounais-Pirkanmaan seutukunnan väkiluku 31. 12. 1995 oli 23 874 henkilöä, mikä oli 0,47 prosenttia Suomen väkiluvusta.

Suomen naisista Lounais-Pirkanmaalla asui 0,46 % eli 12 202 henkilöä, mikä taas on 51,1 % alueen väestöstä. Koko Suomen väestöstä on naisten osuus 51,3 %, joten tässä suhteessa Lounais-Pirkanmaan seutu-

kunta ei poikkea maan keskiarvosta. Alle 15-vuotiaita Lounais-Pirkanmaan väestöstä oli 18,3 %, mikä on jonkin verran vähemmän kuin lasten osuus koko maan väestöstä, mikä oli 19,0 %. Eläkeikäisiä taas Vammalan seudulla oli runsaasti maan keskimäärää enemmän eli 18,9 % verrattuna koko maan eläkeikäisten prosentiosuuteen, mikä oli 14,3. Vain 26 lounais-pirkanmaalaista puhuu äidinkielenään ruotsia, mikä ei Suomen 294 664 ruotsinkielisen joukosta ole kovinkaan iso siivu. Suomessa vakituksista asuvista ulkomaalaisista Vammalan seudulle oli asettunut 139 henkilöä eli 0,2 % kaikista Suomessa vakituksista asuvista ulkomaalaisista.

Lounais-Pirkanmaan 20 vuotta täyttäneestä väestöstä peruskoulun jälkeisen tutkinnon oli vuoden 1994 lopussa suorittanut 50,4 % (koko maassa 56,8 %). Keskiasteen tutkinnon suorittaneita oli 41,9 % (44,1 %) ja korkea-asteen tutkintoon asti jatkaneita 8,5 % (12,7 %). Perheitä Lounais-Pirkanmaalla oli vuoden 1994 lopussa 6 641, mikä väkilukuun suhteutettuna on lähes maan keskiarvon verran. Lapsettomia pariskuntia oli 39,5 % perheistä, mikä jonkin verran maan keskiarvoa (37,7 %) enemmän. Yksinhuoltajaperheitä sen sijaan oli 11,3 % perheistä, mikä puolestaan on vähän vähemmän kuin maassa keskimäärin (13,3 %).

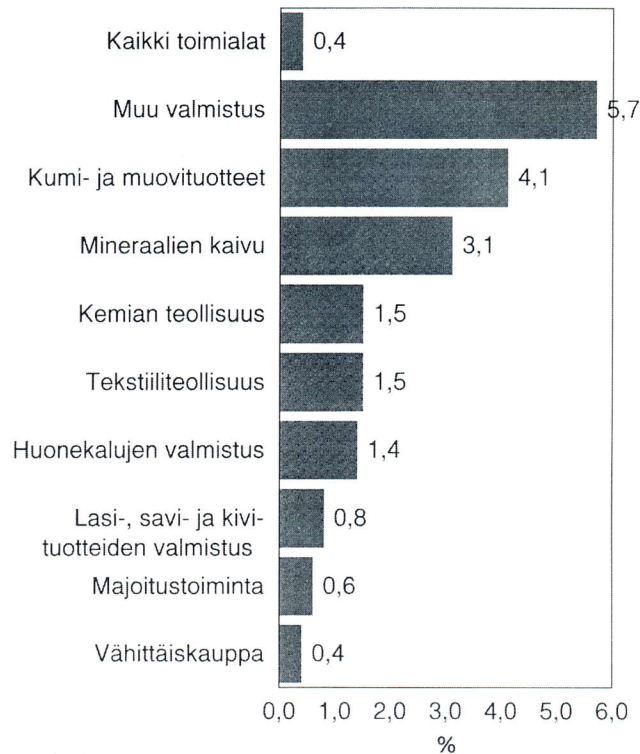
Maatiloja Lounais-Pirkanmaan seutukunnassa oli vuoden 1993 lopussa 1 389 (koko maassa 123 913). Näistä Vammalassa sijaitsi 769, Äetsässä 227, Kiikoisissa 181 ja Suodeniemellä 212. Peltoja oli raivattuna kaikkiaan 23 254 hehtaaria (koko maassa 2 245 890 ha) ja metsäalaa puolestaan oli 40 552 hehtaaria (koko maassa 4 908 015 ha). Koko Suomen maatiloista 1,12 % sijaitsee Lounais-Pirkanmaan seutukunnassa ja peltoista 1,04 %, mistä voidaan havaita, että alueen maatilat ovat hieinan maan keskiarvoa pienempiä.

Asuinrakennuksia Lounais-Pirkanmaalla oli vuoden 1994 lopussa 7 522, mikä väkilukuun suhteutettuna on varsin suuri määrä, mutta on luonnollista seutukunnassa, joissa ei ole suuria asutuskeskuksia eikä näin ollen kortteleittain kerrostaloja suppealla alueella. Myös kesämökkien määrä (2 433) suhteutettuna asukaslukuun vaikuttaa suurelta, mikä johtuu tavanomaista kauniimmasta ympäristöstä ja ystävällisemmistä ihmisistä.

Lähteet: Tilastokeskuksen mikro-ohjelma Kuntafakta.

LOUNAIS-PIRKANMAAN SEUTUKUNTA

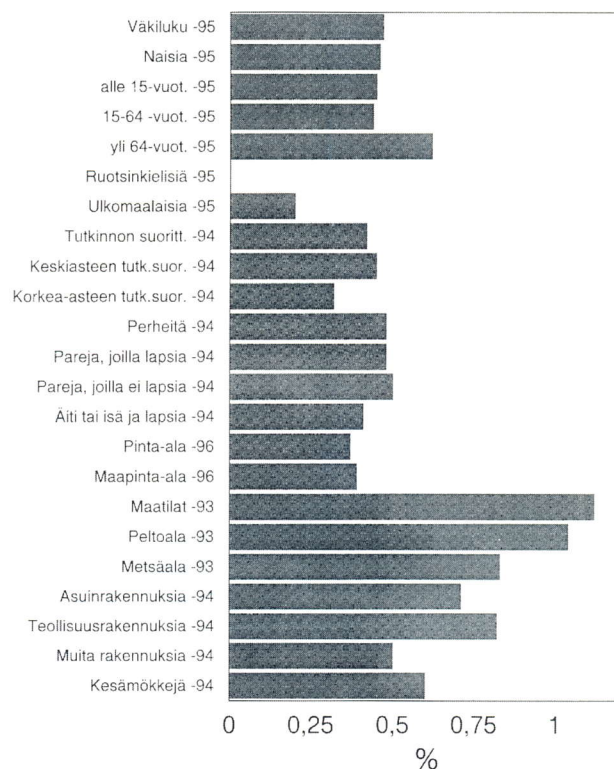
Toimipaikkojen henkilöstön %-osuus koko maan toimipaikkojen henkilöstöstä 8/1995

Kuvio 2.

LOUNAIS-PIRKANMAAN SEUTUKUNTA

% -osuus koko maasta

Kuvio 3.

Hyvää Joulua
Onnellista Uutta Vuotta

VAMMALAN SEUDUN
OSUUSPANKKI

Mahtavat edut käyttöösi heti!

K-kortti on K-kaupparyhmittymän uusi mukavia etuja ja runsasta säästöä tarjoava Etukortti tai Etu- ja maksukortti. K-etukortin omistajana saat joka kuukausi erikoistarjouksia, jotka on tarkoitettu vain K-etukorttilaiselle. Kuukausittaisten erikoisetujen lisäksi oman paikkakuntasi K-ryhmän liikkeet eri tavara-aloilta lähettävät Sinulle postia ja tarjouksia suoraan kotiisi. Ja kaikki edut ovat käytössäsi heti!

K-etukortti on maan monipuolisin

K-etukorttilaisena ulottuvillasi on maan monipuolisin tuotevalikoima. Ruokaa, vaatteita, kenkiä, urheiluvarusteita, elektroniikkaa, rautakauppatuotteita, bensiiniä... K-etukorttia voit käyttää ympäri Suomea käytössäsi on yli 3 000 tasokasta ostopaikkaa. Lisäksi tarjoamme Sinulle erikoisetuja ja palveluja hyviltä yhteistyökumppaneiltamme.

K-etukorttilaisena säästät kaikissa kodin hankinnoissa.

Valitse kahdesta kortista Sinulle sopivin. Käteisasiakkaan valkoinen Etukortti tai maksukorttina toimiva sininen Etu- ja maksukortti.

KIKI SUPERMARKET **SUPERI**

Vammala, Roismalan risteys, puh. 511 2854

Avoinna ark. 9-20 • 9-18

Palveleva
optiikka-, kello-
ja kulta-alan
erikoisliike

SILMÄTERÄ OPTIKKO
**KELLO-OPTIIKKA
NYSSÖNEN**

ONKINIEMENKATU 11, VAMMALA
PUHELIN 03 - 511 2676

Safe'n easy

 EPSIRA OY
PL 72, 38201 Vammala
puh. 03-514 2131

*Käärimme tuotteesi
laadukkaaseen pakettiin*

IDEA
MAINOS

MUSTA PÖRSSI
PARHAAT MERKIT • SOPIVAT HINNAT

Onkiniemenkatu 9 38200 VAMMALA (932) 144 00

Gossard

patricia
of Finland

abecita

Triumph
INTERNATIONAL

PUTIIKKI
Naiselle

Puistokatu 18, Vammala, puh. (03) 514 2665

Laadukkaat liivit ja alusasut

Lojer

Geriatrinen tuoli

Hyvin muotoiltu,
helposti liikuteltava.

Tule koeistumaan.

**VAMMALAN
KONEPAJA OY**

PL 54 38201 Vammala
puh. (03) 511 2667
fax (03) 514 3134

**KOKO PERHEEN
RAVINTOLA**

Rolls
Maukas. Ystävällinen. Nopea.

MARTTILANKATU 8
puh. 511 5015

**SISÜSTA KOTIASI
VALOLLA**

Pöytä- ja lattiavalaisimilla täydennät
yleisvalaistusta sekä luot kodikasta
tunnelmaa.

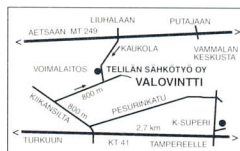
Tule tutustumaan monipuoliseen
mallistoomme.

TÄYDEN PALVELUN VALAISINMYYMÄLÄ

VALOVINTTI

TELILÄN OY
SÄHKÖTYÖ

Ma-pe 8-17, la 9-13. Puh. (03) 514 2536

sen säveltämä ja sanoittama Joulupukki julkaistiin ensi kerran vuonna 1917. Niin kuin Suomi laulakin täyttää ensi vuonna 80 vuotta.

10. joulukuuta

Nyt on viimeinen tilaisuus valmistaa itse kauniit joulukortit. Ainakin muutaman kortin tekeminen on jouluperinteitäni. Lasna ollessa teimme myös joululehden. Hyvänen aika, joulunovelli pitäisi tarkistaa. Se ker- too Maijasta, joka sai joululahjaksi vain punaisen silkkinauhan.

11. joulukuuta

Tänään kirjoitan kirjeen joulupukille. Pyydän, että hän tuo minulle oi- kein isossa paketissa mukavan mat- kan. Pankoon sinne pakettiin myös hyvän matkakumppanin.

12. joulukuuta

Korvatunturi, siellähän joulupukki asuu. Vuonna 1927 paljasti Markus- setä lastentunnillaan, että joulupukin asuinpaikka on Korvatunturi.

13. joulukuuta

Joulukuun 13. ja 14. päivän välinen yö on perimätiedon mukaan vuoden pisin yö. "*Lucia pisimmän yön anda.*" Lusía, Lucia, valon neito, vali- taan tänään.

14. joulukuuta

Pakkanen kiristyy. Ihanaa! Tänään voi aloittaa jäälyhtyjien valmistami- sen. Kynttilät tuikkivat niissä sitten loppiaiseen. Tevretuloa, ystävät! ne toivottavat.

15. joulukuuta

"*Maa on niin kaunis, kirkas Luojan taivas.*" Tänään lauletaan kauneim- mat joululaulut.

Jokainen laulamaan tullut lapsi ja aikuinen saa laulaa tuttuja laulumuis- toja omalla äänellään.

16. joulukuuta

Komeat jouluamaryllikset aloitta- vat kukintansa. Todella jaloja ovat nämä ritarini eli jaloritarinkukat. Kui- tenkin kaipaan pikku maatiaisamaryl- listä, jonka vahingossa päästin kuole- maan.

17. joulukuuta

Tänään haluan käydä katsomassa sairasta sukulaista ja tuttavaa. Osai- sinpa olla hiljaa ja kuunnella. Osai- sinpa tehdä matkaa joulun sydämeen.

18. joulukuuta

On Aapon nimipäivä. Aapoa sopii muistaa lukemalla Aleksis Kiven Seitsemää veljestä. "On joulu-ilta. Il- ma on suoja, harmaat pilvet peittää taivaan ja vasta tullut lumi peittää vuoret ja laaksot. Kuuluu metsästä hiljainen kohina, teeri illastaa urpui- sessa koivussa, tilhiparvi punoitta-

vassa pihlajassa, ja harakka, männis- tön karkäs neito, kantelee varpuja vastaisen pesänsä perusteeksi."

Näin rauhallisesti ja jo kevään odo- tuksinkin alkaa kertomus joulusta Impivaarassa, siitä ankarasta joulusta, jolloin komea ehtoollinen ja oiva jou- lusauna päättyi tulipaloon.

19. joulukuuta

Otan esille jouluseimen. Siinä ovat pienoiskoossa kuvattuina ensimmäi- sen joulun ihmiset, Maria, Joosef, Jeesus-lapsi ja tietäjät itäisiltä mailta. Jouluseimen keksi Franciskus Assisi- lainen. Joulukuussa on Tampereen tuomiokirkon alasalissa seiminäytte- ly.

20. joulukuuta

Tänään haluaisin vain olla ja mie- tiskellä. Haluaisin tehdä pitkän rau- hallisen kävelyretken. Haluaisin istua nojatuolissa ja lukea joululehteä tai hyvää kirjaa. Molemmat kuuluvat jouluuni itsestäänselvästi.

21. joulukuuta

Monena jouluna olen suunnitellut tekeväni upean piparkakkulinnan sa- laperäisine torneineen ja portaineen. Viime vuonna tein sokeripaloista lu- milinnan, jonka sisällä oli pikku pi- parkakkukarhu ja jota vartioi tomera tonttu. Kerran leivoin suuria hevosia, joihin yhteen meni iso taikina. Hol- lannissa sellaiset piparkakut leivo- taan suuriin puisiin muotteihin. Si- sareni säilytti hevosia vintillään kun- nes muutti toiseen taloon. Kuka säi- lyttää ja missä komean linnani, jos sen teen? Kelpaako linna syötäväksi?

22. joulukuuta

Aamulla on noustava aikaisin ja lähdettävä Tuomaankirkkoon. Onko lamppu kunnossa kuin viisailta neit- syeillä? Lyhtyjien muodostamaa valo- nauhaa on mukava katsoa. Mutta miksi kilpailemme siitä, kuka jaksaa kävellä nopeammin?

23. joulukuuta

Olohuoneen täyttää valkoisten kuk- kien hieno tuoksu. Melkein joka vuo- si olen onnistunut istuttamaan taset- tien sipulit juuri sopivasti, että ne tu- levat kukkaan jouluksi. Joulu on val- kea juhla huurteisten puiden ja lumi- tähtien maassa.

24. joulukuuta, jouluaatto

Joulupöytä on katettu valmiiksi, kun pukeudumme lämpimästi ja läh- demme ajamaan Kiikan kirkolle. Haudoilla palavat jo kymmenet kynt- tilät, sillä me tulemme aina melko myöhään. Kynttilän syttyessä muiste- lemme lapsuuden jouluja ja isää. Monta kertaa hän vei meidät ulos täh- tiä katsomaan. Toivomme löytäväm- me joulun tähden tänäkin vuonna.

Ulla Ylinen

Mummon kirkkomatka

Tummana, kuin tuonen virta,
mataa kristikansa
pyhäamun autereessa
kohti kirkkoansa.
Sisään astun toisten myötä,
askeleeni kajaa,
katson ylös alttarille
kohti Vapahtajaa.

Tuttuun penkkiin istahdan
ja alas painan pääni,
tunnen, kuinka pyhän rauha
hiipii sisimpääni.
Urut alkaa pauhaamaan,
jo tulee papin vuoro,
seurakunta messuaa
ja laulaa kirkkokuoro.

Virret veisaan ulkoa, –
tietenkin –vanhat sanat,
manaan uuden virsikirjan
ja sen uudistajat.
Tämän päivän uhrilahjan
saakoon Romania,
köyhä, sairas lapsonen
on avun tarvitsija.

Liekoveden tuuli henkää
hiljaa rappusella,
kellot soi, on kirkkomatka
aikaa ajatella.
Kaunis oli saarnakin
ja mieleen painui Sana,
siksi astun kirkostani

Talvi

Luonto talviunta nukkuu,
kukat lumen alle hukkuu,
katulyhdyn tulta vastaan
hiutaleet nään ainoastaan,
muualla on pimeää,
– tyypillinen talvisää.

Myöskin menninkäinen metsän
mieltii, kuinka talven kestän,
ruuasta on silloin tiukkaa,
marjoja ei löydy hiukkaa,
luolaani käyn lepäämään,
tyydyn silloin vähempään.

Talitintti, pieni raukka
pelastui, kuin ihmeen kautta,
lapset sille ruokaa antoi,
siemenet ja murut kantoi,
nytpä linnun hyvä on,
silti – kevät tulkohon!

*P*erinteet,

*vakua ammattitaito,
halu kertoa myös se mikä
muilta jää kertomatta sekä kyky
uudistua ovat Tyrvään Sanomien
laajan lukijakunnan arvostamia asioita.*

Tyrvään Sanomat

NISSAN

PEUGEOT

Piirimyynti ja huolto:

Vammalan Autokeskus Ky

Itsenäisyudentie 5, puh. (03) 514 1100 myös iit.

**INARIALLA
TUPLAAT
KÄYTTÖNELIÖSI**

**Ylöjärven
asuntomessujen
menestystuote!**

INARIA
-PARAS KAIKISSA MITOISSA-

Inaria on joka kodin tilaihme. Tuplaat helposti käyttöneliösi, kohennat kotisi ilmettä ja lisäät sen arvoa hankkimalla Inaria säilytysjärjestelmän!

SYDÄNKALUSTE OY

Puistokatu 2, Vammala
Puh. (03) 511 3020

Ainutlaatuinen uutuus

Mondeo 97

**Turvallisuutta, ajettavuutta,
mukavuutta, käytännöllisyyttä.
Tutustu, ihastu ja osta omasi.**

VAMMALA
P. (03) 5112 051

HUITTINEN
P. (02) 567 151

IKAALINEN
P. (03) 4589 388

*Kiittäen
kuluneesta vuodesta
toivotamme
asiakkaillemme
RAUHALLISTA
JOULUA ja
ONNELLISTA
UUTTA VUOTTA!*

Vammalan
OP-Kiinteistökeskus Oy, LKV
Puistokatu 2, 38200 Vammala

NESTE

Neste Vammala

Valkoja & Niskanen Ky
Itsenäisyudentie 66
38200 Vammala
Puh. (03) 511 2780

Harjulan lasiliike ky

Hopun teollisuusalue, 38200 VAMMALA
puh. 03-514 1232

Ompele Jouluksi!

**Ompele kotiisi jouluntunnelma
sekä lahjat pukinkonttiin.
Kauniit ja edulliset joulukankaat
löydät tietysti HalPalasta.
Meillä myös hyvä valikoima edullisia
kelloja, kulkusia ja nauhoja.**

**Hyvää
Joulua!**

t: HalPalan väki

HalPala

Laitila, Eura, Tampere, Lahti, Tuusula, Salo

VAMMALA
Kivisenojankatu
p. 03-514 1358

Avoinna:
ark. 9-18
la 9-14

HOTELLI • RAVINTOLA

Vammalan

Serravione

PUISTOKATU 4, 38200 VAMMALA

DISCO AQUARIUS

Vammalan

Serravione

PUH. (03) 519 41, FAX. (03) 519 4726

TAUNO KIVIRANTA Oy

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA. Puh. (03) 511 4311, fax. (03) 511 3332

kuljetusliike

kauko mäkinen oy

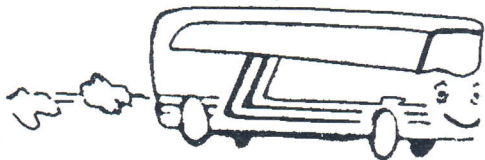
VAMMALA Pesurinkatu

(03)

514 3311

TILAUSAJOT LAUHAMON TURISTIBUSSEILLA

LINJA-AUTOLIIKENNE ROISMALA

ANTTI LAUHAMO OY P. 513 0412

REITTI- JA TILAUSLIKENNETTÄ JO VUODESTA 1965

TEKNISET TUOMINEN

EURONICS

VAMMALA • Marttilankatu 44 • puh. (03) 511 4000

Vammalan katsastusasema

Trakinkatu 2, 38200 Vammala

Ajanvaraus 0204 88 147

Vaihde 0204 88 2630

Fax 0204 88 2631

**PALVELEVA
KOKO PERHEEN
KENKÄKAUPPA**

K-KENKÄ

Torikeskus, Vammala

Martti Koskinen, p. (03) 511 2663 ma-pe 9-18, la 9-14

KIPIN KAPIN K-KENKÄÄN

*Tunnelmaa
ja joulurauhaa*

**KULTA-KUKAN
liikkeistä**

*Monipuoliset valikoimat
kukkia ja kuivakukatöitä
joulun viettoa juhlistamaan.*

Roismala ja Superin kukkapiste, puh. (03) 513 0102

**PARHAAT
KOTIMAISET
KENGÄT!**

ASEMAN KENKÄ

Puistokatu 9 Vammala p. 514 3160

**Kodikasta Joulua ja
Värikästä Uutta Vuotta**

VÄRISILMÄ

**Vammalan
Väriaitta**

ESKO PAJUNEN KY

38200 VAMMALA
ITSENÄISYYDENTIE 10

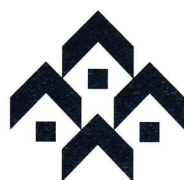
PUHELIN 511 2895
FAX 03-511 5100

Yksilölliset laadukkaat

**KOTIMAISET
JA EUROOPPALAISET
LASTENVAATTEET**

löydät meiltä.

BIRBA Torikeskus,
Vammala,
puh. 511 3150

Sinun Kotiasi Varten

SKV

SKV VAMMALA Oy, LKV

Liekolankatu 11

Välitys 511 5110

Isännöinti 511 5111

MOUHIJÄRVEN

MOM

OSUUSMEIJERI

Suosi

MOM-

maitotuotteita

- tuet kilpailua!

KAJAMAJA

TORIKATU 1, VAMMALA
PUH. 514 3360

PIZZA LOVERS

**PIZZARAVINTOLA
KARHUNTASSU**

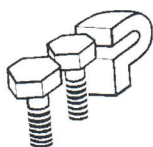
ASEMAKATU 10.
P. 511 4515

KIINTEISTÖ PUISTOKATU 32

PYSTIS -57

Antikvariaatti & Antiikki
T. Niinimäki

**B
I
O**

Tyrvään Työkalu & Pultti

Puistokatu 32 38200 Vammala p. 511 4711

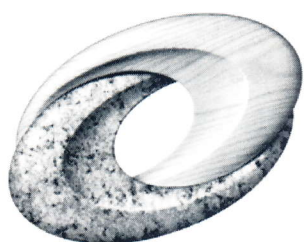
LÄHIVAKUUTUS

Hyvää Joulua

ja

Onnellista Uutta Vuotta!

Merita Vammala

FACOM

OIKEA OTE TYÖHÖN

**Maailmankuulut
työkalut meiltä**

TULE – MEILLÄ PALVELLAAN

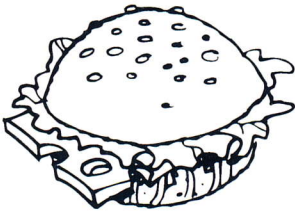
K

REILU RAUTAKAUPPA

VAMMALAN RAUTA Ky

Puistokatu 4 VAMMALA puh. 511 2628

Vammalan Vaneri Oy

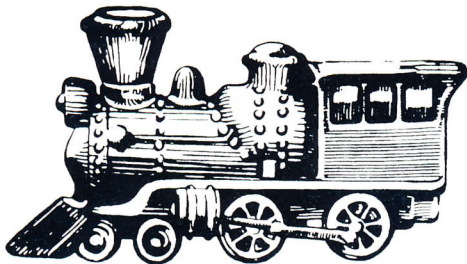

MAMIN GRILLI

Puistokatu 3
Puh. 511 3976

Asemakatu 20 38210 Vammala (03) 511 3055

K VETURI

om. Arto Kulmala, Asemak. 20, Vammala, p. 514 1956

Huonekaluliike Pekka Ahonen

Vammala • Humppila • Kankaanpää

Saluunassa
syöt hyvin.

Tervetuloa!

Vammalan

SALUUNA

Puistokatu 16 38200 Vammala
Puh. (03) 511 2954

Ruokaravintola

Kestikievari
LIEKORANTA
Gasthaus

- Perustettu v. 1900
- Asemakatu 34, Vammala
- 03-514 3662

Puistok. 21 Vammala
Puh. 511 4424

**kaloja, jyrsojaita, lintuja sekä
tarvikkeita kaikille lemmikeille**

Tarvitsetko PUUTAVARAA?

Meiltä sitä saa

☐ sahattuna	☐ myös laude-apachia
☐ kyllästettynä	☐ listinoa
☐ höylättynä	☐ paneeleina

KOIVULAN SAHA KY

38250 Roismala 03-513 0201

Kulta- ja kelloliike

Meryja

Puistokatu 16 Vammala

**Olemme täydenpalvelun matkatoimisto,
kauttamme saat liput kaikkialle maailmaan.**

**Joululahjaksi
lahjakortti**

MATKATOIMISTO
MATKAPOJAT

Puistokatu 19, 38200 VAMMALA, puh. (03) 514 1301

PARHAAT MERKIT JA LAATUTUOTTEET LÖYDÄT YHDESTÄ PAIKASTA

109

KAUKOPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
kauk puhelu

109

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
kauk puhelun kolmeen ennalta
valitsemaasi numeroon

999

ULKOMAANPUHELU

ESP:n tarjoama
edullinen
ulkomaanpuhelu

999

YSTÄVÄ LÄHELLÄ

Soitat normaalia halvemmalla
ulkomaanpuhelun kolmeen
ennalta valitsemaasi numeroon

**PLUS
PALVELUT**

Käteviä lisäpalveluja
puhelimesssi ilman lisälaitteita

- * soitonsiirrot
- * koputuspalvelu
- * välipuhelu ja kolmen
neuvottelu

**PLUS
LINJA**

Soitto kotipuhelimestasi
omaan GSM:n puhelimeen
vain 69 p/min + ppm
kellon ympäri

FILMNET

Laatuelokuvia 24 h/vrk kahdelta kanavalta

**GSM/050
RADIOLINJA**

ESP:n tarjoama digitaalinen GSM-matkapuhelinverkko

DIANA 050-PALVELU

Yrityksen sisäinen langaton puhelinjärjestelmä,
joka toimii koko maassa

KOLUMBUS-TIETOVERKKO

ESP:n tarjoama yhteys maailmanlaajuisiin
tietoverkkopalveluihin esim. Internet

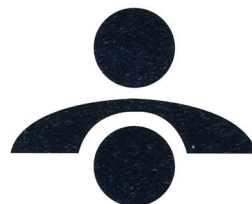

VALTUUTETTU
NOKIA
KAUPPIAS

**KELTAISET
SIVUT**

**NUMERO-
PALVELU**

118

ESP
FINNET-YHTIÖT
Marttilank. 5, puh. 51 991

Liity Infon kanta-asiakkaaksi ja
käytä hyödyksesi kuukausittaiset
kanta-asiakastarjoukset.
Kysy lisää liikkeestämme!

INFO

**Tyrvään
Kirjakauppa Oy**

Marttilankatu 18 38200 Vammala
puh. 03-514 3911

TYRVÄÄN APTEEKKI

Asemakatu 10, Vammala, puh. 03-511 2300

Ma-pe 9-17.30

HOPUN SIVUAPTEEKKI

Itsenäisyudentie 15, Vammala, p. 03-511 2308

Ma-pe 9-20, la 9-18

Sekä päivystysviikolla (parillinen viikko) su 12-17

Toivotamme Hyvää Joulua asiakkaillemme!

**RENGAS
CENTER**

**Vammalan
RENGASPALVELU KY**

Hopunkatu 12 • 38200 VAMMALA • Puh. (03) 514 2660

 leipomo
ROSETTI

**EDULLISESTI
LEIPOMOTUOTTEITA**

aamuvarhaisesta n. klo 17.00
Nuutilankuja 4 Vammala 03-514 2334

KALLIOKOSKI

Neljä kerrosta torin reunassa
Vammala, puh. 03-511 2323

**HYVIEN JA AJATTOMIEN
LAATUTUOTTEIDEN
OSTOPAIKKA**

TILITOIMISTO IRMA KIVIRANTA

TRAKINKATU 4, 38200 VAMMALA

Kirjanpidot – Isännöinnit – HTM-tilintarkastukset

Puh. 03-511 2201

PALVELEMME

ARKISIN klo 9.00–21.00

LAUANTAISIN

– parittomina viikkoina 9.00–18.00
– parillisina viikkoina 9.00–15.00

SUNNUNTAISIN

– parittomina viikkoina 12.00–17.00

Vammalan I Apteekki

Puistokatu 15 38200 VAMMALA
Puh. 03-514 2271

KULJETUKSISTA VARASTOINTIIN

KAUOKIITO

☎ 03-512 4000
FAX 03-512 4010

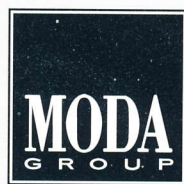
03-514 3531
☎ PÄIVYSTYS
0500-236 212

KULJETUSLIIKE

FINSKA
VAMMALA

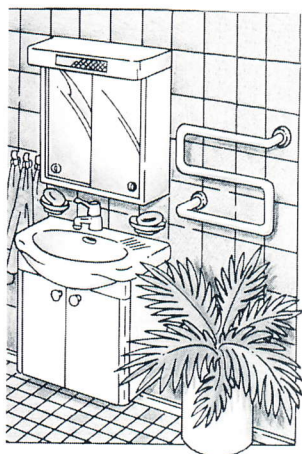
Nuorekasta
muotia
aikuisille.

Jokiden

Vammala • Tampere • Turku • Lahti • Helsinki

 SVEDBERGS

**TULE
TUTUSTUMAAN
PYSYVÄÄN
KYLPHYUONE-
NÄYTTELYMME
HOPUNKADULLE.**

– tarjoamme myös
täydellistä kylpy-
huoneremonttia
"avaimet käteen"
-periaatteella

- * alakaappi
- * pesuallas
- * peilikaappi
- * valaisin pistorasiassa

Kuvan SVEDBERGS
kalusteryhmä 55 cm
TARJOUSHINTA

1550,-

 VESINIEMINEN KY

Hopunkatu 9 38200 Vammala puh. (03) 518 3200
Avoinna: ma-pe 7-17, la 8-13

SUOMEN SUURIN
TEKNISTEN KUMITUOTTEIDEN
VALMISTAJA

TEKNIKUM

Tule

Meiltä löydät
lähes kaiken
mitä sisustukseen
tarvitset:

- Maalit • Matot
- Parketit • Kaakelit
- Tapetit • Liimat
- Työvälineet
- Tarvikkeet

Rastilla tavataan

ASIAANTUNTEVAA VÄRIALAN PALVELUA

VÄRIKASTI KY

PESURINKATU 5 VAMMALA PUH 514 3220

*Tule
Joulun
Kultainen*

Lahjatalo

ANSA PUNTALO KY

Onkiniemenk. 2 Vammala, puh. (03) 514 1041

 POHJOLA-YHTIÖT

 SAMPO

 TAPIOLA

 LÄHIVAKUUTUS

 Yrittäjän-Fennia

ELEKTRIA

AMMATTITAITOINEN
ASENNUSTYÖ

KUNNOSSAPITO
JA HUOLTOPALVELU

ANTENNIASENNUKSET
JA TARVIKKEET

KIINTEISTÖJEN
ATK- JA TELEVERKOT

MURTOHÄLYTYS JA PALO-
ILMOITUSJÄRJESTELMÄT

ULKO- JA
SISUSTUSVALAISIMET

AMMATTITAITOINEN
ASENNUSTYÖ

SÄHKÖTARVIKEMYynti

AVOINNA MA-PE 7.00-17.00
LA 9.00-13.00

SÄHKÖLIKE
Matti Rantala Oy

Hopunkatu 3 38200 Vammala Puh. (03) 514 1311